

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

NICHITA DANILOV: „EXPERIMENTUL”

„Având un premonitoriu, piesa *Scaunele* a lui Eugen Ionescu, scrisă în 1952, e parcă mai actuală ca oricând. Scaunele lui Ionescu constituie o imagine debusolată a omenirii pornite în căutarea propriei identități. Numai că această identitate a omenirii, ca și viața însăși, se ascunde printre scaunele goale. Ca și în *Regele moare*, capodopera lui Eugen Ionescu, *Scaunele* este o piesă în care ni se relevă sfârșitul omenirii. În *Regele moare*, sfârșitul e apocaliptic, apoteotic prin imaginile debordante pe care Ionescu le vehiculează pe scenă; în *Scaunele*, sfârșitul e abstract, aproape birocratic. „Suntem resturile omenirii”, spune Bătrânul din piesă.” (P. 5)

VAL BUTNARU: „DESPRE (IN)UTILITATEA SCRISULUI”

„La polul opus, am văzut niște secvențe de la consfătuirea de pomină de la Kremlin, când se vota invazia. Un cameraman (probabil că e un geniu!) a fixat mâinile dementului care trăgea cu pixul conturul clamei cu care era prins un stoc de foi din fața lui. Făcea câteva linii în jurul clamei, se oprea să-și examineze opera, arunca o privire piezișă spre generalii lui și revenea la munca lui de retardat.” (P. 17)

AVANPREMIERĂ

Fragment din *Tratatul despre vis* de Ovidiu Moceanu, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

RETROSPECȚII

LUCIA TURCANU: EUGENIU COȘERIU, LITERATUL

Foto de Nicolae RĂILEANU

„*Proverb*» este ultimul text publicat de Eugeniu Coșeriu în «*Jurnalul literar*». În ultimul număr al revistei, din 31 decembrie 1939, pe prima pagină, este un text totalizator intitulat «*O promoție*» (iar în spatele semnăturii redacției, J.L., tot G. Călinescu pare să

stea), în care, «în afară de redacția propriu-zisă și de colaboratorii cunoscuți care se asociază deliberat acțiunii noastre literare, încercând împreună cu noi să orienteze haosul actual», este amintită și echipa «de tineri pregătiți într-un spirit înalt»,

printre care sunt menționați și basarabenii «Bogdan Istru, membru al învățământului, cu vocație lirică», și «Eugen Coșeriu, tânăr ardent cu voință și posibilități de toate». Cine nu și-ar fi dorit un astfel de gir?”

„SIGILIU”:

„.../ într-o dimineață devreme,
la Gara de Nord din Chișinău/
îți vei regăsi echilibrul într-o pungă de
pufuleți/ surpriza de pe fundul cutiei îți
va readuce mireasma copilăriei/
sigilată în adâncurile amintirilor,
împreună cu jucăria chinezească/
la fel de fragile ambele”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFURI CU GULLIVER – P. 4
TEO CHIRIAC: „APOCALIPSA DUPĂ PUTIN” (II)

IN SFUMATO – P. 6
EUGEN LUNGU: „CUBOLTENII /.../” (III)

PROZĂ – P. 14
ADRIAN MARCU: „SINGURĂTĂȚILE UNEI FEMEII FRUMOASE”

CRONICI DE CARTE – P. 15, 22
DE LUDMILA SOBIETSKY ȘI VASILE FLUTUREL

POEME – P. 16
NICOLAE LEAHU: „DIN CARNETELE ESTICE”

POEZIE
de ANDA VAHNOVAN

< 12

CUPRINS

**EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA**

ANUL 8 | NUMĂRUL 2 (67) | MARTIE-APRILIE | 2022

FĂNUȘ NEAGU: 90 DE ANI DE LA NAȘTERE

de LEO BUTNARU

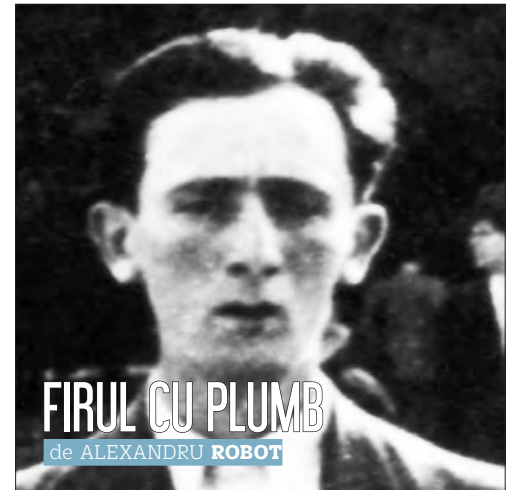
08 „OMUL ȘI STILUL FĂNUȘ NEAGU”

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

**03 „TAXI, ARME
ȘI MUNIȚII” (II)**

FIRUL CU PLUMB

de ALEXANDRU ROBOT

19 „FAUNUL”

**04 SELFIIURI
CU GULLIVER**
„APOCALIPSA DUPĂ PUTIN” (II)
DE TEO CHIRIAC

05 UȘI ÎN ASFINȚIT
„EXPERIMENTUL”
DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO
„CUBOLTENII
SAU RODUL TÂRZIU AL
FLORILOR DE PÂRLOAGĂ” (III)
DE EUGEN LUNGU

**10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE**
„OMUL NOU” AL
«VIITORULUI LUMINOS»”
DE MIRCEA V. CIOBANU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 CAPITOL DIN CARTEA
„TRATATUL DESPRE VIS”
DE OVIDIU MOCEANU, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER

14 PROZĂ
„SINGURĂȚĂILE
UNEI FEMEI FRUMOASE”
DE ADRIAN MARCU

**15 CRONICĂ
LITERARĂ**
„O CARTE PENTRU
ADOLESCENȚI”
DE LUDMILA SOBIETSKY

16 POEME
„DIN CARNETELE ESTICE”
DE NICOLAE LEAHU

**17 VÂNTURILE,
VALURILE...**
„DESPRE (IN)UTILITATEA
SCRISULUI”
DE VAL BUTNARU

18 RETROSPECȚII
„EUGENIU COȘERIU, LITERATUL.
„JURNALUL LITERAR” (1939)”
DE LUCIA ȚURCANU

**20 NEGAREA
NEGAȚIEI**
„RÂBDAREA”
DE ION ANTON

21 FILTRE
„CUM TE NUMEȘTI, STRĂINULE,
ȘI DE UNDE EȘTI?” (IX)
DE VALENTIN GUȚU

22 LECTURI
„O CRONICĂ DRAMATICĂ
A DESTINULUI ROMÂNILOR
BASARABENI”
DE VASILE FLUTUREL

Revista Literară
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Fondator: Uniunea Scriitorilor din RM
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 500 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorială Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Acest număr al „Revistei literare” apare cu sprijinul
financiar al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.
Pagina web: www.uniuneascriitorilor.md.
Arhiva „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista.

„Revista literară” poate fi luată gratuit de la sediul USRM,
de la Librăria din Hol și de la Librăria din Centru.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

VLADIMIR JANKÉLÉVITCH DESPRE VIOLENȚĂ

„Cât despre violență, ea nu merge un-deva anume, ci face explozie, adică se sparge în toate direcțiile deodată; și chiar atunci când pare orientată, treaba ei și numai a ei este să înfrângă rezistențe mai mult decât să meargă undeva. Fie că se opune legii Rațiunii, blândeții lubirii sau spontaneității Naturii, fie că înseamnă nedreptate, brutalitate sau constrângere în mișcare, violența implică mai întâi violul, adică ideea de penetrare brutală: incapabilă să formuleze legea amestecului, i se pare mai expeditiv să pătrundă în compus prin efracție, să intre violent, forțând ușa. Dar violul, impuls lipsit de «sens», nu este o mișcare cu adevărat orientată sau îndreptată spre ceva. Violare a domiciliului, viol al corpului, profanare a vieții private – în mod paradoxal, toate aceste constrângeri au ca trăsătură comună intenția lor umană. O furtună, erupția unui vulcan, o inundație, un cutremur de pământ sunt niște catastrofe brutale și nu niște violențe: pentru că natura (cu excepția alegoriilor noastre mitologice) este oarbă și lipsită de intenție; dar războiul ce violează frontiere, cămine și femei, războiul ce implică invazia și agresiunea orientată, războiul ce forțează barajele, este un lanț de violențe. Măcar asupra unui punct Joseph de Maistre, Proudhon și Louis Veuillot sunt de acord: războiul este un mister divin, iar sângele pe care-l varsă potolește pe pământ nelegiuirea oamenilor. Însăși roșeața sângelui pe care un cuțit ucigaș trecând prin carne îl face să țâșnească, această roșeață oare nu este un fel de revelație a unui adevăr crud, pudic ascuns de sănătate și de blândețea unei civilizații pacifice? Așadar, pentru cel impur pradă violenței, Celălalt este obstacolul ce trebuie suprimat: departe de a se lăsa absorbit de un travaliu de purificare reflexivă, cel violent se îndârjește împotriva Celuilalt; extravertire extatică a întregii ființe, mânia aceasta se năpustește cu capul în jos, ca taurul și ca bruta: *ως θηριον*, ca un animal de pradă, spune Socrate cel drept despre Thrasymachos. Violența este contrariul reculegerii. Violența nu este numai pătrunzătoare, ea este și centrifugă și dispersată. /.../ când despărțirea nu e mai puțin imposibilă decât coexistența, războiul se lungește la nesfârșit: război în afara granițelor și război civil totodată, război al tuturor împotriva tuturor și împotriva fiecăruia, război al fiecăruia împotriva fiecăruia și a tuturor, război în care oricine luptă cu oricine; amestecul este certat cu sine până în cele mai mici elemente, iar războiul, perenizând starea de violență, continuând în durată o tensiune acută, explozivă, insuportabilă care e făcută ca să fie instantanee, transformând în sfârșit criza în ditate, războiul produce o lume a disperării destul de asemănătoare cu infernul.”

(Vladimir Jankélévitch, *Pur și impur*, București, Editura Nemira, 2000. Traducere de Elena-Bândușa Steiciuc)

TAXI, ARME ȘI MUNIȚII (II)

Istoricii care vor dori să cerceteze cauzele putinismului în Rusia vor trebui să recitească *Originile totalitarismului* de Hannah Arendt, poate cea mai fină și mai exactă analiză a pactului tacit sau explicit pe care societățile îl semnează, nu de puține ori, cu niște clici criminale, lăsându-le să le conducă, nestingherit, destinul. Pentru Arendt, materia primă a pactului totalitar nu este furnizată nici de elite, nici de plebe. La început, o parte a inteligenței poate susține o mișcare nouă și radicală, lăsându-se înșelată de suflul ei de „prospețime” sau de entuziasmul maselor care văd salvarea (de regulă, ieșirea rapidă dintr-o criză de proporții) în ideile și în promisiunile ei. La fel, plebea, care asigură mișcării sprijinul popular necesar pentru accederea la putere și legitimitate. Apoi însă, atât elitismul stărilor privilegiate intelectual, cât și spiritul întreprinzător al plebs-ului trezesc suspiciunea regimului totalitar, care pontează totul pe filistini, în termenii lui Arendt: „Pentru mecanismele pline de cruzime ale dominației și exterminării, masa coordonată de filistini furniza un material mult mai bun și era capabilă de crime chiar mai mari decât așa-numiții criminali profesioniști, cu condiția ca aceste crime să fie bine organizate și să capete aparența unor treburi de rutină”. După Arendt, filistinul se poartă și gândește altfel în dictatură decât într-o societate liberă. Văzându-și securitatea amenințată, el este „gata să sacrifice totul – credință, onoare, demnitate – la cea mai mică provocare”. Din filistini, nu din altcineva, regimurile totalitare plămădesc „omul maselor”, capabil să accepte sau să participe la „cele mai monstruoase crime de masă săvârșite vreodată în istorie”.

Anume acești „filistini” sau, dacă vă place, „căldiceii” despre care ne vorbește și Dostoievski în *Demonii*, sunt cei care s-au conformat primii, în Rusia, la putinism și au consimțit la toate fărădelegile acestuia. Ostatici benevoli ai regimului, boala lor morală s-a manifestat printr-un veritabil „sindrom Stockholm”: pentru a-și păstra iluzia „securității” și a „stabilității”, ei au fost (și sunt în continuare, după cum vedem) pregătiți să încuviințeze orice. Disonanța cognitivă ar fi fatală pentru ei, de aceea regimul își învelește și își prezintă crimele în ambalajul marilor cauze sau necesități/legități istorice. Ambalajul acesta este fabricat din același material ca și mintea filistinilor: minciuna. Atât timp cât crima este împachetată frumos și etanș, filistinul rămâne impasibil la obiectul ei. „Cadourile” livrate de gangsterii care te conduc nu trebuie deschise niciodată, e ca și cum ai face trepanație pe propria ta conștiință. E preferabil să lași ambalajul intact, astfel, nimic nu-ți mai poate amenința sentimentul

„normalității” și, mai ales, al „nevinovăției”. Conștient sau nu, sancțiunile Occidentului vizează acum tocmai acest înveliș care protejează creierul filistinilor de adevăr. Dacă nu poți lua cu asalt zidul propagandei, nu poți convinge prin mărturii și dovezi directe ale crimei, îți rămâne să străpungi cel puțin acest ambalaj de ipocrizie, lașitate, autosuficiență, mărginire și să distrugi, astfel, iluzia „securității” și „normalității”. Din acest motiv, nu din altul, în caz de agresiuni și crime de război, trebuie pedepsite nu numai tagma conducătorilor, ci și filistinismul celorlalți. O lecție pentru viitor, dacă îl vom avea: ca să eviți Mariupolul, trebuie să penalizezi Crimeile, oricâte ar fi și oricât de neînsemnate sau „justificabile” ni s-ar părea acestea. Și să-i pedepsești pe toți cei care au subscris la fărădelege, chiar dacă au făcut-o prin tăcere. Anul 2014 a arătat cât de bine primește societatea rusă raptul teritorial, războiul de agresiune, huliganismul militarist și terorismul de stat. Au demonstrat-o și alți ani (2008, 1999, 1994, 1991, 1979, 1968, 1956, 1945, 1940, 1939 etc.) – o listă atât de lungă, încât numai orbii, cretinii și răuvoitorii nu vor sau nu pot să o vadă. O listă ce se mulează perfect pe toată tradiția filistinismului în Rusia, cu adânci și presovietice rădăcini în istorie.

Filistinismul explică și tranziția suspect de facilă, fără noduri în gât, de la bolșevism la fascism a societății ruse. O ideologie aparent opusă a înlocuit-o, în numai un deceniu, pe alta, și nicio contradicție nu a fost în stare să decupleze creierul colectiv de la adorarea propriilor sale minciuni. Poporul de sclavi al Rusiei, victimă și, tot el, autor, ca într-un scenariu absurd, al unei opricinine care durează, cu scurte întreruperi, de peste cinci veacuri, a preferat și de această dată fantoma măreției șansei de a deveni, în sfârșit, liber. Liber de el însuși, în primul rând, de trecutul care îl ține într-o feroce captivitate și din care nu ar putea ieși decât acceptând adevărul.

DESPRE VINA COLECTIVĂ

Cum să accepți însă acest adevăr după cinci secole de crime care s-au stivuit, straturi-straturi, înăbușind chiar și cele mai sonore îndemnuri la pocăință? E mai ușor să înăbuși chemarea la penitență, adică să-l umilești pe Saharov ori, mai nou, să-l otrăvești pe Navalni, decât să admiti că ai avea nevoie de ea. Ar însemna să-ți recunoști isprăvile sângeroase, trecutul infam, natura malefică. Este, firește, mult mai ușor să dai cu băta în cap celor care au avut curajul să se desprindă de minciună sau cel puțin să încerce să devină liberi. Nu există jignire mai mare pentru această Moscovie tristă, triasică, decât să

urmărească zi de zi cutezanța unor „frați mai mici” ai ei, care se străduie să iasă din întunericul ce părea că îi va reuni pentru vecie cu „fratele mai mare”. Gestul eliberării e perceput ca o sfruntare, ca un afront, de aici nevoia de cât mai multe distrugeri și victime pentru a se răzbuna pe cei care, prin însuși felul lor de a fi, arată cât de înapoiată, frustrată, barbară, anacronică este minunata lume veche a Kremlinului. (În acest sens, e emblematică până și vârsta medie a liderilor care conduc cele două popoare în luptă: pe de o parte, niște tineri viguroși, încrezători, neînfricați, gata de sacrificiu, iar pe de alta, niște bătrâni ramoliți, corupți și degradați, pizmași și fricoși, urzitori de „soluții finale” menite să justifice atât rostul lor, cât și cel al imperiului pe care l-au moștenit de la niște făpturi la fel de infame și haine ca și ei.) Gura adevărului se astupă cel mai bine cu moloz, iar chipul lui trebuie ras de pe fața pământului laolaltă cu cei care îl poartă, ca pe o icoană, în suflet – numai așa poți fi sigur că adevărul nu se va strecura printre meterezele minciunii și nu-ți va face prăpăd în cetate.

Rusia are nevoie de o terapie de șoc, de un ceva care să o vindece de revanșism și imperialism. De purificare prin adevăr în loc de epurare pentru adevăr. De o exorcizare: locul trebuie sfințit, iar demonii, izgoșiți. Rusia așa cum o știm trebuie demantelată; argumentele care legitimează, fals, marile ei narațiuni și metanarațiuni istorice și politice trebuie expuse în toată goliciunea lor. Pe scurt, Rusia are nevoie de un Nürnberg al ei. Numărul uriaș al crimelor săvârșite de liderii, armatele și polițiile secrete ale acestei țări, cu acordul entuziast al unei majorități scrântite care suferă, evident, de o gravă și cronică deficiență morală, depășește de mult performanțele în materie ale naziștilor. Naziștii s-au învrednicit, la vremea lor, de onoarea unui proces. Genocidul din Ucraina ar putea fi un prilej de a responsabiliza Rusia pentru toate crimele odată, atât pentru cele comise de bolșevici și NKVD-iști, cât și pentru cele comise de Putin, de securiștii și de generalii lui.

Rușii trebuie să afle și să fie siliți să accepte, în sfârșit, adevărul despre ei înșiși. Dacă nu vor simți nici de această dată o vină colectivă pentru cele întâmplare ieri și azi, peste o habă de vreme ne vom pomeni cu un alt Putin *ad portas*. În acest caz însă, cu unul care va fi însușit lecția militară a anului 2022. Războiul din Ucraina ne-a arătat încă o dată cum funcționează monstrul. Gura și creierul ar putea fi ale lui Putin și ale bandiților săi, dar ghearele, trupul și mai ales inima divulgă același balaur dintotdeauna. Același spirit colectiv duhnind a aroganță și dispreț, aceeași fascinație pentru rău și putere.

Foto de N. RĂILEANU

APOCALIPSA DUPĂ PUTIN (II)

de TEO CHIRIAC

IV

În vremurile de pe urmă, totul e literatură apocaliptică (atât ca mesaj, cât și ca realizare artistică), totul e show tv, totul e text și imagine. Lumea fabulează, editează cărți, comentează pe net. Și asta în ciuda faptului că numărul cărților procurate și împrumutate e tot mai mic, iar numărul celor citite e infim. Poate la fel de mult, lumea de azi e preocupată de „motoare”, adică de mașini de lux și de șofat. Zi de zi, pe autostrăzi, numărul mașinilor crește văzând cu ochii.

Pare de neconceput, dar în ziua de azi multă lume confundă literatura cu codul rutier.

Textul literar (ficțiunea) folosește din belșug metafore, simboluri, parabole, alegorii, numere magice etc., iar textul codului rutier (non-ficțiunea) abundă în semne de circulație, în indicatoare și marcaje rutiere. Diferența constă în faptul că textul ficțional conține semne de circulație pentru ordinea lumii interioare a individului, semne de recomandare și avertizare, iar textul non-ficțional, care e prevăzut pentru ordinea lumii exterioare, conține, în plus, indicatoare de circulație de obligare și interzicere.

Cu toate acestea, accidentele rutiere cu final tragic nu sunt în scădere, ci în creștere. Printre semnele de circulație încălcate frecvent fiind viteza excesivă și trecerea la culoarea roșie a semaforului. Astfel, carnagiul de pe autostrăzile lumii ia forme și dimensiuni apocaliptice. Accidente de tot felul se țin lanț: accidente rutiere, accidente vasculare cerebrale, accidente de lumină, accidente planetare.

De ce atâta grabă, te întrebi? Sfârșitul lumii e aproape și eu încă n-am reușit să-mi scriu textul! Îți răspunzi, apăsând pedala de accelerație...

Într-adevăr, azi totul e literatură, doar că puțini mai cred în ea, acuzând-o de câte-n lună și-n stele: fals, impostură, calofilism, lipsă de utilitate. Dacă omul contemporan ar trata literatura corespunzător, el ar evada mai des din infernul urban; ar trage automobilul pe dreapta, ar ieși în câmp, pe o pajiște, ar scoate o carte și ar citi. Din când în când, meditănd la cele citite, ar privi îndelung cerul înalt, apoi și-ar coborî privirea în jos, la firul ierbii, după care și-ar îndrepta privirea în lăuntrul său, în oglinda timpului, în adâncul sufletului.

Însă puțină lume mai ține cont de sfatul înțeleptului cronicar, acela că „nu este alta, și mai frumoasă, și mai de folos în viața omului zăbavă decât cetitul cărților”.

Iar tu, scriind despre sfârșitul lumii, ai în vedere lumea în tripla ei ipostază: de autor de literatură, de personaj colectiv și de cititor. Ai în vedere, de asemenea, universul cărții și multiplele forme de lectură, precum lectura de plăcere, lectura de studiu, lectura obligatorie, lectura intensivă, lectura extensivă și atâtea altele. Scriind despre sfârșitul lumii, ai în vedere totodată criza cărții și moartea lecturii. Astfel încât, din limbajul cotidian dispar tot mai multe sintagme: furia de a citi, foamea de a citi, pasiunea de a citi, lectura vindecatoare, supraviețuirea prin lectură. În schimb, apar noțiuni și fenomene dezastruoase, ca: post-cuvânt, ignoranță, analfabetism, barbarie.

Uneori, ai sentimentul că lumea există până în prezent doar grație literaturii. Iar noul tău text, sau textul unui coleg de breaslă, scris cu dragoste și măiestrie, ar putea să schimbe lumea, îndepărtându-i sfârșitul.

V

Cine nu vede că sfârșitul e aproape, acela se ascunde după deget... Scriind noul tău text – cuvânt cu cuvânt, sintagmă cu sintagmă –, îți durezi un adăpost unde să înfrunți catastrofa, unde să eviți dispariția ta și a celor din jur.

Iată câteva rânduri din acel text: „Eu sunt lumea. Sunt începutul și sfârșitul lumii. Sunt licărul stelelor. Sunt parfumul florilor de câmp. Sunt trupul în veșnică descompunere. Sunt mortul de viu. Aș vrea să-mi scurtez agonia. Regret faptul că nu sunt iudeu și că, fiind trădat și batjocurit de cărturari și farisei, nu sunt răstignit în public, întrucât răstignirea e interzisă prin lege. Regret că nu sunt nipon și că nu pot să-mi fac seppuku, întrucât acest ritual e interzis prin lege. Ar fi fost un sfârșit onorabil, cinstit, nu unul provocat de moartea de frică, de căderea meteoriților sau de explozia obuzelor de tanc, de depresie melancolică, de bere germană sau de vodcă rusească, aceste morți nefiind interzise de lege.

Dar mai ales regret că prea târziu mi-am văzut sufletul. E cât un munte. De-a lungul vieții, l-aș fi sfârâmat mărunț-marunț, l-aș fi împrăștiat în toată lumea. Deși universul

se extinde mereu, azi descoperi mai ușor o nouă constelație, decât un om frumos și bun la suflet”.

Noul tău text mai conține și alte rânduri, precum acestea: „Eu sunt parte din text (partea mea cea materială), iar textul este parte din mine (partea lui spirituală). În timp ce scriu, trupul-cuvânt se spiritualizează și spiritul-noimă se întrupează... Eu mă hrănesc cu haos și distrugere, cu lucruri văzute și nevăzute, cu adevăruri imuabile și truisme, cu strofe, catastrofe și speranțe. Sunt, totodată, hrană pentru trupul și spiritul celui ce mă citește; eu îi dezvolt tăria de a se apăra de haosul din el și din jurul lui, îi cultiv dragostea de ordine trupească și sufletească. În momentele cruciale, îl fac să se încreadă în forța cuvântului, în capacitatea lui de a inspira curajul și neînfricarea, de a naște zâmbetul, emoția caldă, sentimentul de milă. Textul meu e fecundat de iubire până la ultimul cuvânt, până la ultimul punct. Cuvintele sale oglindesc eternitatea ființei umane”.

Citești aceste rânduri și parcă nu mai ești atât de singur, de neajutorat. Și asta în ciuda faptului că sfârșitul lumii e aproape, că cei patru călăreți au trecut în galop pe cei patru cai ai lor, că cei șapte îngeri au sunat deja din cele șapte trâmbițe, că până la impactul meteoritului cu Pământul au rămas doar câteva zile, că șenilele tancurilor lui Putin mușcă diabolic fața pământului, gata să năvălească peste adăpostul tău, ridicat din cărți, peste blindajele spirituale și sufletești ale lumii, peste *Epopea lui Ghilgameș*, peste *Iliada* și *Odiseea*, peste *Cartea lui Iov* și *Apocalipsa după Ioan*, peste *Divina Comedie*, *Regele Lear* și *Faust*, peste *Anna Karenina*, *Frații Karamazov* și *Suflete moarte*...

VI

Îți amintești adesea de poetul Mihai Ursachi și de poemul lui care a făcut epocă: „Un om din Tecuci avea un motor/dar nu i-a folosit la nimic”. Unii iubitori de poezie îl citează pe Magistru, apreciindu-i sarcasmul, ironia fină, acea stare între jenă și amuzament. Alții însă îi pun textul în discuție. Chipurile, contează mai puțin faptul că omul avea un motor (deși, la o adică, ne putem întreba de unde îl avea: îl furase de la vreun moșier din interbelic sau era un motor de tanc, sovietic ori german, adus de pe câmpul de luptă după al Doilea Război Mondial?). Problema este ce a fost în capul celui om din Tecuci că nu a pus motorul la treabă, că nu l-a făcut util

pentru el și pentru umanitate; motorul ar fi produs curent electric, lumină și căldură, ar fi pus în mișcare niște pietre de moară; adică, acel motor l-ar fi scăpat pe om de lipsuri și nevoi. Sau, cel puțin, ar fi făcut zgomot. Iar zgomotul, oricât de mic, e mai mult decât nimic...

Te gândești că textul tău literar poate să aibă același destin ca și motorul omului din Tecuci, adică poate fi la fel de inutil... Apoi, îți imaginezi pe-o clipă că acel motor nu era unul de automobil sau de tanc, ci era chiar motorul vieții, motorul spiritului uman.

VII

Textul tău despre sfârșitul lumii se apropie, și el, de sfârșit. Mai rămâne să-i dai un titlu. Îl poți numi cu numele tău sau cu oricare alt nume, propriu sau comun. S-ar potrivi ca titlu un vers din cântecele preferate de ființa ta dragă, de exemplu: *Te voi iubi până la ultima suflare* sau *Te voi iubi până la sfârșitul lumii*. Potrivite ar fi și titlurile *Bule de șampanie versus obuze de tanc* sau *Ceasul Genezei versus Ceasul Apocalipsei*.

Ultimul fiindu-ți sugerat de o știre publicată în noaptea de Revelion de News.ro: „Ceasul Apocalipsei a fost creat în 1947, iar miezul nopții simbolizează Sfârșitul lumii. Consiliul de directori ai Buletinului oamenilor de știință în domeniul nuclear fiind cel care fixeaza limbile orologiului, în fiecare an... Mai sunt 100 de secunde până la miezul nopții. Am ajuns să indicăm, în secunde, cât de aproape este Omenirea de catastrofă, nu ore, nici măcar minute. Ne aflăm în fața unei urgențe: o situație inexplicabilă a lucrurilor în lume, care elimină orice marjă de eroare sau o nouă amânare, a precizat președintele Buletinului, Rachel Bronson...”

După sfârșiul lumii, literatura va mai dura un timp, probabil. Timp în care fenomenul să fie descris și imprimat în memoria eternității. Căci, așa cum susține istoria literară, ca să scrii o lucrare despre un eveniment (război, pandemie, cataclism planetar etc.), e nevoie de detașare, de o distanță temporală, pentru a vedea fenomenul din perspectiva întregului.

E posibil să nu prinzi sfârșitul lumii în timpul vieții tale. Îl poate prinde însă noul tău text literar. Va trebui să te resemnezi cu asta. În asemenea situații, lumea spune că speranța moare ultima. Speranța nu moare nicidecum, precizezi tu. Și pui punctul final.

UȘI ÎN ASFINȚIT

EXPERIMENTUL

de NICHITA DANILOV

Nu trebuie să forțezi limitele realității, căci ea adeseori vine cu forța unui taifun peste tine, antrenând în șuvoiul ei atâtea imagini și atâtea aberații, încât nici un maestru al grotescului sau al absurdului, începând cu Rabelais, Swift, Gogol, Lautréamont, Kafka, Hašek și terminând cu I.L. Caragiale, Eugen Ionescu și Urmuz, nu le-ar putea zugrăvi. Iar atunci când peste realitatea fizică se suprapune una psihică, izvorâtă din frustrări și din angoase, banalitatea lumii noastre apare ca o erupție a fantasticului ce inundă nu numai mapamondul, ci și întreg cosmosul.

*

Dacă altădată o carte putea schimba destinul unui popor sau chiar – dacă ne gândim la marii scriitori și marile cărți, începând, să spunem, cu Homer, cu Vechiul și Noul Testament, punând în ecuația și operele lui Platon și Aristotel, apoi trecând prin Dante, Cervantes, Shakespeare, Goethe, Balzac, Flaubert, Baudelaire, Gogol, Pușkin, Tolstoi, Dostoievski, Caragiale, Eminescu, Creangă, iar mai spre noi, Joyce, Kafka, Bulgakov, Soljenițin și mulți alții –, chiar destinul întregii lumi, astăzi, din pricina faptului că în epoca informațională – și aici e un paradox, unul din marile și perversele paradoxuri ale lumii contemporane – literatura a devenit accesibilă aproape tuturor, nici o carte de literatură sau de filozofie nu mai poate schimba lumea. Desigur, literatura își are rostul ei, dar rolul i s-a diminuat simțitor, tinzând să atingă cifra zero.

*

Având un premonitoriu, piesa *Scaunele* a lui Eugen Ionescu, scrisă în 1952, e parcă mai actuală ca oricând. *Scaunele* lui Ionescu constituie o imagine debusolată a omenirii pornite în căutarea propriei identități. Numai că această identitate a omenirii, ca și viața însăși, se ascunde printre scaunele goale. Ca și în *Regele moare*, capodopera lui Eugen Ionescu, *Scaunele* este o piesă în care ni se relevă sfârșitul omenirii. În *Regele moare*, sfârșitul e apocaliptic, apoteotic prin imaginile debordante pe care Ionescu le vehiculează pe scenă; în *Scaunele*, sfârșitul e abstract, aproape birocratic. „Suntem resturile omenirii”, spune Bătrânul din piesă. Și tot el adaugă în surdină: „Dar cu asemenea resturi se mai poate face încă o ciorbă pe cinste”. În spatele *Scaunelor* lui Eugen Ionescu apare o lume golită de sensuri și de instincte, străjuită de spectrul Cortinei de Fier.

Azi lumea scaunelor tinde să înlocuiască lumea ființelor vii. Căci astăzi scaunele iau

decizii peste capetele oamenilor. Scaunele emit decrete și legi. Scaunele hotărăsc soarta unor țări cu care nu au nimic de-a face și nici nu știu cu exactitate locul lor de pe hartă. Scaunele hotărăsc fondurile pentru înarmare. Scaunele hotărăsc locul viitoarelor conflagrații. Și tot scaunele decidențiază stăria națiunilor și asupra stării vremii. Hotărăsc locul unde plouă și locurile de pe mapamond unde trebuie să fie secetă. Hotărăsc locul unde trebuie să se producă cutremurele de pământ, incendiile și locurile unde va veni tsunami. Hotărăsc data și trasează pe hartă locul pandemiilor. Și tot ele iau hotărâri privind locul pe care o să-l ocupe în istorie.

Trăim sub dictatura scaunelor. Suntem, la rândul nostru, niște scaune, ce urmează a fi aruncate pe fereastră sau pe scara blocului. Suntem mulțimea, drojdia de pe fundul butoiului, resturi umane, din care niște scaune încercă să facă o ciorbă și s-o împartă, la vreme de seară, mulțimii videce fierbe sub fereastră, în piață publică.

*

În perioada anilor treizeci, la începutul terorii staliniste, la una din creșele speciale ale partidului a fost făcut următorul experiment: în pătăturile copiilor în vârstă de doi ani au fost atârinate portretele lui Mars, Engels, Lenin și, bineînțeles, Stalin. Proiectul avea drept scop studierea reacțiilor copiilor față de marii conducători ai cauzei proletare; în urma concluziilor trase și a statisticilor făcute, partidul urma să traseze anumite linii directe privind educația marxist-leninistă a viitoarelor generații.

În ciuda tuturor strădaniilor făcute de educatori, experimentul s-a soldat, în cele din urmă, cu eșec, educatorii fiind acuzați de acțiune subversivă, torturați de NKVD și trimiși în GULAG.

Cercetarea făcută de un grup de experți, sociologi, medici și psihologia arătat, printre altele, că micuții erau destul de reticenți, dacă nu chiar ostili față de educația marxist-leninistă a partidului. Cei mai mulți dintre subiecți au ignorat portretele marilor conducători, preferând să se joace cu păpușile de lemn și căluții de cârpă pe care educatorii, conform îndrumărilor partidului, le lăsaseră la îndemâna micuților. Alții însă se apucaseră să mâzgălească portretele conducătorilor cu resturile de mâncare și cerneală și carbune puse la dispoziția NKVD-ului în pătăturile copiilor.

Aflând despre reacțiile subiecților, Stalin a transmis, prin intermediul aparatului său de propagandă, ordinul ca educatorii să selecteze dintre toți copiii pe cel mai rebel. Acesta, conform dispozițiilor lui Stalin,

avea să fie crescut într-un cadru cu totul și cu totul special, pentru a deveni un viitor lider al partidului, poate chiar urmașul lui Iosif Vissarionovici, care fusese și el, după cum se știe, un copil rebel.

În fine, după multe selecții strict supravegheate de propagandiști, a fost adus în față lui Stalin un astfel de copil.

Educatorii și propagandiștii i-au trimis lui Stalin și un raport amănunțit asupra comportamentului micuțului lider. Stalin nu avea însă nevoie de raport pentru a stabili dacă subiectul selecționat va fi primejdios sau nu. Și, în fond, ce ar fi putut afla? Că viitorul lider i-a găurit ochii și i-a mănjit mustățile cu propria lui scârnă? Asta o făceau și mulți din ceilalți copii. Și asta ar fi făcut poate și însuși Iosif Vissarionovici dacă ar fi fost supus unui astfel de experiment. Firea sa rebelă și orgoliul exacerbant nu-i permiteau să idolatrizeze decât propria-i persoană.

Când a fost adus subiectul în fața sa, Stalin l-a cercetat cu privirea și s-a înfiorat. Ochii copilului priveau mult dincolo de Stalin, ignorându-l cu desăvârșire pe tătucul tuturor popoarelor. Stalin se apropie de el, și-i întinde pipa aprinsă. Iar copilul, fără să-și schimbe expresia chipului, luă pipa din mâinile lui Stalin și o apropie de gura sa. În curând, Stalin și tot anturajul său văzură cum pe gura micuțului ies mici rotocoale de fum și se împrăstie prin cabinet.

– Da, e limpede, spuse Stalin, avem în față noastră un viitor mare conducător al tuturor popoarelor. Acesta-i viitorul Gîngis-Han.

– Ce vă determină să trageți astfel de concluzii? Îndrăzni să-l întrebe cineva.

– Uitați-vă la rotocoalele care-i ies pe nări și pe gură, răspunse Iosif Vissarionovici, abordând o mină gânditoare. Numărul lor e mult mai mare decât numărul rotocoalelor pe care le poate scoate gâtulejul lui Stalin. Prin urmare, viitorul lider va fi mai mare decât Stalin. Felicitări, se adresă el anturajului, ați făcut o selecție foarte potrivită. Cine sunt părinții lui?

– Nu știm, răspunse subținuț și glasul Iagoda, șefului Comisariatului Poporului pentru Afacerile Interne. L-am găsit aruncat la tomberon, nu departe de Kremlin.

– Era cumva iarnă?

– Era iarnă, viscol, frig de crăpau pietrele... Iar el scâncea învelit în niște cârpușoare înghețate, înconjurat de câini... Patrula a auzit niște scâncete suspecte, l-a luat de acolo și l-a dus la creșa aflată între zidurile Kremlinului...

– Da, se vede că-i călit. Dar i-a spuneți-mi, din ce fel de neam se trage bravul nostru viteaz? Nu cumva e mongol? Întrebă Stalin.

– Ca să-i facă pe plac, Iagoda răspunse că e posibil să fie mongol. Însă răspunsul șefului NKVD-ului îl nemulțumi pe marele conducător.

– Dacă e mongol, atunci de ce are pielea albă și ochii albaștri?! Nu cumva v-ați înșelat? S-ar putea ca micuțul să aibă o origine nordică, după înfățișare pare a fi de neam vareg, cum a fost Ruric și urmașii săi. Inclusiv, Ivan cel Groaznic, față de care mărturisesc că am o anumită afecțiune.

– E posibil să ne fi înșelat, răspunse același Iagoda.

– V-ați înșelat, pufni nemulțumit Stalin. N-am nevoie să mă înlocuiască nici un Ruric...

– Atunci poate e cazul să căutăm un gruzin.

– N-am nevoie nici de gruzini! Unul e de ajuns. Dar ce-i cu pata asta roșie pe care o are copilul pe frunte? Întrebă Stalin.

– Pesemne că așa s-a născut.

– E un semn rău, răspunse marele conducător, luând din mână copilului pipa. E semnul lui Anticrist.

– Poate că asta ne și trebuie, ca să ducă la bun sfârșit politica noastră față de religie, îndrăzni să răspundă Iagoda, tremurând ca varga.

– Nu am nevoie nici de Anticrist, răspunse Stalin, curățându-și pipa. Religia o vom face să dispară și fără ajutorul lui.

– Și atunci ce să facem cu el? Întrebă Iagoda, privind cu atenție copilul.

– Duceți-l acolo de unde l-ați luat. La lada de gunoi a istoriei.

– Adică la tomberon?!

– La tomberon, răspunse Stalin, aprinzându-și liniștit pipa. Și asmuțiți câinii pe el...

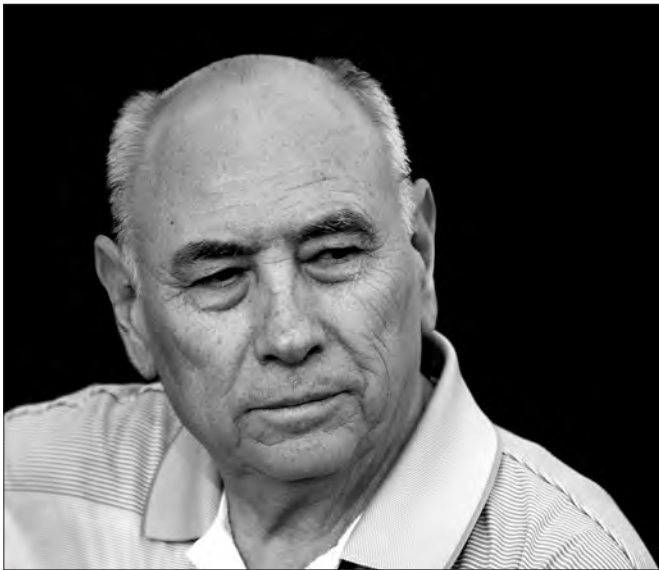
*

De mai multe ori, atunci când scriam la romanul meu *Omul din eprubetă*, am vrut să-i fac o vizită prietenului meu vechi, prof. univ. dr. Mircea Onofriescu, directorul Spitalului Maternitatea din Iași, super-specializat în fertilizare in vitro, om cu o experiență vastă în domeniul obstetricii și ginecologiei.

O discuție cu el mi-ar fi limpezit multe idei care mi se învăteau în cap. Nu m-am dus însă din simplu motiv că viziunile mele asupra nașterii, probabil și a morții, puteau fi diferite decât cele ale prietenului meu Mircea Onofriescu.

Am vrut să surprind în această carte o parte din nebunia și inconștiența, dar și chintesența lumii în care ne-a fost dat să trăim. Nu știu dacă am reușit sau nu.

Căci, de la un punct încolo, lucrurile din eprubetă

IN SFUMATO

CUBOLTENII SAU RODUL TÂRZIU AL FLORILOR DE PÂRLOAGĂ (III)

de EUGEN LUNGU

În economia întregii moșteniri cultural-publicistice a lui Pan Halippa, cele două secvențe memorialistice cu caracter autobiografic (*O scurtă cronică a vieții mele* și *Amintiri*) ocupă un spațiu infim ca volum, dar au o valoare documentară inestimabilă. Ultima secvență nu e lipsită și de unele calități literare (voi cita mai ales din ea).

În primul rând, în *Amintiri*, naratorul încearcă să evite relatarea aridă, eliptică, inertă emoțional, lăsând nervul nostalgic să vibreze metaforic, fără să se arate jenat de unele ecouri din lecția Creangă: „Aducerile aminte din copilăria mea îndepărtată sunt ca o călătorie cu trenul care străbate un defileu de munți: privesc minunată este mereu întreruptă de tuneluri pline de întineric.

Trenul copilăriei mele fuge cu o iuțea potrivită, ca de la vale la deal, și dă din tunel în tunel, așa că luminișurile amintirii sunt întretăiate de desigururi neguroase ale uitării.

Unul dintre cele dintâi luminișuri îmi dă un crâmpeli din viața de pe cuptor, din dosul hornului străbun, unde noi, copiii mici, ne hârjoneam în voie, ne băteam cu pernele, ne puneam câte o boarfa în cap și urlam ca lupii, cu toate că în viața noastră nu văzusem lup aievea. Mă rog, auzisem noi că lupii urlă înspăimântător și toată lumea îngheață de frică la auzul acestor fiare. Noi, cu Casunea și Nătălița, surorile mele mai mari, închipuindu-ne că suntem lupi, urlam, de ne asurzeam unii pe alții”.

În al doilea rând, autorul încearcă, îndeosebi în limbajul personajelor, oameni pe care i-a cunoscut îndeaproape (părinți, frate, surori, pedagogi, fețe bisericești etc.), să păstreze, încapsulat în replici, graiul viu al celor care au trăit la sf. secolului al XIX-lea, începutul secolului XX. Casunea, sora mai mare a memorialistului, vorbește ca o mică țărancă extenuată de munca în câmp:

– Di ci, tată, nu cumperi și mata o sapă de-acelea di cei cum spuni călindaru, ca să scăpăm și noi mai digrabă di munca asta di roghi? Ni-am săturat di arșița soarelui, di țărna ce ti frigi la chicioare, di colbu ce-ți întră în ochi și gură, să lichea di sudoarea feții și suntem negri ca niște urși. Ni dor mânăli, chicioarili, schinarea, ni doari tă!

Cele câteva replici neaoșe, în grai moldovenesc palatalizat, demonstrează o dată în plus că țărani, „boicotează istoria”, rusismele, mai ales în prima sută de ani de dominație rusească, nelipindu-se de ei. Schimbând registrul lingvistic, autorul reține o replică din „elevată” exprimare „pedagogică” a profesorului de limbă rusă (!) de la Școala Spirituală din Edineț, unde e dat să studieze, după clasele primare, copilul Pantelimon și unde, evident, toate obiectele de studiu se predau în rusește:

Dintre ceilalți profesori, mi-aduc aminte de profesorul de limba rusă Teodorovski, căruia îi plăcea să vorbească mult și să se transporte în lumea gândurilor lui fantastice. Noi, băieții, nu prea înțelegeam ce vroia să ne spună profesorul Teodorovski și prin întreruperi căutam să-l readucem la realitate. Dar Teodorovski nu se lăsa întrerupt și striga cât îl ținea gura: „Molci dura!” – adică „Taci, proasto!”. Nici astăzi nu-mi dau seama, de ce zicea „proasto”, și nu „prostule”, că doar nu eram fete.

În epocă s-au scris foarte puține mărturii de acest gen, mai ales vizând clasa de jos, țărani. De aceea, confesiunile lui Pan Halippa sunt foarte prețioase, acestea consemnând viața de zi cu zi a răzeșilor din nordul repu-

blicii și relația plugarilor simpli cu moșiereasa Leonard, un fel de mecena a satului. Familia ei construia celebra biserică din Cubolta și solida școală de piatră din vatra satului. (Paradoxal, dar în sălile ei de clasă eu doar am dormit, căci vara acolo funcționa, cum am mai spus, o tabără pionierască.) Înalta doamnă primea la curte, de sărbători, copiii satului, oferindu-le daruri, deci, între cele două clase erau relații absolut inverse decât insinua propaganda sovietică.

Aceste pagini au o deosebită rezonanță mai ales pentru mine, deoarece pe parcurs, memorialistul pomenește de mai multe ori de satul meu natal Hăsnășenii Mari, respectivele rememorări fiind unicele informații veridice de pe valea Cuboltei, venind de la un trăitor al acelor vremi.

Deoarece notările nu trec de pragul copilăriei, autorul se fixează mai ales pe întâmplările și soțiile legate de școală. Lecțiile sunt de o grotescă absurditate, elevii fiind obligați să studieze în limba slavă, limbă moartă, mai târziu adăugându-se și alte idiomuri (greaca veche, latina) la fel de îndepărtate de preocupările unui copil: „Mortăciune de dimineața și până în noapte”, cum constată Pan Halippa plastic. Predată de un alofon, o lecție tipică dintr-un sat moldovenesc frizează tragicomicul:

Și mai greu a mers cu învățarea rugăciunilor. Părintele Xenofont Nikolaev, Dumnezeu să-l ierte, își punea tot sufletul ca noi, băieții, să pronunțăm cuvintele rugăciunilor corect, dar era peste măsură de greu, căci toate cuvintele slavonești erau cu desăvârșire străine de graiul nostru și chiar de limba rusească, în care învățam celelalte obiecte școlare. Cu toate că repetam în cor de zeci de ori aceeași frază, când ne venea rândul să o spunem individual, ne încurcam numaidecât și trebuia să apucăm de la început, iar în cor, pronunțând, cuvânt cu cuvânt, după părintele Xenofont. Munca era destul de plicticoasă și atenția școlarilor obosea degrabă. Pedepsele la care recurgea părintele Xenofont, când cineva îl scotea din răbdare, nu ajutau la nimic. Cele mai obișnuite pedepse erau loviturile cu rigla unde se nimerea sau așezarea în genunchi în fața clasei; dar nu lipseau nici perciunii smulși și urechile dezbrăcate. După astfel de pedepse, unii părinți își retrăgeau copiii din școală și ne pomeneam apoi în clasă cu revizori rânduți de la Protopopia din Florești, jud. Soroca.

La Școala Spirituală de la Edineț, muștra continuă. Memorialistul trece în revistă materiile de studiu și lista de lecturi, evident toate în rusește, inclusiv literatura universală: Andersen, Hauff, Dickens, Grimm ș.a. Nicio literă românească, nicio aluzie la clasicii noștri, nicio iotă din istoria vechii Moldove! Arhetipul cultural mediat de rusă se împlântă în memorie, maturul Halippa crezând și peste ani, când redacta notele memorialistice, că numele prozatoarei americane ce scria *Coliba unchiului Tom* e „Garriet” ca în rusă, și nu „Harriet”.

Așa că un calendar românesc editat la Iași în 1845, la „Cantora Foaiei sătești” a lui M. Kogălniceanu, din care citește mereu și de care se conduce dascălul din Cubolta Nicolae Halippa, tatăl memorialistului, este una dintre puținele cărți în română într-un ocean slav! Dascălul, care a refuzat să oficieze în biserică în limba impusă de autoritățile țariste și de aceea este alungat din slujbă, face o legătură directă între neștiința de carte a moldoveanului lehametit să învețe în școlile rusești ceva ce nu înțelegea deloc și mentalul colectiv ce rezulta din acest analfabe-

tism la care erau condamnați localnicii. În calendar se descria în amănunte tehnice un agregat simplu (sapă-cal), un cultivator agricol, i-am spune azi, cu tracțiune animală. Această „minune” a tehnicii nu ajunsese încă în Basarabia:

– Da atunci, tată, pintru cini-i scris călindaru matali, dacă nici noi cii di rând, nici boierii noștri nu știu, n-o văzut și poati că nici n-o auzit di sapa-calului și de popușoi sămănați în rânduri? face tot Casunea, care era o fată isteată și la vorbă, nu numai la treabă.

– He-hei, draga mea! Călindaru meu cred că-i scris pintru oameni mai luminați și mai hâtri ca noi. Eu l-am cumpărat la Bălți, di la un mocan, când am cumpărat și cuțitu ista di la brâu. Da scris și tipărit călindaru o fost la Iași, în Moldova cei vechi di piști Prut. Acolo-i altă lume, cât să pari, nu ca pi la noi, legată la ochi, să nu vadă nimica și să înțeleagă cât mai puțântel.

Găsesc descrierea cărții pe care o consulta atât de frecvent dascălul-agricultor în volumul *Calendare și almanahuri românești: 1731-1918: dicționar bibliografic*, autori Georgeta Răduică și Nicolin Răduică. Dicționarul a apărut la Editura Științifică și Enciclopedică în 1981:

Calendar pentru bunul gospodar

Apare la Iași (în anul 1845, două ediții) și București (în anul 1861), în scriere chirilică (1845) și în scriere de tranziție (1861), editat de I. Ionescu de la Brad. Tipărit la Cantora „Foiei sătești” (1845) și la Tipografia Statului „Nifon” (1861). Publică un calendar al muncilor agricole, pe luni și lucrări, scris de I. Ionescu de la Brad, un manual de agricultură populară și îndrumări de mecanică agricolă. E unul din cele mai bine elaborate calendare pentru țărani.

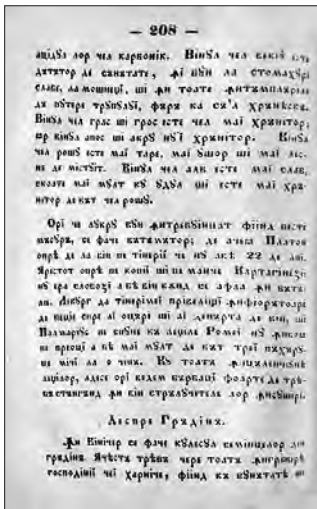
(vezi p. 426-427)

Cititorul își poate face o impresie despre aspectul grafic al calendarului tipărit cu alfabet chirilic după pagina reproducă mai jos. Dascălul Nicolae Halippa, urmașul lui Ștefan Halippa, „uns popă pentru satul Cubolta de Episcopul Gherasim al Hușului în anul 1800”, îl citea liber, deoarece cu același alfabet erau tipărite atunci și cărțile de rit bisericesc. Limbajul ușor arhaizant al lui I. Ionescu de la Brad cu sfaturile sale sună azi ca o romanță:

Vinul au agiuns a fi băutura cea obicinuită a omului. Ea este o băutură întăritoare, mai mult sau mai puțin hrănitore și în oricare privire folositoare. Filosoful Platon și înțeleptul Solomon zicea că vinul împuternicește și înțelegera.

Vinul cel suptire aduce curățenie și îngreuiază mistuirea, acele ușoare sânt bune de băut mai înainte de a se învechi, acele nouă amefesc degrabă după cum au dovedit Bergman ca ațidul lor cel carbonic. Vinul cel vechiu este dătător de sănătate, îi bun la stomachuri slabe, la moșnegi, în toate întâmplările dă putere trupului.

Pentru comparație, alătur și o pagină dintr-o Biblie ce a aparținut tatălui meu, editată probabil la sf. secolului al XVIII-lea sau începutul secolului următor. După o colaționare de pagini și o scurtă expertiză lingvistică, am dedus că această relicvă de familie reia textul Bibliei de la Blaj (1795). Din îngălbenitele ei file, copil fiind, am învățat să citesc slovele! Și dascălul de la Cubolta, și preotul Mateevici, precum și alte fețe bisericești au cu-

Pagina 208 din „Calendar pentru bunul gospodar”

Pagina din Biblia (sec. XVIII) citată mai sus

noscut neapărat acea ediție!... Ea era în uzul clerului de la noi până a fost exclusă de Sinodul rus. Deși izgonit din biserică, fiindcă nu vorbea slava veche, Nicolae Halippa, la insistența sătenilor, era invitat să citească, în așa-zisa strănă moldovenească, în limba localnicilor pe care aceștia o pricepeau, căci boscorodelile părintelui venetic Xenofont Nikolaev erau de neînțeles pentru ei. Sigur că se citea din tipăriturile vechi românești. Era o practică pe care autoritățile episcopale rusești o acceptau, vorba biblică, cu mare regret și prin *scrâșnirea dinților (fletus et stridor dentium)*. Despre această practică de readucere în uz „a vechilor cazanii” scrie și Mateevici în poemul *La Noul Neamț*: „Grăbim la slujbă [...] Urmează proslăvirea cântărilor de seară/ În cin și rânduiei. În două străni frățimea călugărilor cântă,/ Și ruși și moldoveni./ Și parcă-i nesfârșită caftisma slujbei sfântă,/ Cântată-n două străni”.

În sistemul de personaje al *Amintirilor*, un loc aparte îl are sora Casunea¹, fata isteată la vorbă și la treabă, dar și bădița Vanea, fratele mai mare, bogoslov la Academia Teologică de la Kiev. Venit în vacanță, tânărul studios are misiunea să supravegheze pregătirea pentru școală a micului Pantelimon. Teologul nu tolerează „evadările” de la carte pe care *ăla micu’* le întreprinde, fugind la scăldat. Escapadele acestuia și micile „sabotări” erau curmate cu asprime și cu pedepse pe care făptuitorul le consideră exagerate și se plânge mamei. Sigur, „bădița” e cel care va deveni Ion Halippa (1871-1941), bine cunoscutul savant istoric de mai târziu, ucis probabil de NKVD.

Cel mai „privilegiat” emoțional personaj din *Amintiri* pare a fi însă moș Nani. Era un simplu păstor, dar prin harul de rapsod și înțelept rural știa să adune în jurul său copii, fiul dascălului apreciindu-i și peste ani firea ingenioasă, care avea soluții pentru toate problemele vieții.

Amintirile cuprind ceva mai mult de douăzeci de pagini și, în lipsa unor contribuții documentare pe potrivă, nu ne rămâne decât să regretăm că memorialistul nu a mai avut răgazul să continue, firul narator oprindu-se la „mucenicia” de învățăcel la Școala Spirituală de la Edineț.

* * *

După înjosirile din închisorile sovietice și românești, Pan Halippa, personalitate proeminentă a intelectualității basarabene, în deceniile care au urmat era supus unei altfel de reclusiuni – cea a tăcerii. Ca „dușman al poporului”, i-a fost interzis chiar și numele, atât în RSSM, precum și în RSR. O singură dată l-am văzut pomenit – pozitiv! – în presa românească. În 1979, când omul providențial pentru Unire trecea la cele veșnice. Într-unul din numerele din mai, probabil, în „România literară”, era tipărit cu petit, într-un spațiu mai dosnic, un scurt necrolog. Am decupat acel mic ferpar – nu știu dacă istoria literară știe de el – și l-am păstrat într-un volum de *Scrieri* al lui C. Stere, editat în același an de Minerva, sub îngrijirea lui Z. Ornea. Intitulat sobru – *Pan Halippa* –, necrologul aducea un ultim omagiu scriitorului și publicistului basarabean:

În noaptea de 30 aprilie a.c. s-a stins din viață poetul, cărturarul Pan Halippa, membru titular al Uniunii Scriitorilor din R.S. România, figură marcantă a vieții culturale din perioada interbelică. A studiat la Universitatea din Iași, unde și-a luat licența în litere, istorie și geografie, printre profesorii lui numărându-se A.D. Xenopol și Al. Philippide. Scriitorul s-a format în acel climat progresist al Iașilor, degajat de acțiunea cercurilor socialiste și de prezența activă a unor mari personalități ale științei și culturii. Punctul central de radianță al celui climat a devenit, după 1906, revista „Viața Românească”, condusă de C. Stere, P. Bujor și doctorul I. Cantacuzino, în paginile căreia numele lui Pan Halippa a fost de multe ori prezent.

Dispărut la vârsta de 96 de ani, lui Pan Halippa i-a fost dată bucuria de a trăi să vadă înfăptuirea idealurilor pentru care militase în tinerețe, concretizată în ființa României socialiste de azi, liberă și stăpână pe soartă.

Redactor și colaborator la mai multe reviste și publicații, semnând uneori cu pseudonimul P. Cubolteanu, Pan Halippa debutează editorial în 1921 cu un volum de versuri prefăcut de Mihail Sadoveanu. Activitatea sa poetică a fost consemnată și de G. Călinescu în monumentală sa „Istorie a literaturii româ-

Pan Halippa, Ștefan Holban și mitropolitul Gurie Grosu. Nisporeni, Basarabia, 1930

ne”, unde este citată poezia de mai jos, un fel de artă poetică, mult grăitoare pentru sensurile ei: „Într-o zi din cea junie/ Am jurat, așa în hohot,/ Să mă las de poezie,/ Zăvorând cuvântu-mi slobod,/ Dar cuvântu-mi dat năpraznic/ L-am călcat de-atunci mereu, // Și eu cânt atunci viața...”

Prin trecerea din viață a lui Pan Halippa, Uniunea Scriitorilor pierde pe unul din cei mai vechi membri al săi, poet și cărturar de prestigiu.

Textul, semnat doar cu inițialele V.B., afișează și ceva patetism socialist, cititorul rămânând să ghicească printre rânduri care erau *idealurile pentru care militase în tinerețe* defunctul. În orice caz, pentru cei doi mari interbelici basarabeni – C. Stere și P. Halippa –, odată cu unele schimbări abia sesizabile în politica românească, începea o postumitate normală. Fiindcă și anumite momente din biografia lui Stere erau ținute atunci într-un con de umbră.

Găsesc, alături de necrologul decupat, și o strofă dintr-un poem al lui Pan Halippa copiată de mine de undeva (nu țin minte de unde, căci poeziile sale urmau să mai stea la index încă vreo câteva decenii până să aibă iarăși șansa tiparului). Cred însă că versurile acelei strofe definesc atât crezul artistic al poetului, precum consfințesc și idealul urmat de liderul politic Pan Halippa: „*Vreau spirit de proroc/ Și inspirații sfinte./ Să ard cu bici de foc/ S-audă din morminte/ Și morții glasul meu.*”

Regăsesc versurile în actualele *Scrieri* editate de Știința într-o poezie intitulată simplu: *Poem* (p. 112). Câteva cuvinte despre acest volum. Este un model de acribie editorială. Cartea are un aparat critic foarte bine asamblat, aproape neobișnuit în era edițiilor pripite, „surde” și „mute”. Prefața lui Alexandru Burlacu e bine calibrată, fără entuziasmele noastre facile, punând riguros accentele necesare pe diversele scrieri ale unei opere inegale ca valoare a scriitorului basarabean. Ion Negrei și Mihai Papuc semnează în tandem un foarte documentat „Tabel cronologic”. Sunt deosebit de prețioase, pentru cititorul de astăzi, notele și comentariile care pașaportizează poeziile și publicistica autorului, contribuție serioasă a aceluiași tandem. La fel, lui Ion Negrei și Mihai Papuc le datorăm și îngrijirea exemplară a textului. Într-un cuvânt, un volum serios pentru cititori la fel de serioși!

NOTĂ:

1. Mama era foarte evlavioasă și avea grijă ca, cel puțin în Postul Mare, copilul ei să fie împărtășit la biserică. Unicul locaș sfânt din zonă era cel de la Cubolta, la kilometri buni de Hăsnășenii Mari. Când nu putea merge ea cu mine, mă încredința nanei mele, Anica Barbăroș (după soț), cubolteancă de origine. Nana își lua misiunea foarte în serios, veghind neștirbit educația mea moral-religioasă. Mă însoțea până la biserică și înapoi, avea grijă să mă închin la icoane, să aprind lumânările de rigoare ș.c.l. Uneori, după slujbă, vizita niște rude din Cubolta. În acele vizite se pomenea frecvent prenumele Casunea, fie că era ea gazda, fie că despre dânsa se vorbea doar. Am reținut acel straniu prenume (era prin anii '50 ai secolului trecut), deoarece în Hăsnășeni nu auzisem să-l fi purtat cineva. Despre Casunea, sora lui Pan Halippa, pomenește în amintirile sale și Theodor Păduraru, tatăl vitreg al lui Nicolai Costenco.

11 noiembrie 2021

05> NICHITA DANILOV: EXPERIMENTUL

au evoluat nu după voia mea, ci după voința unei forțe nevăzute, care, făcându-mi de undeva, dintr-un ungher ascuns al conștiinței, cu ochiul, scria în locul meu.

Cititorului îi revine sarcina ca marșând pe marginea ideilor și viziunilor cuprinse în această carte să-și dezvolte propriile sale idei și viziuni asupra lumii.

O întrevvedere sau un dialog cu el pe aceste teme mi-ar fi schimbat discursul epic.

De obicei, discuțiile noastre tête-à-tête sau la telefon se desfășoară astfel. Când îl sunam, înainte de-a reuși să-i dau bună ziua, îl auzeam pe Mircea zicând cu vocea sa inconfundabilă:

– Te salut, maestre, ce onoare pentru mine că te aud...

– Lasă prostiile, Mircea, îi răspundeam, pe același ton.

Doar știi că între noi doi tu ești adevăratul și unicul maestru. Pot să-ți spun că poetul Emil Brumaru te-a invidiat și cred că te invidiază chiar și dincolo de mormânt. Deseori, când ne întâlneam pe stradă în apropierea Maternității de pe Cuza Vodă, aflată la doi pași de „plomba” lui, îmi spunea: „Aș fi vrut să fiu directorul acestei maternități”. „De ce, Emil?” întrebam. „Pentru că tot ce visez în materie de metaforă erotico-poetică, se află aici la îndemâna profesorului Onofriescu. Îl invidiez. El e adevăratul maestru.”

– Ei, prostii, zicea Mircea. Eu lucrez cu materia brută, pe când voi mai mult cu ideile.

– Aș vrea, îi răspundeam, ca din ideile mele să se nască un singur om viu pe lumea asta.

– Așteaptă, zicea Mircea, o să vină timpul când și din idei o să se nască viață.

Mărturisesc că m-au mulțumit aceste dialoguri, dar de consultat mi-a fost teamă să-l consult.

Probabil că dacă aș fi dialogat cu Mircea, cartea mea ar fi avut nu 500 de pagini, ci 1000.

Am de gând însă să mă recompensez într-un fel și să-l invit să-și exprime ideile legate de romanul meu la următoarea lansare de carte pe care Polirom-ul o va organiza fie în spațiul on-line, fie la o librărie.

*

Putem privi pandemia ca pe un fel de performance sau un happening extins la nivel planetar în care ansamblul îl reprezintă un virus invizibil, în timp ce exponatele și protagoniștii suntem noi, toți locuitorii Terrei. Grupul de artiști care stă în spatele acestui experiment halucinant urmărește, desigur, și un scop existențial, nu numai psihologic. Unul dintre aceste scopuri este manipularea omului la scara planetară. Al doilea este intruziunea anumitor organisme statale sau post-statale – după cum afirmă Patrice Franceschi în recentul său volum *Buna ziua, domnule Orwel* – „în viețile noastre private și în intimitatea noastră” prin intermediul controlului digital în masă. Azi tot spațiul nostru public a fost înghesuit în strâmtul spațiu individual sau familial. Aici au fost comasate toate dramele și toate politicile posibile și imposibile. Garsonierele, apartamentele și vilele în care am fost izolați au suplinit și mai suplinesc încă arena publică, teatrul, cinematografele, plaja, cârciumile, stadioanele și toate spațiile destinate vieții publice. Astăzi, suntem învățați, mai bine zis, dresați, să socializăm cu propriul nostru eu. Masca de protecție trebuie privită, în acest sens, ca o pecete a tăcerii impusă de reprezentanții unui Anticrist ce dorește binele omenirii. E interesant cum statul și tot ce stă în spatele lui ne protejează de viruși, dar pătrunde cu cizma sa de fier în spațiul nostru privat, aflând amănunte esențiale din viața noastră intimă.

În urma acestui performance global, va apărea, desigur, omul nou.

Omul distanțat social.

Un om cu mișcări robotizate, incapabil să empatizeze și să comunice cu semenii săi altfel decât prin intermediul prompterului.

Un astfel de prototip va avea drept scop crearea unei punți de comunicare cu alte civilizații din diverse spații paralele, unde viața s-a stins de mult și unde locul ființelor biologice a fost luat de inteligența artificială.

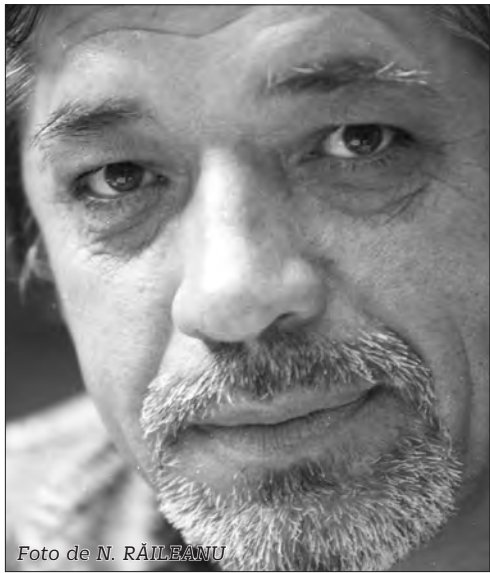

Foto de N. RĂILEANU

FĂNUȘ NEAGU: 90 DE ANI DE LA NAȘTERE

OMUL ȘI STILUL FĂNUȘ NEAGU

de LEO BUTNĂRU

„Îmi place că sunt (că vin) din Bărăgan și de la Brăila. E semn că sunt sănătos la minte, calm, cumsecade (uneori), tolerant, la locul meu, indulgent, iubitor de frumos și trist, mult prea trist că există oameni răi, mincinoși, secături nedemne...”

(Fănuș Neagu)

Pe timpuri, mi s-a întâmplat să citesc la Chișinău, în sala de lectură a Bibliotecii Naționale a RSS Moldovenești, unele texte ale lui Fănuș Neagu publicate în reviste bucureștene. Erau tablete savuroase despre fotbal sau pagini din viitoarele cărți cu prieteni. Și ele învederau tocmai ceea ce spusese baronul Buffon: *Le style est l'homme même*. Sau invers. În 1993, Fănuș Neagu îmi mărturisea, într-un interviu pentru revista „Ateneu”, că da, a creat un stil, „însă nu i-aș sfătui nici pe prietenii mei din Basarabia, nici pe prietenii mei din România să urmeze stilul meu, pentru că stilul meu pot să-l fac doar eu și este foarte greu de dezvoltat, fiind un stil de nebun, de fost nebun, și cei care mă urmăresc fac numai o pastişă. (...) Stilul meu e ușor de imitat, dar e greu de susținut”.

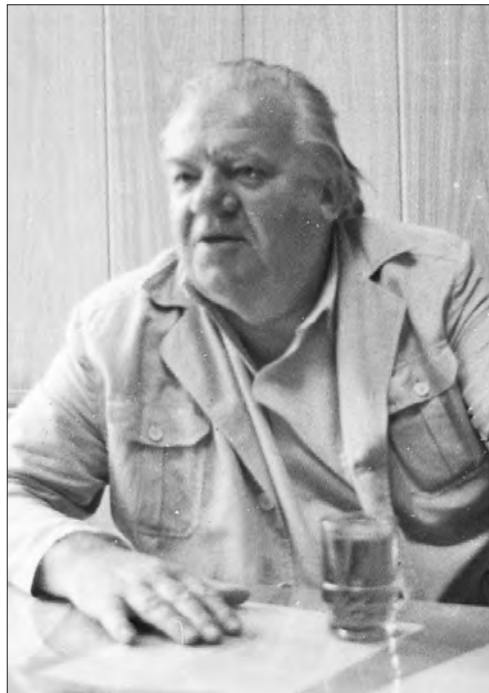
Tot la începutul anilor nouăzeci, în grădina Casei Artei din Galați mi-a fost dat să văd unul din carnetele de note, de lucru ale lui Fănuș Neagu care, din vreme în vreme, în jăriștea discuțiilor, nota ceva, apoi îl închidea. L-am întrebat cu discreție dacă aş putea răsfoi așa, fugitiv, acel carnet cu coperti roșii spre stacojiu, format 10x20 cm. „Da, îți permit, zise maestrul, zâmbind, dar să nu spui nimănui!” Însă uite că... spun totuși. Filele erau acoperite cu fraze, cuvinte aparte, perechi, triouri de cuvinte; cu săgeți de vectori ce indicau spre posibile alipiri unele cu altele. Printre ele se aflau și înscrisuri, notițe „hăcuite”, tăiate cu pixul. Nu era greu de priceput că frazele „anulate”, scoase din joc, fuseseră deja folosite în texte, contexte, volute stilistice, aluviuni metaforice acaparante.

Acum, simt oarecum ciudată această revenire memorialistică la blocnotesul răsfait sub magnoliile înflorite în grădina gălățeană. Uneori, când mi se întâmpla să citesc vreun text relativ nou al lui Fănuș Neagu, mă gândeam că – de ce nu? – unele din secvențe se vor fi aflat, preparatorii, între tartajele roșii-stacojii. Posibil și unele perle din următorul fragment: „Comisoaia se schimbă în fata din Priboiul Dunării, care-și întinde rujul pe buze cu un băț de chibrit, poartă brățări la glezne și inele de argint pe deștele picioarelor și e apucată de năbădăi la apusul soarelui... Nu se știe

de ce, avea impresia că pădurii de salcâmi îi era drag numai de ea, Comisoaia, și gândul o ducea spre Casa Venetiană, unde fusese ademenită de marinari cu o crenguță de coral. Pe Genia o plăteau cu mărunțișuri din bazarurile orientale: iminei de marochin, halate brodate cu chipuri de arăboaice și versete din Coran, iatagane pentru copii împodobite cu perle de sticlă, ibrice de aramă. Stimulii unor aventuri cu începuturi leneșe, totodată și-a unor crime la marginea timpului, cafea, smochine, portocale, coniac Metaxa, butoiașe de bere, vin din insulele grecești, dans din buric și peste toată Dunărea în asfințit, tavernele, foșoarele bordurilor de pitici, ulcele cu sânziene și trifoi roșu, comenzile gradaților din câmpul de instrucție al batalionului disciplinar – soldații goneau în cerc, ducând în spinare ranițe pline cu oase împuțite de la abator, haite de câini hămesiți goneau după ei, lătrând înspăimântător – norocul de neînchipuit al Venetianului cu gușa dublă și fața plină de negi, mutrele contrabandiștilor de tutun, mereu se nimerea unul cu nervii în batistă și era azvârlit pe geam și iar Dunărea, vapoarele fabuloase, malul depravat, țigănci împerechindu-se cu haimanale din port, câte-o înjunghiere, licurici scăpărând în buturugi, un soldat lingând cizmele gradatului de putere, asfințitul plin de suferință, noroc și taine măsluite, rolul imaginativ al stelelor, mirosul de iarbă amestecat cu mirosul catranului topit de atâta zăduf, icoana naivă a Măcinilor, actorul bețiv, evreu la origine, murmurând cu smerenie, la tejghea, spre a storce mila barmanului: *Căci trei sunt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh și aceștia trei una sunt*, oglinzile din camera secretă, compunând și recompunând trupurile Deliei și Geniei, lungite goale pe divan, cu câte-o lumânare aprinsă, înfiptă-n cur ca să ațâțe, să reîmprospețeze și să sălbăticească patima jucătorilor de cărți, pisica galbenă de pe umărul Geniei, ficțiunea mărșăluind pe pereți că nu există neîncredere și moarte, ci numai viață năvălășă, cururi destoinice gata să se schimbe oricând în sfeșnice, oraș dăruit veseliei, două gemene dulci, fermecătoare, pietroase, dulci, dulci, dulci, justiția hazardului, bețigașe aromate fumegând în farfurii scumpe, feciorii armatorilor, înecați în briantină, barbaria cinstită a rostogolirii zarurilor, porumbelii jucători și luna ca un fel de gălbenuș azvârlit cu lipsă de tact în ibricul cu cafea – dar și ea despuiată de haine, putoarea de lună...” – și tot așa, metaforic, analogic, poetic în alte pagini din *Partida de pocher*, 1994, în care, ca în majoritatea narațiuni-

lor prozatorului-poet, apar memorabile metafore cu luna și semiluna, europeană sau orientală, cu apele Dunării și tot ce se oglindește în ele, cu sălciile și peștii știobălcăind, grâne, pelin, păsări fel de fel, cai și porci sălbăticiți pe Insula Mare, bărci, șlepuri, vapoare, felinare în portul Brăilei, șiruri de care, căruțe („Dumnezeule, și câte povești cu căruțe care și-au rupt roțile în viroagele drumului spre Brăila!”), săni dezgoliți, învârteliri de nisip, crivăț dinspre miazănoapte, vânt dinspre miazăzi („vântul stăpân peste tot sângele și [care] ne urmărește până la moarte”), stufărișuri și păpurișuri, iepuri și vulpi, sălbăticiuni cu duiumul, fântâni („văduve de lemn”), cocori, lebede, nagâți, lăstuni, vulturi și câte alte „minuni” ale lumii danubiene și ale Bărăganului, care animă obsesiile, intențiile, faptele de a crea și de a trăi (în) magie, vrajă, fantome, realități și irealități care copleșesc sau chiar subjugă imaginația cititorului, coerența povestitului fiind dereglată sau, poate, chiar nici nu a existat în narațiune, temporalitatea aparținând fantasticului, aventurii suflatești, iar înainte de aceasta – aventurii limbajului în libertatea plasmuirii textului, în slobozenia și imprevizibilitatea metamorfozelor, răsplămădirii, sugestiilor, uneori ducând la o beție a configurării liniilor de subiect niciodată urmate până la capăt și totuși închegate într-o regie cât de cât limpede, care „nu există decât în închipuirea unui stilist, în sensul înalt al termenului, care privește lumea prin fantasmale sale” (Eu-

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Fănuș Neagu la Chișinău, 1994

gen Simion), „bulimie metaforică; baroc de viziune și de scriitură” (Eugen Negrici).

Eseistica și proza fănușiană tezaurizează nenumărate alte pasaje savuroase despre ceva, chiar dacă nu se știe, explicit, despre ce anume; sunt compoziții de atmosferă și frumusețe a rostului, scrisului, potrivii floriturilor; limbajul e diafan, volatil, aerian, parcă al elfilor din Pădurea Neagră, de unde își trage serpuirea și măreția Dunărea, dar mult mai sigur – o transmisiune de mesaje pur și simplu vitale, de viață pe pământ, ale libelulelor în roiuri zvâcnitoare, „întreșuate” peste undele fluviului prin polenul auriu al sălciilor arcuite în mutul lor rut vegetal al polenizărilor.

Altă dată, discutam cu maestrul Fănuș Neagu pe terasa hotelului „Faleza” din Galați, urmărind cum, pornit spre malul opus, bacul cu călători, cu mașini își lăsa siajul potolit, și nicidecum nu s-ar fi putut să nu aducem în dialog Brăila care, menționa venerabilul convorbitor, a trimis cohorte întregi de scriitori în mai multe literaturi ale lumii; oraș aproape fantastic, peste care, în dezlănțuirii cerești, „fulgerele sunt nuiile de salcie în ziua de Florii”. Iar tunetele verii ar aminti de „tunuri de paradă bubuind saluturi ghiftuite”. „Din Brăila am făcut eu o câmpie magică. Însă magia a fost în capul meu și în munca mea uriașă și toate sunt puținul talent acolo, ascultând de un glas interior exteriorizat în câmpia Brăilei, o câmpie aparte. Îmi spunea Marin Preda: «Domnule, ce-ai făcut tu din Brăila, n-a făcut nimeni”. Cu toate că în Brăila avusesem scriitori extraordinar de mari. În primul rând, Panait Istrati, apoi Mihail Sebastian, Nae Ionescu, filozoful, Leon Feraru, scriitor american. Brăila a dat vreo 360 de scriitori și actori remarcabili. Dar eu am izbutit acest lucru... Nu știu cum. Având totdeauna irealitatea Brăilei în spirit. Știți când am ajuns la Brăila, la ce vârstă? La 29 de ani. Nimeni n-a încercat chestia asta.”

Născut la 5 aprilie 1932, Fănuș Neagu mărturisea asta, cu privirea pe apele Dunării, pe 11 aprilie, la 60 de ani și o săptămână împliniți și, totodată, la 31 de ani de când intrase prima oară în acaparantul port fluvial, considerat în interbelic orașul de aur al României. „Sunt 14 kilometri. Plec mâine într-acolo. Dar eu am copilărit la 62 de kilometri de acest oraș, printre bălți și printre ape, în câmpie și în stufuri, într-o eternitate revelatoare. Iar când am intrat în Brăila, s-a întâmplat miracolul vieții mele și am rămas cu aceeași zăpăceală a unui oraș pe care îl descoperă un tânăr. Mi se părea că descopăr un zăcământ de aur, ceea ce cred că nici nu era. Pentru

mine Brăila a rămas o fabulație a răului. Descoperind-o însă, am început s-o iubesc. Mulți m-au întrebat, inclusiv un ofițer de securitate, pe timpuri: «Ce naiba e cu Brăila asta?», el crezând că Brăila mea este Brăila lui. Nu e așa. Le-am zis: «Domnilor, Brăila mea este suprarealitatea Brăilei voastre». Nu puteau să înțeleagă.”

Acele și alte mărturisiri vin în confluente cu unduirile din proza scriitorului: „Iubesc cu deznădejde toate drumurile spre Brăila. Nu-i puțin să ai sub fereastră cel mai mare și mai frumos fluviu al Europei. Pe sub mână-mi curge Dunărea cu miros de ploi și ulmi. Stepă Bărăganului ia suflet de strămtori asiatice”. Acea vastă câmpie, în care poți întâlni „căprioare respirând asfințituri. În Câmpia română a Brăilei miroase a popor împlinit, a amintire frumoasă și a viitor ferecat în legături de aur”. Iar peisajul de jur-împrejur este unul fermecător, „unic în geografia României, un amestec de nebunie a visării, dar și de dor de plecare” din Brăila ce pare a fi „un promontoriu de pe care mereu îți vine să-ți iei zborul. Brăila în partea ei cu duh de ape are mereu aerul unui oraș în ajun de sărbătoare”. Simți în orice clipă că poate, că trebuie să vină o sărbătoare. Brăila cu „vapoare intrând anual în port și tot orașul mirosind a coloniale” și delicatețe, a chef de lucru, a plată boierească, a boieri – și „buni și ticăloși –, a Ierusalim nevăzut, dar vândut cu așchia, a fete mari desenate cu mura pe burtă, ca să prindă copilul contur, a viermi de mătase rozând pingeaua, a tată, a mamă, și a toate neamurile, Brăila – veșnica Brăilă”. Apoi urbea fluvială are și adumbririle ei, cu felinare roșii, ce duc cu gândul la „intimitatea cu îngerul plătit de diavol”, după care urmează „somnul putregăios al dezamăgirii”, în case ce păstrează în ele „icnetul de plâns al timpului mult prea bătrân”. De aia, uneori și pentru unii, asfințiturile brăilene sunt „ca niște amintiri cu mațe uscate, iar colbul distrugerii fluieră detalii aiuritoare”.

Drumurile de plecare, dar și de revenire ale lui Fănuș Neagu dinspre și spre Brăila, „ce este Humuleștii Balcanilor” și prin care „Ozana ajunge în Dunăre”; locul mirific pentru nașterea și înzestrarea unui mare povestitor, care le spune cititorilor săi, lumii, cu modestie și demnitate: „Nu am faima lui Istrati, Voronca, Leon Feraru și alți mari maeștri pe care i-a dăruit Brăila întregului Univers, dar sunt fericit pentru fărâma mea de mică veșnicie, din Bărăgan, pe care am putut s-o port de-a lungul lumii în numele acestui oraș – și binecuvântat, și sărac, și, mai ales, în numele acestei câmpii în care am umblat desculț”.

Nu o singură oară am străbătut și eu căile acestei geografii sudice, unele fără pulbere, ale Bărăganului, altele pe canale sau bălți cu „ochi de sfinți melancolici”. Am adăstat la Casa lui Moș Anghel, în curtea căreia am stat ceva vreme și mi-am continuat, mi-am înmulțit gândurile la „lumea lui Panait Istrati, inevitabilul înfrânt din prea multă iubire pentru oameni, victorios numai peste iluzii și peste sufletele noastre”.

Așadar, cunoscând oarecât acele spații, pe cât de reale pe atât de basm, de narațiune cu înfiorări și fiorituri, înțeleg în felul meu că Fănuș Neagu parcă le oferă și alte dimensiuni prin delicatele incizii ale scrisului său în ireal, spunând ușor cețos-metaforic lucruri pe care, într-o anumită măsură, priceperea ta de cititor le crede oarecât reale, potrivitându-se de minune acestui oraș nu prea mare situat pe un râu fabulos, Dunărea, cu cețurile ei,

câteodată mai subțiri, câteodată mai dese, împrumutându-i din abundența fantasticului, „domesticind” fantomaticul, făcându-l familiar oamenilor locului, dar și celor care le vin la vatră, din imensitatea Bărăganului sau din cea a fluviului străbătător de continent, ce adastă în „Brăila – veșnica Brăilă” ce farmecă și incită la scris cu „peisajul ei unic în geografia României, (cu) amestecul ei de nebunie a visării, dar și de dor de plecare”.

În mai multe texte, Fănuș Neagu rămâne un jongler neîntrecut, un stilist de admirat în a spune atât de meșteșugit, de captivant. Și, concomitent, cuceritor tocmai prin absența a ceea ce ar însemna esența, în locul ei derulându-se fascinante îmbinări, ba chiar alchimii caleidoscopice de cuvinte, de sintagme, ce emit poezie, metafore, originalitate, însă, în fond, fiind un minunat ambalaj ce „împachetează”... iluzia tainicelor sensuri românești ale frumuseții rostirii și scrisului. Chiar așa: nu de puține ori, la Fănuș Neagu contează nu sensul, ci părerea, iluzia de sens, eventualele încărcături semantice, ideatice rămase în seama cititorului, dacă acesta are totuși inteligența necesară și poate descoperi ceva. Însă, înainte de toate, cititorului i se (eere) provoacă fascinația, admirația și nu malițioasa întrebare despre ce ar fi totuși cele citite. Iar „nedezvăluitul” sens al celor citite înseamnă frumusețea limbii române, ca noimă în sine și în noi; este diafanitatea ei, farmecul ce te învăluie și te face „să uiți” să-ți pui întrebări despre conținut. Sunt teme, subiecte „anulate” întru marele câștig al talentului și măiestriei duse spre vrajă ca paroxism al posibilităților scrierii în registrele unor percutante simfonii, în supreme registre de artă ce conduc spre ideea că Fănuș Neagu ar fi o gură-de-aur a rostirii românești.

Prozatorul, eseistul, poetul select a fost/este căutat și citit de multă lume pentru vivacitatea limbii, a metaforei, a cuvintelor potrivite îndrăzneț, prin nerespectarea voită a multora din canoanele sintacticii. Textele sale, nu puține, reprezintă mozaicuri de rarități de expresie și impresie... expresive, care, pentru cititorul de rând, țin de un fel de farmec, iar pentru cititorul mai elevat se prelungesc și se ramifică în sugestii poetice „personale”, în funcție de firea și pregătirea fiecăruia. Sunt generatoare de latentă uimire și admirație în rodnice momente de grație a omului mai

puțin pretențios sau, mai bine zis, a omului prea puțin inițiat în meșteșugul literaturii, dar care știe/simte că literatura poate să aducă beneficii sensibilității, percepției, conștiinței sau, pur și simplu, aflării lui pe lume; pe lumea în care, la un anumit moment, timpul respiră „nu a înfrângere, ci a chemare către un vis generos”. Murind în astfel de clipe, oamenii nu se schimbă în pământ, ci în timp, care nu înseamnă uitare, ci colind în nemărginire rodnică, fiindcă timpul cu timp se mai poate întâlni, pe când pământul cu pământ numai sub ape și sub viforul vântului”, cum spune una din metaforele fănușiene întrupate în duh din fascinante păreri de posibile plăsmuiri, în sinteze, de poezie și, posibil, filosofie.

Narațiunea se pretează asemănării cu pictura cvasi-informală, în care, la o scrutare mai atentă, deslușești contururi vagi, fragmentare, parcă spunătoare de ceva/cineva, însă fără să-ți ofere firul director în coerență. Spre pildă: „Jos, Dunărea ardea în supărări aplecate, parcă o mie de preoți în odăjdii, purtând în spinare luna și un soare ostil, băteau mătăanii, nu de împlinire, ci de blestem: Doamne, fă să nu-și dea în petec căteaua apelor, că, uite, Doamne, cum se topește de plăcere, putoarea! Eu și Cuprian eram veseli și goi ca niște pahare vărsate”. Fragmentul, secvențele, „așchiile de Dunăre”, să le zic așa, asamblate caleidoscopice respiră farmec, frumusețe, noblețe lingvistică, stil înalt despre orice și oricând, dar totdeauna acaparator, antrenant, fascinant, ceea ce te face „să pretinzi” și altceva de la autor, de exemplu – ideatie, „explicație”, filosofie „pe bune”. Sunt îndestulătoare și... autonome fascinația, poezia, metaforismul, plăcerea cititului, pe potriiva plăcerii de a scrie, specifică lui Fănuș Neagu, în primul rând despre Dunărea cu oamenii, realitățile și legendele ei. „Dunărea, fiind brăul Europei și temelia noastră pe care ne sprijinim istoria, și speranța, și aventura, Dunărea însumează atâtea povești („Aici plutesc într-o stare de complicitate și cu Dumnezeu și cu diavolul povești de chihlimbar și povești negre”), ea însăși și malurile ei copleșite ba de câmpie, ba de zăvoaie, ba de livezi dobrogene, încât se vor mai răscula multe generații pentru a cânta iubirea, frumusețile naturii și vijelia clocotitoare a acestei ape mângâiate de zei (sublinierile ne aparțin – L.B)”. „Din valul ei tragem cu cangea la mal hălci de legendă. Marea Neagră e avansul nostru spre largul

pământului, însă Dunărea ne dă pâinea și vinul. Dumnezeu când se spală pe față, cu apă din Dunăre se spală. Și când îi e sete, tot din Dunăre ia cu pumnul și bea. Împinsă de luceafăr până-n zarea din adâncuri, Dunărea sparge îndemnuri sonore. În clipa aceasta se vopsesc amintiri minunate pe trup de biserici și se clădesc corăbii în ascunsul uimirii ce latină apele fluviului spre Deltă și Mare.” Iată de ce, pe cât de frumoase, de mustoase ca expresie sunt paginile de proză sau eseu ale lui Fănuș Neagu pentru cititorii români, pe atât de răvășitoare și descumpănitoare sunt ele pentru traducătorii acestora în alte limbi, care, de cum le citesc, le lasă în matricea lor românească, dragomanii recunoscându-se irevocabil învinși de această cuceritoare, debordantă stilistică originală.

Dacă ar fi să te întrebi (dar, implicit, te întrebi totuși) despre unele texte evanescente ale lui Fănuș Neagu ce vor să spună, să comunice ele, de ce se iscă și unde se iscă salbele de rostire și rostuire ca niște „prezențe” ale unor frumoase fără corp, ar fi ca și cum te-ai interesa ce e, dintru început și până la urmă, cu bijuteriile, podoabele, brățările pe statura zveltă a unei femei. Într-adevăr, ce înseamnă ele, ce sens au? Înseamnă înnobilare, înfrumusețare, odoare și ornamente, un adaos de uimire și farmec. Înșiruire de pasaje nu atât „informaționale”, cât expresive, sensibil emoționale, înrudite poeziei pentru poezie (alias: artei pentru artă, nu?) în ecuații metaforice, în logaritmi de spunere, de scriere românească (romantică) mai aparte, cu salbe de epitețe asemănătoare jocului luminii pe ape sau prin „timpul masochist al Bărăganului”, unde „se vedea pe linia cusăturii un bătlan straniu, zburând nu prin cârpeli, repulsii, îngrădiri nefabulate, cârteli, dezlegări factice, obsesii, strangulări, ci chiar prin imagistica traversării Dunării în (și dinspre) bălți, prin vertebrele îndurării plictisite și nepăsătoare, agonizând neconținut, într-o parșivă fermentație alcoolică, viață și moarte, viață și moarte”. Sunt niște... *expresograme, metaforograme, calofilograme*, care parcă nu ar purta sensuri explicite, ci ar rămâne inefabil texte fără corp, dar cu o formă strălucitoare, fermecătoare, cu cerul ce se spovedește în ape în lumea mirositoare a cimbru a insularilor care, zice naratorul, răzuiesc mugurii de pe păduri întregi de sălcii ca să primenească sângele cailor furați, pe maluri de bălți ce mor de melancolie, unde lipovenii mănâncă târgi întregi de pește fript, de „crapi înveliți în șindrilă de solzi de aur pal”, când în limpezimea apelor se oglindește Fata Morgana ca iluzie și aluzie la multe și de toate; ea se răsfrânge în jocul de unde deopotrivă cu zborul vulturului pescar cu carne albastră, care nu se dăruiește și nu se vinde muritorilor; peste Insula Mare, unde miroase a grâu, din pământ până-n gura raiului, aflată, probabil, și ea undeva la Dunăre, apă măreață care nu știi cum se face, dar umple naratorul de întâmplări neîntâmplare, unele aflate de la căpitani de șlep sau de la simpli pescari, de la cârciumari sau ciobani, care „își sprijină setea în drumuri de șarpe”; întâmplări neîntâmplare, în care, de regulă, „supra-naturalul, ca marmură a legii, îmi răpește gândul, inima”; undeva la Dunăre, această falnică *Panta rhei* heraclitiană, care te face să trăiești acut sentimentul că îți păstrează, „teafără, în lăzi, memoria luminii, culorile, miresmele, până și numele...”

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Eugen Simion și Fănuș Neagu la Ploiești, 2003

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

„OMUL NOU” AL „VIITORULUI LUMINOS” de MIRCEA V. CIOBANU

Poate că cel mai ușor aș explica ce m-a făcut să comentez anume această carte* dacă aș începe-o ca un jurnalist de război: „Când m-am apucat să scriu prezenta cronică, șase rachete rusești au distrus aerodromul de la Vinița. Regiunea ucraineană se învecinează, la Nistru, cu Soroca și Otaci. Războiul Rusiei împotriva lumii civilizate a ajuns la Nistru”. S-ar părea că azi, comentând o carte de poezie, ar fi ca și cum am discuta despre sexul îngerilor atunci când berbecii inamicului rup poarta cetății, iar caii troieni, duși de căpăstru din târg în târg, proliferază fake-urile dușmanului. Între arme, muzele tac.

Ca să fiu în temă (în ambele teme: războiul și poezia), am făcut un exercițiu de imaginație și m-am gândit că dacă lucrurile s-ar derula conform celui mai sumbru scenariu (adică așa cum visează agresorul), noi ar trebui să revenim în curând la punctul de plecare. În URSS. Coșmar, da... Ne imaginăm cum va arăta „insula Rusia” după acest război (Doamne ferește dacă nimerim și noi, exilați, pe ea!), când lumea îi va întoarce spatele și o va deconecta de la realizările civilizației, înlocuindu-i cafeaua cu băutura din rădăcină de cicoare, ca să dau un mic detaliu.

Cum va fi lumea în acest caz? Ce vor zice literații? Un grup mai puțin numeros (așa ni-i tradiția) va riposta și, în consecință, va ajunge la pușcărie (dacă va scăpa cu viață). Ceva mai mulți vor emigra în Occident, în lumea civilizată. Dar majoritatea (iarăși, nu inventez, așa ni-i tradiția!) vor rămâne în patrie. Oricum se va fi numit ea.

Dintre cei rămași, unii vor încerca să păstreze vechile instrumente, dar destul de

repede vor fi puși la respect: noua patrie va plăti generos numai versurile apologetice. Foarte puțini (dintre cei rămași) vor accepta disidența deschisă: așa ni-i tradiția. Ceva mai mulți vor scrie o poezie subversivă, cu multe riscuri, dar cu speranța că vor fi tolerați (sau că cenzorii vor fi proști). Încă și mai mulți, mai ales cei cu real talent (care nu poate fi ușor convertit la grafomanie), vor scrie o poezie evazionistă, onirică sau scufundată într-o istorie îndepărtată, fără aluzii politice actuale; ar putea fi și ea tolerată ca o literatură de genul Fantasy, ca și elegiile intimiste. Dar majoritatea (nicio răutate, doar o constatare, așa ni-i tradiția) vor face literatură conformistă și conjuncturistă.

Ați recunoscut, desigur, clasificarea celor patru literaturi din comunism, pe scara lui Ion Simuț: disidentă, subversivă, evazionistă și conjuncturistă. Ei, bine, tema noastră de azi este poezia conjuncturistă. Pretextul nu este războiul de refacere a URSS declanșat de liderul de la Kremlin, ci o carte relativ recentă a lui Dumitru Crudu (antologator și prefațator), despre poezia „realismului socialist” sau: proletcultistă (1924-1970). Motivația o explică autorul antologiei, care s-a simțit obligat să-și justifice proiectul editorial: „Această antologie cuprinde cinci decenii de poezie proletcultistă. Poezie fără valoare estetică, așa cum o calificase academicianul Mihai Cimpoi în *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, dar foarte importantă pentru a înțelege acea perioadă sovietică de pomină. Sociologii, istoricii, antropologii, filosofii și toți cei interesați să descopere rădăcinile unui comportament inexplicabil

și ale unor atitudini iraționale din prezent ale basarabenilor și transnistrenilor ar trebui să citească această poezie, pentru că ea le-ar putea oferi anumite răspunsuri și niște explicații plauzibile de ce aceștia votează masiv cu stânga filorusă și sunt nostalgici după imperiul de cândva. Această poezie a fost tăișul de baionetă al propagandei sovietice. Ea a fost folosită ca armă propagandistă pentru a manipula masele și a rescrie istoria. Pentru a-i face pe basarabeni să-și uite trecutul și să se mancortizeze”.

Cum ar trebui să fie o antologie de poezie a nepoeticului, de falsă poezie? Mi-am amintit încă o dată de întrebarea (retorică) a lui Bogdan Ghiu, prezent la lansarea *Dicționarului greșelilor de limbă* alcătuit de Valentin Guțu: „Cum se face corectura unui dicționar al greșelilor?”. Primul portret-robot al poetului sub comuniști ni-l prezintă același Ion Simuț în cunoscutele (posibilele) patru ipostaze. Într-adevăr, am putea să adunăm un volum de texte disidente; altul de texte subversive, un al treilea cu poeme evazive, în fine, un volum de texte conjuncturiste. Bune sau rele, indiferent de tema concretă (*Lenin, patrie, partid, victorie, vitejie în luptă și în muncă* etc.). Al doilea model l-a propus Andrei Sochircă în spectacolul regizat de Mihai Fusu și cuprinzând poezia proletcultistă a transnistrenilor, unii dintre ei fiind persecutați sau exterminați de același regim pe care l-au slujit cu devotament. Deși contextul e dublu tragic, poemele alese au provocat inevitabil zâmbete sau chiar hohote de râs. Un umor involuntar implicit și, da, inevitabil. Modelul Crudu e mai curând unul care trebuie să trezească

repulsie prin slugărnicia afișată, prin artificialitatea sentimentelor, forțat inflamate, deși a ales și el, ca și duetul Fusu-Sochircă, multe poeme azi amuzante. Încă nu m-am convins că acest volum merita efortul. Poate că era suficient un articol de revistă, cu exemple relevante citate (de la o strofă la poeme întregi), de la unii poeți mai multe, de la alții mai puține).

Mai există pentru acest gen de carte și modelele timpului: culegeri de poezii patriotice (având în vedere patriotismul sovietic și socialist). O antologie de acest fel, intitulată *Poezii Moldovei Sovietice*, includea, bineînțeles, și poeme dedicate patriei socialiste, partidului îndrumător și victoriilor comunismului, dar și poeme pur și simplu bune, la teme „evazioniste”, de un lirism pur. Mult mai patriotic-partinic pare a fi un volum intitulat neutru *Țara poezilor*, dar cu un subtitlu explicit: *Antologie poetică dedicată Partidului Comunist Român la cea de a 50-a aniversare*, editată de Albatros în 1971. Adevărat, ea se deschide cu argheziul Testament, Blaga e prezent cu *Mirabila sămânță*, Ana Blandiana are chiar un poem ușor subversiv (*Cumințenia pământului*), în carte intră disidentul Vasile Voiculescu și nesocialistul Ion Vinea. Poeme absolut normale au Radu Stanca ori Marin Sorescu, Nichita Stănescu ori Gellu Naum, Anatol Baconsky (fără indicarea locului nașterii) și Cezar Baltag („născut la Mălinești”, dar fără a indica și județul... Hotin). E prezent până și neagreatul de regim Leonid Dimov, alături de Doinaș. Sau Ion Barbu cu atipica *Bălcescu trăind*. A dispărut poezia dedicată „evenimentului”? Ei, aș! Iată-l pe Camil Baltazar cu *Rapsodie partidului*: „dar nu-i

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

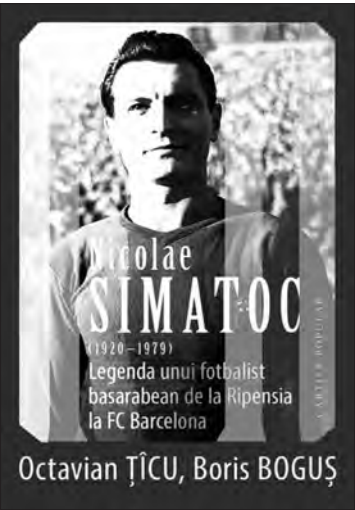
IVO ANDRIĆ
POZĂ DE FAMILIE ȘI ALTE POVESTIRI
TRADUCERE DIN LIMBA SÂRBĂ
DE OCTAVIA NEDELCU

„Marile povestiri istorice nu sunt citite, în general, ca și cum ar fi istorice. Citindu-le însă, simți că te afli în timpul și în spațiul lor. Cât de uimitor este, așadar, să descoperi pe neașteptate un maestru al genului, și încă unul care se afla în văzul lumii de aproape șaizeci de ani: era 1961 când Ivo Andrić primea Premiul Nobel pentru Literatură.”

THE NEW YORK REVIEW OF BOOKS

„Povestirile lui Andrić par simple, niște fantezii distractive; însă, întocmai ca basmele bosniace, ele sunt deseori mai adevărate decât adevărul însuși; iată cum ni se dezvăluie vasta înțelegere umană și psihologică a autorului. O abordare luminoasă — și încântătoare — a unor teme serioase.”

KIRKUS REWIEWS

OCTAVIAN ȚICU, BORIS BOGUȘ
NICOLAE SIMATOC (1920-1979)
LEGENDA UNUI FOTBALIST BASARABEAN DE LA RIPENSIA LA FC BARCELONA

„Colea Șmatoc rămâne o legendă voit uitată a copilăriei grimăncăuțene, căci puțini ar mai crede că Miklós Szegedi, campion al Ungariei cu Clubul Athletic Oradea, era tânărul pe care cândva un mare antrenor anonim, ce staționase cu mașina în drum spre Hotin, îl descoperise într-un joc de copii pe maidanul de lângă pârau... În anii de la urma carierei, care i-au adus celebritatea cu FC Barcelona în rang de campion al Spaniei și cu toate celelalte mari titluri adiacente, îl găsim ca Nicolâs Simatoc-Szegedi. Va încerca să-i pierdem definitiv urmele în Australia, unde va emigra și se va stinge sub numele de Nicholas Sims...”

Efim JOSANU

de-ajuns o viață epopeea/ mărețului partid s-o cânt”. Sau Maria Banuș: „și ciocârlii cântau, cântau: există/ o lume nouă. – Întră-n ea, sta scris/ în prima noastră carte comunistă” și, desigur, Mihai Beniuc: „Partid și țară! Ce-aș dori mai mult / .../ În stema ta, prin vremile-n tumult,/ Se-ncheagă-n aur vârsta viitoare”. Nu aduc exemple din poezii de duzină sau din grafomani, ci din oameni ai literelor, cu har, cu bună mînuire a instrumentarului poetic, iar uneori mai și punând inspirația în slujba demersului propagandistic: „El n-a ținut cuvântări despre patrie/ Și patria s-a hrănit cu sângele lui./ El n-a visat niciodată statuie/ Și toți suntem pietre în statuia lui” (Geo Bogza, Acel om). Un alt avangardist de seamă, Ștefan Roll, aici aduce o *Primăvara roșie* (care începe cu o imagine suprarealistă: „În degetele voastre înfloreau salcâmii”). Derutant e Geo Dumitrescu, cu versuri de genul: „și firul drept îl poartă spre Comună/ și zarea o deschid cu semnul lor/ spre pururi înfloritul viitor”, sau Constanța Buzea cu... *Laudă României socialiste*. Ion Gheorghe alcătuiește un programatic și ilizibil poem *Poetul și partidul*, iar din Nicolae Labiș antologatorii au ales, bineînțeles, declarativul dativ *Partidului* (același titlu îl poartă și poemul lui George Lesnea: „Partidul e-n toate: E-n cele ce sunt/ Și-n cele ce mâine vor râde la soare...”).

Mă gândesc acum dacă antologia „proletcultistă” potrivită nu ar fi mai curând cea alcătuită din poezia artiștilor autentici, care și-au îndoit lira în forma secerii și ciocanului. Or grafomanii de duzină nu ar fi trebuit să conteze nici în veacul lor, nici în posteritate. Selecția acestor ciudățenii nu ar trebui să includă, după mine, niște prostii care au rămas prin gazetele timpului sau în vreun volum obscur (decât pentru a ne amuza). Relevante, azi, ar fi poemele cu impact, cele prezente în antologii, reluate, retipărite, incluse în manualele școlare. Dar iată poezii cu mai mult sau mai puțin har care au avut impact asupra maselor, artiștii care și-au convertit verbul neperisabil în moneda efemeră a ideologiei sunt un fenomen ce merită a fi luat în discuție. Mai întâi, pentru a ne înțelege mai bine istoria. Or se știe deja și s-a demonstrat cu lux de amănunte că ceea ce au reținut masele din discursul ideologic privind istoria și semnificația faptelor nu e opera istoricilor sau a autorilor documentelor de partid. Lumea știe despre Lenin și Revoluția din Octombrie, despre „eliberarea” din 1940 și despre „marele război pentru apărarea patriei” din filme, din romane și din poeme. Imaginile memorabile și citatele vin din aceste jocuri paraliterare.

Un subiect aparte ar fi poemele cu o anume încărcătură estetică sau experimentală (asta s-a întâmplat în diverse genuri de arta revoluționară, mai ales în poezie, arta plastică, teatru). Revoluția rusă le-a stimulat imaginația lui Chagall, Malevici, Maiakovski, Hlebnikov, Meyerhold. Propriu-zis, proletcultismul în varianta lui extremă, până a fi interzis în Uniunea Sovietică și înlocuit cu ideologia de stat a „realismului socialist”, se încadra, alături de futuriști și constructiviști, în arta avangardei literare (după cum realismul socialist va fi considerat un curent modernist). Iar momentele amuzante sunt tot atât de nostime ca și cele dadaiste, de exemplu. Fac precizarea că nu ne-am propus aici și o dezbatere teoretică asupra binomului proletcultism/ realism socialist, e o temă aparte.

Am putea vorbi și de o tipologie a acestui gen de poezie. De exemplu, balada/ nu-

vela versificată, ticluită pe modelul sfătos al baladei populare: „Îmi povestește moș Ignat,/ clipind arar din gene:/ Băiete, pe la noi prin sat/ A fost tovarăș Lenin.// Și a văzut că-s om sărac/ Și casa mi-i pustie...” etc. Îmi pare rău că antologiei lui D.C. i-a scăpat acest poem, invocat în prefață, dar omis. Sau așa: „Un ceai și o coajă de pâine/ Ruga să-i aducă, grăbit./ La masă-ntre hărți adâncit,/ Sta Lenin cu gândul la tine” (Bogdan Istru). În copilărie, își amintește antologatorul, „eu nu puteam să înțeleg cum de Lenin putea să se gândească la mine”. Și dacă poezia naiv ideologizată a transnistrenilor mai poate fi explicată, așa zice că e de neînțeles pentru noi ce s-a întâmplat cu basarabienii care veneau din experiența modernistă a interbelicului? Dar ce să întreb, dacă am văzut că paradigma făcea ravagii și în România.

Un alt tip de discurs îl au odele. Fie zgomotoase și ritmice (în ritm de marș, da): „Oastea sub zări roșietice/ Trece cu pași viforoși,/ Slavă armatei sovietice,/ Slavă ostașilor roși” (Ce mai râdea Busuioc de acești ostași „roși”! Și când te gândești că poezia a scris-o Liviu Deleanu, omul care cunoștea limba și poezia română!). Fie intimiste, precum... stai că și pe asta o lua în răspăr Aureliu Busuioc, la începutul falsului său jurnal de călătorie în Cuba: „Mi se învârt pe limbă în permanență, obsesiv, celebra strofă a unui coleg din Chișinău: „Taci, yankeule, ca hruba/ Căci, caramba! mi te nărui!/ Cuba, Cuba, Cuba, Cuba,/ Cuba, inima ți-o dăruil!”. Virtuozitățile și armoniile divulgă opera unui artist (e Paul Mihnea, nu știam, le regăsesc în antologia lui D. Crudu). De altfel, o altă omisiune (fie și la capitolul „proletcultiști ocazionali”) e *Apassionata* lui Aureliu Busuioc, una dintre cele mai inspirate (nu ironizez) poezii din „leniniana” moldovenească. O altă posibilă stratificare ar fi fost pe criteriul transnistreni vs Basarabieni. Or, până la un punct, modelul transnistrean era etalon pentru poezii din Basarabia cu școală poetică românească...

Antologatorul e convins că toate aceste poezii au fost scrise la comandă. Ca și cum noaptea poezii își ticluiau versurile intime, evazive ori subversive, iar ziua forjau la focul revoluționar poemele dedicate partidului: „Scriitorii din această antologie își scriau poeziile nu doar cu gândul să-i mulțumească pe șefii partidului, ci de-a dreptul să-i cucerească”. Adevărul însă că cei mai mulți dintre poezii antologați și-au scris poezia patriotic-sovietică „la porunca inimii”. Asta e partea cu adevărat drama-

tică a lucrurilor, nu obligația unor poeți apolitici să inventeze ceva asemănător cu poezia, inestetic, dar corect ideologic, și doar plasând respectivele versificări în fruntea manuscrisului poeziei își puteau edita cărțile în comunism.

E foarte sincer Toader Malai, când inventează metafora *Oțelul viu*, ori Leonid Corneanu, care își cântă bucuria: „Mă bucur că-s membru-în partidul lui Lenin” sau Petrea Darienco, cel care îmbrățișa în rimele cu parfum mitologic amintiri revoluționare la care nu a participat (poezia, antologică, învățată pe de rost de toți elevii Moldovei sovietice, nu a fost inclusă în antologia lui Crudu): „Toamnă cu poveste fără moarte,/ Te îmbrățișez din nou în vers,/ Aurora-ți a ochit departe,/ Cuprinzând întregul Univers” (acum, când hombele Aurorei sovietice continuă să ne oc ească, într-un război al Rusiei împotriva întregii lumi, versurile sunt de o premoniție înfiorătoare). Pe de altă parte, absolut sincere (din suflet!) sunt cântecele muncii (în ritmuri foclorice) ale lui Mihail Andreescu („Haide, calul meu,/ Tractore bălan,/ C-am ieșit cu tine/ Azi întâi pe lan”. Sincere sunt și declarațiile de dragoste ale lui Petru Zadnipru pentru plaiul natal... conturat pe harta Uniunii Sovietice: „Țara mea, Moldovă-mamă,/ Vatra doinelor străbune,/ Ca un strugure de poamă/ Stai pe harta Uniunii”. Substratul politic (geopolitic sau: politic-economic) era de Moldovă furnizoare de struguri și vinuri pentru „necuprinșă patrie-sovietică”. Cine își amintește aceste versuri are în memorie și versiunea încă mai „internaționalistă” (sau: „globalistă”) a lui Petru Cărate: „Tragi un ulcior,/ Tragi două,/ Trei ulcioare/ Și dintr-odată parcă ți se pare/ Că însuși globul pământesc e un butoi/ Cu cepul în republică la noi.”

Multe poeme sunt scrise nu neapărat de grafomani, dar cu o neglijență criminală, fără mari eforturi. Așa sunt majoritatea poemelor conjuncturiste ale lui Bogdan Istru, Emilian Bucov (cărui antologatorul i-a rezervat tocmai 30 de pagini! – pe locul al doilea e Petrea Cruciencu cu 20 de pagini), Arhip Ciubotaru, Petrea Darienco. Mai stăruitori au fost Andrei Lupan și Nicolai Costenco, robustul poet și publicist din interbelic, arestat și întemnițat pe un deceniu și jumătate în chiar primul an de „putere sovietică” în Basarabia. Poemul care dă titlul cărții e absolut lizibil: „Și-aduce aminte noaptea de luptă și tăgadă/ Ce-i închisese ochii, dreptatea să n-o vadă;/ O noapte vămuită de aștrii luminoși/ De-o

***OMUL NOU
O ANTOLOGIE A POEZIEI
PROLET CULTISTE DIN
RSSM (1924-1970)
SELECȚIE DE DUMITRU CRUDU
CHIȘINĂU, CARTIER, 2022**

haită ghiftuită de nobili burduhoși./ El vede printre umbre calicele istorii,/ Ce i-au robit ființa și i-au ucis feciorii/ Pe brazda asta bună, cu grâul copt în vânt;/ În fiecare brazdă el vede și-un mormânt,/ În peștera din suflet s-a tăinuit săracul/ Și-acolo-n taina nopții și-a ascuțit baltagul,/ Căci casa ponorată și-un câmp părăginit/ Cereau ca acțiunea să atace, în sfârșit!...

De cele mai multe ori însă, autorii nu se ostenesc, apelând la cele mai banale imagini și expresii, iar uneori nici nu se obosesc să caute cuvintele „moldovenești”, folosind fără jenă vocabularul rusesc: „La vahtă-i poporul sovietic/ Și stă îndrăzneț la șturval./ În zare maiakul se vede/ Vaporul se-ndreaptă spre mal”. Pentru tanchistul Fiodor Ponomari, cuvinte din registrul marinarilor, precum *cart*, *cărmă*, *far*, erau ca funcțiile diferențiale din matematică, dar iată terminologia rusească (transferată metaforic și în spațiul propagandistic) era absolut familiară.

Dezamăgirea mare vine de la poezii autentice, care în interbelic reușiseră să se manifeste. E imposibil să crezi că Bogdan Istru, care până în 1940 reușise să scoată două cărți de poeme moderne (moderniste!), să comită niște versificări de genul: „Eu îmi iubesc partidul/ Și mă mândresc cu el –/ În suflet el îmi toarnă/ Voință de oțel”. Poate își bătea joc? Dar toată viața, după 1940, a scris așa!

Ei, bine, gândurile mele sumbre pe marginea subțire a orizontului de așteptare mă duceau la presupunerea că ne poate aștepta ceva similar, în cazul înaintării forțelor întunericului, care ne vor readuce într-un ev mediu obscur și linear (unii, probabil, deja coc colacii pentru noii „eliberatori”), fără prezent, înlocuit de promisiunea unui viitor sigur-incert („drumul nostru este nesfârșitul”), care vor cere de la poet să nu umble cu metafore și aluzii, dar să spună *direct* (și ce mai mare crimă poetică decât discursul direct?!): care e partidul, care e patria, care e conducătorul iubit necondiționat? Ar mai fi ceva de adăugat aici. Dacă acest gen de versificare a lozincilor ar fi fost penalizat la timp, în primele zile ale libertății de opinie (adică încă în vremurile *glasnost*-ului, înainte de declararea independenței), nu am fi avut, pe parcursul a multor ani, exact același discurs, pe cât de zgomotos, pe atât de superficial, doar cu substituirea termenilor-cheie (*Lenin*, *partid*, *patrie sovietică*, *comunism*) cu cele din registrul național-patriotic (*Ștefan*, *Neam*, *Țară*).

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Proletcultiști și apologeții lor: Simion Cibotaru, Haralambie Corbu, Vera Malev, Bogdan Istru, Samson Șleahu (1977)

POEZIE

NU MAI TĂIA...
de ANDA VAHNOVAN

ANDA VAHNOVAN (N. 1978, CHIȘINĂU). A STUDIAT LA FACULTATEA DE ARTE DRAMATICE ȘI MANAGEMENT ARTISTIC, ACADEMIA DE ARTE DIN CHIȘINĂU (1995-2000). A ABSOLVIT FACULTATEA DE JURNALISM, CATEDRA DE ȘTIINȚE POLITICE ȘI COMUNICARE A UBB (CLUJ-NAPOCA, 1996-2000). DOCTOR ÎN SOCIOLOGIE (2012, UNIVERSITATEA „BABEȘ BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA). ÎN 2001, REDACTOR LA ZIARUL „TIMPUL” (CHIȘINĂU). ÎNTRE 2002 ȘI 2004, REDACTOR LA REVISTA „PUNKT” (CHIȘINĂU). ÎN 2003-2004, ASISTENTĂ LA FACULTATEA DE COMUNICARE (UNIVERSITATEA DE STAT DIN CHIȘINĂU, CURSUL „PUBLICITATE ȘI TEHNICI PUBLICITARE”). FONDATOAREA BLOGULUI WWW.GANDURIDESPLETITE.COM (2017). DEBUT ÎN REVISTĂ: „LITERATURA ȘI ARTA” (2017); COLABORATOR CONSTANT AL REVISTEI „REALITĂȚI CULTURALE” DIN 2017. APARIȚII ÎN VOLUMELE COLECTIVE: „POVESTI CĂLĂTOARE”, COORDONAT DE CIPRIAN APETREI LA EDITURA MINELA; „JURNAL DIN VREMEA PANDEMIEI” (PROZĂ DE GRUP), APĂRUT LA EDITURA BRUMAR. ÎN 2022, DEBUT EDITORIAL CU VOLUMUL „SĂRME” (BUCUREȘTI, CASA DE PARIURI LITERARE).

DESCÂNTEC

Dina Grigorievna era cea mai frumoasă învățătoare din școala 32: părul în bucle, ondulat, ochii mari albaștri și o dantură perfectă – îmi amintea de Sophia Loren, văzută în poza cu autograf oferită tatei, după un interviu.

Lina Nicolaevna, învățătoarea din primară, mă trimitea mereu în clasa ei pentru cretă și materiale didactice, până într-o zi în care nu a mai venit. femeia din poza cu panglică neagră pusă pe măsuta cu lumânare nu semăna cu bătrâna din sicriu, cheală, acoperită cu batic, împuținată,

clasele au trecut organizat, au depus flori, acoperind-o aproape în întregime

„ce este cancerul, mamă, și de ce îți fură părul?” capul cu batic îl visam noapte de noapte, chiar și în ziua când am făgăduit solemn „în fața tovarășilor mei, să-mi iubesc fierbinte patria și să lupt, să învăț, așa cum ne-a învățat marele Lenin”, legându-mi cravata la careu, am visat-o din nou.

„trebuie descântată fata”, a zis bunica de la Paicu și m-a pus cu picioarele pe mătură.

„S-a sculat Cristina marți dimineată, grasă și frumoasă, și a plecat pe cale, pe cărare, la jumătate de cale a întâlnit o sperietură, pocitură de deochiul cel mare în coarne a luat-o, în pământ a trântit-o, fața i-a îngălbenit-o, ochii i-a împăienjenit, sângele i-a băut”... morții care au urmat m-au înfricoșat tot mai mult – astupam urechile cu vată să nu aud fanfara ce răsună printre blocurile de beton și mai ales bocetele: zile în șir ocoleam acele zone, de frică să nu calc vreo floare rămasă pe asfalt în urma convoiului

sau să observ prosoapele cu negru rămase legate la oglinda vreunei mașini,

dulciurile din „pom” îmi provocau greață, coliva mirosea a mort

* * *

poveștile cu legăturile de la picioarele defuncților, folosite în vrăjitorii, mi-au completat insomniile, ca și acelea despre pisicile ce pot transforma mortul în strigoi.

spre Crematoriul din Hendon trec zilnic calești funerare trase de cai albi și vizitii în uniforme, buchete cochete de crini înfrumusețează coșciugurile acoperite – moartea privește blând din poza cu ochi albaștri, ridic floarea albă găsită pe jos, mi-o agăț la pălărie...

RUBLA

boțul negricios, înfășat ca un cocon arătat pe furiș la geamul maternității nr. 1 de pe pod nu semăna deloc cu ceea ce îmi imaginam că va fi un frate.

a urmat ritualul cu frânghia aruncată peste pervaz de care tata i-a legat mamei plasa cu mâncare,

la „Lumea copiilor” de la Botanica am ales cea mai frumoasă față de plapumă

cu două păsări colorate brodate pe ea, dar de nuntă i-am făcut-o peste mulți ani, păstrând-o tocmai pentru acest prilej.

bucătăria se umpluse de oaspeți și rude sfătoase cu sugestiile pentru nume, ceva măreț, ar fi cazul să fie, zicea nașul Grig,

oferind o pungă cu un cadou pentru copilaș și cu o rublă pe fundul ei – capul imens a lui Lenin lipit de celofan.

„mintea tatei cea de pe urmă”, zicea tata – Patriciu, Cezar... Mihai, într-un final, că e anul lui Eminescu.

de trei zile mama nu mai era acasă, tata, fericit, alerga între serviciu și drumurile la spital, servit oaspeții cu vin și alergat la magazin, între reconfigurat camera și mutatul meu în living, cu tot cu jucării.

„Lucian” a decis mama, în ultimul moment, nu poate fi rusificat, de 2 zile numai „Mișca” mi l-au dezmiardat asistentele, mie îmi era totuna cum o să îl cheme, oricum ar fi fost, tot îmi furase

patul, mama, locul din brațele tatei, care avea acum un nou trofeu. am găurit punga cu daruri și am furat rubla

SIGILIU

când simți că pământul tău va deraia de pe osie într-o direcție necunoscută ca un glob de pe biroul profei de geografie pe care-l învârteai, încercând să îl oprești cu un deget,

în locul unde te vei muta cândva,
în visurile interzise de pionier,
e vital să apeși la timp butonul
care anunță coborârea la următoare stație,
exact ca în autobuzele roșii londoneze – „stop”
și să cobori.

într-o dimineață devreme, la Gara de Nord din Chișinău
îți vei regăsi echilibrul într-o pungă de pufuleți
surpriza de pe fundul cutiei îți va readuce mireasma copilăriei
sigilată în adâncurile amintirilor, împreună cu jucăria chinezească
la fel de fragile ambele

SUS

căderea de la înălțime
asigură viteza unei morți sigure,
golul interior
ca o cameră din chiria fără perdele,
cu capac ieftin de wc,
căreia nu îi vei spăla geamurile niciodată.
conturez cu liner-ul ochii,
dungi negre sacadate,
mă simt ca un cadou nedorit,
vândut pe e-bay la jumătate de preț
după ce trec sărbătorile.

unde-am greșit?
închid ușa și memoria fiscală
fără ultimul raport Z,
nu mai contează balanța,
altele sunt pierderile,
am predat cheia prin proces-verbal
ultimele scrisori în cutia poștală,
vă donez cnp-ul
și zilele libere neluate din raportul grabber,
scările ademenesc
tot mai sus

NEPUTINȚĂ

„la fel cum nimeni nu are putere asupra vântului ca să-l oprească
tot așa nimeni nu are putere asupra zilei morții”
(Eclesiastul, 8)

neputincioși venim pe lume,
mai multă neputință vom lăsa în urmă noastră.
când soțul încearcă din răputeri să te resusciteze
în fața copiilor speriați,
dar medicul zice că nu mai e nimic de făcut,
neputință e.

când lenjeria de pat încă îți mai păstrează amprenta
în timp ce pe pagina ta apar primele condoleanțe,
neputință e.

și „cauza nespecificată” de pe certificatul tău de deces
și întrebarea Evelinei
„când coboară mami de acolo de la îngeri?”
tot neputință este,

poate cea mai densă.

sărutul Domnului e numită moartea în somn,
mă consolează Rebbetzin Kampf,
ca să îmi lipească inima la loc,
doar cei buni au parte de ea.

în casă toate au rămas la fel cum le-ai lăsat,
nimeni nu are curaj să îți adune lucrurile
și m-ai lăsat îndatorată.

acel bax de gume de mestecat (ce valori aveam pe atunci!!!)
pus pariu încă în liceu, că vei trage măcar un fum de țigară,
așa și nu ți l-am mai cumpărat, deși câștigaseși,
asta să nu le-o povestești celor de dincolo,
oricum nu te vor crede.

neputință e și Scoția pe care
din geamul rulotei nu o vom vedea niciodată
împreună,

pantofii tăi nepurtați,
inelele date jos de pe degete

și WhatsApp-ul care de atunci
tace

ORGOLII

ieri am hrănit lebedele în Hyde Park.
ne întorceam obosiți spre casă,
la Piccadilly Station a urcat un domn de vreo 65 de ani, însoțit de nepoțica sa,
cărând un animal de pluș după el,
pe cealaltă ușă a urcat un alt domn cam de aceeași vârstă
cu iubita de mână.
rămăsese un singur scaun liber.
cel cu iubita, măsurându-l de sus în jos cu privirea pe celălalt
il îndemnă politicos să ia loc
„No, thank you!” i-a tăiat-o scurt cel cu plușul în brațe.
cinci stații am mers împreună,
locul a rămas neocupat

PURIM

casa în care am fost invitați de Purim
se deosebea de celelalte vizitate până acum –
simplă, dar îndestulată.
rafturi până în tavan pline cu cărți,
fără televizor,
mese legate una de alta pline cu bunătățuri și băuturi,
hala coaptă de casă.
de aici au plecat în lume șase copii,
au ramas părinții și o bătrână de 90 de ani care a coborat scările neînsoțită,
pipăind balustrada de lemn alb, alăturându-se mesei gălăgioase,
mama gazdei,
oarbă și surdă, micuță și gârbovită.
comunica prin atingerea mâinilor.

am fost avertizați să nu ne speriem de sunetele pe care le emite,
a fost unul dintre acei 10.000 de copiii care au venit în `39 cu Kindertransport-ul,
copii evrei rupți de părinți și adăpostiți de Marea Britanie,
în familie, despărțirea este un subiect tabu.
mai întâi bătrâna a mers la chiuveta din hol și s-a spălat pe mâini,
mișcând încet buzele,
a stat cu noi la masă,
a mâncat singură,
a băut și ceai cu miere, amestecând încet
înainte de a se retrage, și-a spălat din nou mâinile.
mesenii veseli, cu măști pe față și costume colorate
rădeau în hohote, batrâna se îndepărta
„Baruh ata Adonai...”,
singurele cuvinte învățate de mama ei la despărțire, „I am hungry”,
nu le-a rostit niciodată

NU MAI TĂIA

nu mai tăia bucățile goale din blister
ca să ascunzi numărul de pastile consumate
nu roade unghiile pe ascuns
și nu exersa nesiguranța propriilor gesturi
în toate vitrinile magazinelor.
nu mai umpe golul cu comenzi on-line și frecatul vaselor
cu sticle golite și poze vechi postate pe facebook
cu prescripții medicale indescifrabile
și diagnostice inventate.
nu vor ajuta nici site-urile naturiste, vegane
hărțile de astrologie – cărțile motivaționale sau cele de tarot.
apa cu lămâie, soluțiile pentru pete, săpunurile antibacteriene
nu îți vor oferi eliberarea
nici măcar laxativele
aruncă-le și pe astea la WC, trage apa
să nu mai cauți apoi după ele prin gunoi.
stinge-ți aplicația cu numărul de pași
dar mai ales pe cea cu kaloriile
aruncă prosoapele
dacă gustul metalic al endorfinelor se reîncarcă
din stropii mâinilor scuturate.
calcă-ți cămașa și spaiemele
descheieți nasturii de la gât și contractul cu fricile
instalează-ți rington-ul cu liniștea sunetului de pe lună –
apropo, știi, degrabă ne vom putea muta pe ea...

PROZĂ

SINGURĂTĂȚILE UNEI FEMEII FRUMOASE*

de ADRIAN MARCU

ADRIAN MARCU S-A NĂSCUT PE 30 SEPTEMBRIE 1973 ÎN CARANSEBEȘ. ÎN 1996 A ABSOLVIT FACULTATEA DE JURNALISTICĂ ȘI COMUNICARE, CU LICENȚA LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI, IAR ÎN 2010 A ABSOLVIT FACULTATEA DE SOCIOLOGIE A UNIVERSITĂȚII DE VEST DIN TIMIȘOARA. DIN 2009 ESTE DOCTOR ÎN SOCIOLOGIA ISTORIEI ȘI ȘEF AL DISCIPLINEI DE FILOSOFIE DIN CADRUL UNIVERSITĂȚII DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE „VICTOR BABEȘ” DIN TIMIȘOARA. DIN 2015 ESTE FONDATOR ȘI DIRECTOR AL SĂPTĂMÂNALULUI „BANATUL AZI” ȘI AL SITE-ULUI ONLINE CU ACELAȘI NUME. SEMNEAZĂ ESEURI, ARTICOLE, EDITORIALE, DAR ȘI POVESTIRI ÎN SĂPTĂMÂNALUL REGIONAL „BANATUL AZI” ȘI ÎN ALTE PUBLICAȚII CULTURALE. ESTE AUTORUL VOLUMELOR DE PUBLICISTICĂ „SFÂRȘIT DE CAPITOL” (2001) ȘI „ILEGALIȘTI ÎN CATEDRALĂ” (2005).

LUSTRAGIUL

Imaginea părea desprinsă dintr-un film neorealism, cu bărbatul adus de spate și prost îmbrăcat, proptit pe mașinăria lui de lustruit pantofi, care, deși foarte veche, lucea orbitor în soarele rece al zilei de iarnă. Mai mult decât atât, omul, cu o vârstă incertă, nu se arăta jignit când ceilalți treceau grăbiți pe lângă fierotania lui, fără să-l bage măcar în seamă. Mai avea alături, tolănit lângă instrumentul de lustruit pantofi, un câine maidanez, cu părul sur și zbărlit peste șale.

Unora le vorbea cu blândețe, încercând să lege un soi de dialog, căci despre vreun câștig de pe urma celor care îi treceau prin față, slabe speranțe. Privirea amărâtului cerșea doar un strop de atenție din partea oamenilor și atâta tot. Din când în când, îl mai căuta cineva la fel de prost îmbrăcat și de îmbătrânit ca el, oferindu-i, pentru un lustruit simplu, câțiva lei. De altfel, lustragiul nu cerea niciodată o sumă anume pentru serviciile sale. O singură dată s-a întâmplat să pretindă ceva mai mulți bani pentru că i-a făcut pantofii lună unui șmecher din cartier. Țsta obișnuia să vină pe la el numai atunci când pantofii îi erau plini de noroi, tocmai pentru a-și bate joc de munca sa. Și de el, deopotrivă. Dar chiar și în asemenea clipe, bătrânul lustragiu nu dădea semne de frustrare, de enervare, în pofida faptului că golanul acela îi mai vorbea și urât, pe lângă bătaia de joc la care îl supunea înadins. „Te costă 20 de lei, pentru că, pe lângă munca depusă, am mai și consumat două perii, abia cumpărate. Îmi pare rău, nu am ce face, acesta e tariful în cazul de față.” Când individul a auzit cât trebuie să plătească, l-a privit cu ură și i-a transmis că nu-i va plăti mai mult de 10 lei. „Moșule, dacă ți-ai găsit să mă iei pe mine de prost, înseamnă că nu ai minte nici cât câinele ăsta jigărit de lângă tine. Uite aici banii, ia-i și mulțumește-le icoanelor pe care le ai prin preajmă că i-ai primit și pe ăștia de la mine. Nici cei 10 lei nu-i meritați. Data viitoare, când voi reveni cu pantofii încheiați de murdărie, o să mi-i curăți gratis. Asta dacă nu cumva vrei să-ți iei adio de la locul ăsta. Nu glumesc.”

Lustragiul a tăcut, a luat banii, apoi s-a făcut că are de lucru cu sculele rânduie într-o geantă de piele, care își pierduse de

tot orice urmă de culoare. Când fata care văzuse întreaga scenă și auzise tot ce i-a spus interlopul s-a apropiat de el, bătrânul a crezut, pentru o clipă, că e vorba de o vedenie, așa cum i se mai întâmplase cândva, pe când era tânăr. Nici pe atunci nu știa cum să se comporte cu o femeie, de aia a și rămas singur o viață întreagă.

Îi tremurau mâinile atât de tare, încât, cuprins de rușine, nici măcar nu a putut să-și ridice privirea spre față.

„Nu cumva să vă temeți de mine, domnule Arsenie, vreau doar să vă spun câteva cuvinte. Am fost martoră, de la mică distanță, la ticăloșia pe care v-a pricinuit-o individul respectiv. Vă rog, nu aveți niciun motiv să vă rușinați în fața mea, nouă, celorlalți, ar trebui să ne fie jenă de răul sufletesc pe care vi l-a produs acest om.”

Lustragiul a îndrăznit, în sfârșit, să se uite în ochii femeii tinere, de o eleganță vestimentară care până și lui i s-a părut desăvârșită, și a întrebat-o, emoționat, de unde știe cum îl cheamă.

„Nimeni din acest cartier nu mi-a spus vreodată pe nume, din simplul motiv că am găsit de cuviință să trec sub tăcere acest lucru. Am avut motivele mele să procedez astfel, domnișoară. E o poveste lungă, mult prea lungă și complicată, deopotrivă.”

A mai văzut că femeia tânără și dichisită continua să-l privească cu duioșie, pentru ca imediat brațul ei să-l atingă pe al său, într-un fel de încercare de a și-l apropia și mai mult.

„Știu cine sunteți, domnule Arsenie, mai exact cine ați fost, cu niște ani în urmă.”

Fata rostise vorbele cu multă delicatețe, tocmai pentru a nu-l face să se simtă stânjenit și copleșit de atâta atenție din partea ei.

„Vă cunosc de când eram copil, ați locuit o vreme pe strada noastră. Obișnuiam să mă joc în grădina casei dumneavoastră cu Iulia, fetița pe care ați crescut-o de mică și până în momentul în care a terminat facultatea. Cândva, când o să reveniți ușor-ușor la viața pe care o meritați, vom vorbi mai multe despre Iulia. Mi-a fost și mie foarte dor de ea. O să-mi povestiți totul atunci.”

Femeia l-a îmbrățișat cu acel tip de căldură pe care el o uitase definitiv și apoi i-a pus în mână dreaptă, nesfiindu-se să îi mângâie pielea aspră și roasă de bățături, o cheie.

„Aici veți locui, de acum încolo, domnule Arsenie, nu mă întrebați nimic în plus, toa-

te la vremea lor. Iar de mâine veți începe un nou loc de muncă, potrivit pregătirii dumneavoastră profesionale.”

Ochii lustragiului se umpluseră de lacrimi, însă chipul lui, îmbătrânit masiv până cu câteva clipe înainte, semăna acum cu al unui bărbat întors cu ani buni în timp.

O ținea încă de mână pe femeie, când s-a pornit s-o întrebe, abia găsindu-și cuvintele: „E vorba de Iulia, nu-i așa? S-a întors în țară, pesemne. Vă rog, domnișoară Vera, acum mi-am amintit de dumneavoastră, știu cine sunteți, vreau să înțeleg dacă ea face toate lucrurile astea pentru mine.”

Vera încă îi simțea mâna aspră, apăsându-i palma cu putere, atunci când i-a răspuns, chicotind cu fața îndreptată spre el: „E vorba de Iulia, ați ghicit, dar mai aveți și alți prieteni care, în sfârșit, au reușit să dea de dumneavoastră după atâta amar de vreme.”

O SEARĂ ALTFEL DECÂT CELELALTE

Automobilul rula cu o viteză sporită pe șoseaua umedă, acoperită pe anumite porțiuni cu un strat subțire de gheață.

În interiorul luminos, îmbrăcat în piele de culoare albă, siluetele celor doi pasageri se distingeau prin felul amuzant în care se foiau pe scaune, corpul neobișnuit de lung al bărbatului dând senzația că iese prin plafon de câte ori acesta ținea să-i dea replica parteneriei de drum.

Femeia, la rândul ei, se mișca ritmic pe scaun, gesticulând febril și întorcându-și frecvent privirea de la bărbat către geamul din dreapta ei, atunci când dădea semne vizibile de iritare. Între cei doi, tensiunea creștea tot mai puternic, iar replicile dure pe care și le aruncau în față aveau legătură cu modul bizar în care autoturismul de teren începuse să taie șoseaua de pe o bandă de mers pe cealaltă.

„Ar fi bine dacă ai opri undeva, conduci ca un inconștient.”

Privește: ai trecut pe celălalt semn de mers, dacă vine cineva din față, vom muri amândoi.”

Bărbatul trase brusc de volan și redresă la timp mașina, dar imediat după aceea începu să bolborosească, iritat, cuvinte greu de înțeles.

„Totul se petrece din cauza ta, Isabela, nu mai da vina pe mine, chiar nu e cazul...”

Dacă nu m-ai fi înșelat cu nenorocitul de Luigi, auzi, ce nume de nemernic, totul ar fi continuat să meargă perfect în viața noastră.

Știu că nu ai făcut-o pentru prima dată, sunt sigur că în toți acești ani, sunt douăzeci și cinci de când ne-am căsătorit, m-ai înșelat cu cel puțin alți doi foști amici. Dar să ajungi să te culci cu acest individ, mai tânăr ca tine cu zece ani, un ratat fără un ban prin buzunare, asta le întrece pe toate. Plus că, ai o vârstă, tocmai ai împlinit patruzeci și șase de ani, Isabela. Crede-mă, chiar dacă dintre noi au dispărut multe lucruri care ne uneau cândva, cum ar fi sentimentul amoros și atracția sexuală de altădată, ce-ai făcut acum, nu am cum să iert. Mai ales că nu ai depus niciun efort să nu te dai în spectacol în relația cu acest imbecil. Eu am aflat că te culci cu Luigi de la vârul tău, care v-a văzut de mai multe ori împreună, inclusiv atunci când ați mers la vila de vacanță de la munte.”

Femeia a ales să tacă vreme de câteva minute, apoi izbucni mai feroce decât o făcuse înainte: „Așa este, mă culc cu acest Luigi de mai bine de un an. Nu faptul că e mai tânăr decât mine cu zece ani m-a făcut să-l aleg drept amant. Nu am de gând să ascund faptul că știe să o facă bine, așa cum tu nu ai știut să o faci niciodată. Nici măcar atunci când eram foarte tineri și te iubeam mai mult decât mă iubeam pe mine, tu nu ai excelat la acest capitol. Ai fost mereu prea egoist ca măcar atunci când făceam dragoste să nu te gândești doar la tine, la propria ta plăcere erotică, ca să fi reușit să devii, cu adevărat, un bărbat atent și la nevoile mele. Cât despre ceilalți, ai perfectă dreptate, m-am culcat cu amândoi prietenii tăi, din răzbunare, firește. M-am săturat să-ți suport aroganța fără limite și felul în care te-ai comportat mereu în relația cu mine, dar și cu restul familiei. Tu nu ai știut să te porți frumos și natural, ca un tată, nici măcar cu fiica ta, de-aia Ioana ne-a părăsit imediat după ce-a intrat la facultate. Întreab-o, sunt convinsă că îți va spune tot ce are pe suflet în această privință. Prin urmare, am fost mereu bucuroasă, ba chiar fericită că, înșelându-te cu alți bărbați, ți-o plăteam cum puteam mai bine. Rânindu-te, mereu și mereu...”

Pe chipul bărbatului nu se mai citea acum nimic, parcă mutra i se pietrificase. Strângea însă volanul cu atâta forță, încât se miră că acesta nu se rupsesese deja sub intensitatea strânsorii brațelor sale.

Se gândea că totul se terminase între el și Isabela, ca și când cei douăzeci și cinci de ani petrecuți împreună ar fi fost rodul unei halucinații, al unui vis de care nici măcar nu mai era convins că-i aparținuse lui.

În clipa în care în fața mașinii îi apăruse copacul acela gros, cu crengi mă-tăhăloase, ce dădeau senzația că ating cerul, prin minte l-a fulgerat ideea de a o sfârși acolo, împreună cu cea care îi era încă soție.

„Ar fi răzbunarea perfectă pentru toate umilințele la care m-a supus în anii aceștia. Să moară împreună cu mine. Să nu-l mai întâlnească niciodată pe Luigi și nici pe cei care vor mai urma...”

Mașina trecuse în viteză de arborele uriaș și se apropia cu repeziciune de artera care făcea intrarea în orașul ce dormita în întuneric. Când și-a întors privirea spre soția sa, a văzut că aceasta dormea adânc, și atunci se liniști și el, deplin, ca și când tot dialogul brutal care se petrecuse între ei cu ceva timp în urmă fusese doar o plâsmuire a minții sale. „Se poate să fi fost așa, dar lucrul acesta contează foarte puțin în clipa de față. Important este ce va urma, în totdeauna asta contează cu adevărat.”

Gândind astfel, imediat după ce-a parcat mașina în garajul vilei, atinse cu mâinile sale mâinile Isabelei și o trezi, șoptindu-i, cu un licăr ciudat în ochi: „Draga mea, am ajuns acasă, e timpul să te odihnești cum trebuie. Avem timp să vorbim mâine despre toate celelalte...”

*** Titlul volumului din care fac parte cele două proze scurte publicate aici. Cartea *Singurătățile unei femei frumoase* va apărea în curând la Editura Carter.**

SEMNAL

LEO BUTNARU
PASIENTELE PURTĂTORULUI
DE OGLINZI
(ESEURI)

ANTOLOGIE
DE ȘTEFAN HOSTIUC
IAȘI, EDITURA JUNIMEA
2022

CRONICĂ LITERARĂ

DE LUDMILA SOBIETSKY

O CARTE PENTRU ADOLESCENȚI

Volumul *Bătaia norocului* (Editura Cadran, 2021) cuprinde trei basme, inserate de prozatoarea Mara Alisandru pe o tramă cvasifolclorică, într-un stil lejer, ce conferă peripețiilor descrise un caracter viu și spontaneitate. Cartea este adresată elevilor de la zece ani în sus, dar și povestașilor „un pic uituci”, căroră, uneori, din cauza grijilor zilnice, le scapă firul întâmplării ori povăța cu dragoste de la sfârșit – așadar, tuturor împătimiților de mister și înțelepciune. Impresionează, în acest sens, scopul autoarei declarat în prefața cărții: „Cu gândul la acești cititori, am răscolit un pic jăratecul străvechilor întâmplări despre Făt-Frumos și Ion-cel-fără-de-noroc, dorind să-i îmbrac în fericită mirare pe toți – de la povestași la nepoți. I-am vrut strălumiți de zvăpăiața lor învățătură, de acea minte de la tinerețe care-i toiaș la bătrânețe; să se pricopsească chiar și cu rostul greșelii, căci omul pân-nu pătimește, nicicum nu se înțelepțește. Să afle de ce unul își moțâie clipa în confort, iar altul își onorează, vrednic, viața primită în dar”.

Aparent circumscrisă oralității și unui atemporal decor arhaic, cartea își relevă treptat viziunea complexă asupra lumii, inclusiv aspirația modernă de a da o replică infantilismului năzuros din numeroase scrieri sau filme de animație, care, prin pseudoadevăruri liniștitoare, le sugerează adolescenților că viața e o *hakuna matata*, o nesfârșită distracție. Autoarea mizează pe un cititor atent la frământul zilei și dornic să știe ce e destinul, curajul, norocul, ba chiar și fericirea: iluzii livrești sau rostuirea fiecărui om prin cinstirea adevărului? Și el va găsi răspunsurile căutate: basmele *Domnița-cu-chip-de-flori*, *Străglia* și *Bătaia norocului* conțin numeroase oaze de reflecție ce-l îmbie, cu luciditate și umor, să afle cum ar putea deveni cutezător și rezistent, cum să întoarcă în folosul său orice eșec.

Deși câteva dintre personaje (Făt-Frumos, Zgripturoaica, Ileana Cosânzeana) sunt emblematice pentru poveștile noastre, pe toate celelalte – Stan cel Groaznic de Viclean, Domnița-cu-chip-de-flori, Pajura Timpului, Ion-cel-fără-de-noroc, Baba Chiatra, Îngerul Amin, Zâna-cu-ghiontul-adevărului, Hoțul fără față, moș Vreme ș.a. – le cunoaștem abia în urma lecturii. Ne surprind cu ineditul lor și meandrele acțiunii, care ne poartă ba pe Munții Preaînalti, ba în Adâncul Irosirii; în Străglia, în Câmpia Noroacelor, dar și în cosmosul depărtat – prin Tărâmul Nemuririi, păzit de șarpele Uroboros, sau în Eternul Acum din al șaptelea cer. În final, când ni se descoperă miracolul salvării Străgliei sau inefabila sinonimie a fericirii cu adevărul (nu cu norocul!), ne trezim că întreg Universul, în tainica lui complicitate magică, a pus umărul ca Făt-Frumos și Ion-cel-fără-de-noroc să-și scoată semenii din primejdie și să-și împlinească destinele.

Cele trei călătorii inițiatice ale protagoniștilor sunt pentru Mara Alisandru doar pretexte literare pentru a schița un vast orizont cognitiv („urieșenia lumilor”) și a risipi aerul de fatalitate al basmelor clasice, ce acceptă soarta ca o predestinare de neclintit. Desființează simplu acest mit moș Vreme, un făur uitat de timp: „Parcă ne-am lămurit, Ioane: destinul nu-i ceea ce ți-i scris, destinul-i ceea ce faci zi de zi... Ce, nu te-ai prins că norocul omului adesea ia chipul dorințelor lui? Alege ce să fii de-acu încolo: meșter faur ori hoț fără obraz? Și ține minte: viața-i ca o oglindă. Ea-ți întoarce înfățișarea pe care i-o arăți tu: vicleană și trândavă ori – voioasă și vrednică... Soarta e atât voia Domnului, cât și lucrarea omului”.

Dacă în povestea *Domnița-cu-chip-de-flori* găsim o lume fără presiune intelectuală (doar cu savoarea istețimii „de la firul ierbii”), în *Străglia* și *Bătaia norocului* sesizăm deschiderea structurilor narative spre cugetarea autentică: adolescentul este îndemnat să conștientizeze că trăiește într-o realitate torențială, să privească dincolo de mereu schimbătoarea ei față, ba și dincolo de materialitatea ei palpabilă, ca să afle că este... etern: „– Mi-a spus că suntem nemuritori. Parcă-l aud și acum: «Alege ceea ce-ți aprinde sufletul și vei fi fericit, pentru că adevărata ta ființă, cea nemuritoare, este duh înstelat. Omul urcă în lumină numai prin duhul său”.

Prin suspansul aventurilor, dar și prin limbajul gnomice, înțesat de maxime pătrunzătoare și emoția descoperirilor, aceste proze aduc pe nesimțite tinerii în fața inevitabilei alegeri, pe care trebuie să o facă mai devreme sau mai târziu: viața ca o pradă, ce-ți asigură confort și ghiftuire (idealul Lenei-de zile-mari), sau traiul în dreptate al omului bun, care, prin fapte, se vede „vrednic în ochii aproapelui și-n oglinda cugetului său”. Incitante sunt frecvențele intervenții auctoriale, texte cu insolite energii asociative și insinuări poznașe, de genul: „Greu e să înghesui în cuvintele unui basm Cerul și Pământul, dar mite să faci ceea ce pot doar întemeietorii cerești! V-ați gândit câtă răbdare și tărie le-au trebuit celor ce s-au încumetat să cheme Înaltul în ajutor? Iată, veți afla îndată ceea ce n-a fost dat niciodată nici urechii să audă, nici ochiului să vadă, ci doar arareori să simțiți cu adâncul inimii ori cu lama istețimii... Să pricepeți că, atunci când soarta vă pune la încercare, acesta-i semnul că Cerul urzește și cu voi ceva grandios. Că se întreabă: ești din viță vitejească ori din ceata coțcărească?”

Basmul, cea mai isteată scurtătură spre miracol și adevăr (ca învățătură morală), pare a fi un tipar reușit pentru Mara Alisandru atunci când își îndreaptă meditația spre fericire, idee practic caricaturizată de secole întregi. Obsedat să-și disciplineze norocul leneș, dar și să-i aducă neamului său un îndreptar al traiului senin, Ion este păcălit de Lenea-de-zile-mari, experta milenară în viață desfătată, și de aceea mereu despică firul în patru: „Vreau totuși să mă dumiresc: cum ar fi fericirea care să-i mulțumească și să-i îplinească pe toți? Izvorăște ea din bogăție, putere sau onoruri? Atâția înși sunt în culmea bucuriei când lenevesc sau păcălesc, da cei mai mulți – când adună lucruri! Să fie oare fericirea doar împlinire de pofte și capricii?” Deși e fără învățătură, Ion intuiește că ghiftuirea, satisfacerea tuturor poftei dăunează grav năzuinței de a cunoaște adevărata fericire, pe care Zâna-cu-ghiontul-adevărului i-o definește ca „bucurie înălțătoare și cămașa de lumină a sufletului”.

Atât prin actualitatea preocupărilor, cât și prin captivanta evoluție a personajelor, proza fantastică a Marei Alisandru reușește să angajeze în meditațiile sale facultățile superioare ale cititorului. Să ridice, progresiv, sufletul fragil de copil spre constatarea că, numai guvernată de adevăr, mintea noastră se dezice de falsuri, de caricaturile fericirii și suprapune, fermă, această „bucurie înălțătoare” pe un ideal de frumos și bunătate. Oricât ar părea de incredibil, în basmul titular fericirea echivalează cu mărinimia, talentul, ba chiar și cu oțelirea voinței morale, adică cu desăvârșirea: „Numai cei buni și drepti, împliniți în soartă și împăcați cu faptele lor, sunt fericiți. Dar nu sunt așa cei ce nu-și descoperă puterea și taina din suflet, adică măiestria și chemarea”. Apogeul emoțional al acestor precepte reprezintă aducerea în câmpul cugetării a unei surse primordiale identitare – fragmentul din *Belagine*, codul mistico-etic al pelasgilor (dacilor geți):

„Zis-a legea dacilor: Mai presus de toate să ai în inimă pace iubitoare, voință, curaj, răbdare și modestie – ele te apropie de Lumina cea Veșnică, din care venim cu toții, în timp ce uitarea lor te arunca mai jos de dobitoace. Doar prin ele primești adevărata înțelepciune, adevărata bogăție, adevărata putere și fericire.

Adu-i, după putință, fratelui tău bucuria pe chip, neamului tău – fapte de suflet și înseninarea se va înstăpâni în soarta ta. Lasă-ți viața să se țină dreaptă pe nevăzutul talaz al timpului și urmașii tăi vor dăinui.

Aici este marea taină a firii – mare printre înțelepți este cel ce o pricepe!”

Prin subiectele inedite și captivante, dar și prin finețea metafizică adânc camuflată în structurile narative, cartea prozatoarei Mara Alisandru *Bătaia norocului* le trezește cititorilor conștiința forței lor ascunse, oferindu-le astfel un soi de imunitate estetică-morală la amăgirile și falsurile cotidiene. Grație acestor calități (amplificate creativ și de cele 12 ilustrații color ale pictoriței Maria Eola Cecoltan), ea se pretează a fi o achiziție avantajoasă și atractivă pentru librării și biblioteci, dar și pentru părinții care pun preț în educația copiilor lor pe adevăratele valori.

POEME DE NICOLAE LEAHU

din CARNETELE ESTICE

AM VĂZUT, AM AUZIT

Am auzit – spărgând liniștea Lumii – cum explodau, în Ucraina, sovietele;

Am văzut coșcoveala siliconată a mumiei asmuțându-și rachetele;

Am auzit murmurul Lesei Ukrainka în ceața rubinie a Niprului;

Am văzut ucrainence îngenunchind pe caldarâm și rugându-se Cerurilor;

Am auzit țipătul carbonizat al păsărilor în văzduhul Cernobilului;

Am văzut smoala groasă a minciunii prelingându-se pe icoanele lui Rubliov;

Am auzit glasurile copiilor născuți prematur în adăposturile antiaeriene din Kiev;

Am văzut bâlbâiala prizonierilor putleriști și bandaje izvorând șuvoaie de sânge;

Am auzit vocea Valeriei Novodvorskaia profetind tunător din nemoarte;

Am văzut focul slobozit de elicoptere și ochii protestatarilor ruși arestați;

Am auzit vocea patriarhului Kiril vuind de tăcere...

Am văzut, am auzit cât de surd și de orb, dar și cât de Om poate fi, poate fi omul

Doamne, ajută apărătorii!

24.02.22

BARBARIA

Pornită spre Țarigrad, cu secole în urmă,
Barbaria a rătăcit pe drumurile Istoriei...
A dezlănțuit războaie fratricide
A gătit setea de libertate până-n Kamciatka
A torturat și moartea victimelor Gulagului
A împușcat în ceafă floarea Poloniei
A răstignit, pe omături roșii, Finlanda
A zdrumicat Țările Baltice
A rupt România-n bucăți
A deportat popoare sub ghețurile veșnice
A înghițit o jumătate din Coreea
A sfârtecat lumina în Ungaria și Cehoslovacia
A însângeraț munții Afganistanului
A masacrat Georgia și cântecul lui Rustaveli
A ucis, a mințit, a băut, a curvit
A ucis, a mințit, a băut, a curvit

uitând încotro pornise cu secole în urmă
să jefuiască? să se închine?
În dimineața zilei de 24 februarie 2022,
barbaria a ajuns la Kiev: sparge cu rachete
Icoana Făcătoare de Minuni a Fecioarei

MARȘ SPRE KREȘCIATIK

Șeicul
robilor
și-a adunat
steagurile
roșii
de sângele
lui
Nemțov,
Politkovskaya...

Și
le-a îndreptat
spre Kreșciatik.

Tăcerea
patriarhului
Kiril
flutură
în fruntea
alaiului...

Turlele
Lavrei
Peciorska
se clatină
și
se clatină
în cutremurul
stârnit
de
explozii

CHIPUL UCRAINEI

O femeie
întrebând ocupantul
ce caută în țara ei
cu arma în mână

O femeie
împărțind semințe de răsărită
unor invadatori –
să crească
și din ei ceva frumos
atunci când vor putrezi
în mormânt

O femeie
– în mijlocul unei autostrăzi –
oprind cu pumnii înaintarea

blindatelor putleriste
spre Kiev
O femeie murind
cu arma în mâini
pentru ca
cei cinci copii ai ei
să-și poată plânge
durerea
cu demnitate

O femeie
zămislind
ura

O femeie
zămislind ura
pentru vecie
pentru vecii

DESPRE COMPETENȚE

Ai înțeles cât de departe poate zbura răul lăuntric?
Ați înțeles cum ne adunăm ca să stingem incendiul?
Ai înțeles că fiecare zi vine cu lecția ei subsuoară?
Ați înțeles că „Educația civică” nu e ora de pălăvrăgeală?
Ai înțeles că normele de conviețuire nu-s bune la nimic,
dacă ingineriile și competențele tale
creează băta pentru mâna nebunului?

AGONIA

O crezuserăți moartă și îngropată
alături de victimele-i nevinovate?

Nu, nu murise...
Se tupilase în marșuri războinice,
în parade militare și-n pumnii de fier,
în cuvântul „tovarăș” și-n purpuri
spoite cu ger.

Zilele acestea, însă, i-a venit vremea...
Huniunea Sovietică vrea să-și dea duhul
la Kiev, Harkov, Cernigov, Mariupol
sau
acolo unde va pune piciorul.

E îmbrăcată în oțeluri și aluminiu
din cer și până-n pământ
și târăște în urma-i cadavrele
lui lenin, stalin, iagoda, beria...

N-a putut trăi fără ei,
nu va izbuti nici să piară,
până nu-și va strânge plozii,
cu tot cu mauzolee și urne,
în care și sănii –
pe toți!

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE (IN)UTILITATEA SCRISULUI de VAL BUTNARU

Când am primit un mail de la Teo Chiriac cu rugămintea de a-i expedia următorul eseu pentru numărul ordinar al „Revistei literare”, n-am putut înțelege, în primele momente, despre ce este vorba. Eseu? A, da, aveam unul scris din timp și chiar l-am deschis să-l revăd, dar mi-am dat seama că astăzi pe nimeni nu mai interesează opiniile mele despre teoria literaturii sau tehnica scrierii romanului. Când armele vorbesc, textualismul hedonist al lui Barthes și cronotopul lui Bahtin par o ciudățenie dintr-o altă lume.

Probabil că toată lumea se întreabă dacă *dementul* va face uz de arma nucleară. Cât mă privește, cred că o va folosi. De ce? Fiindcă este singura lui soluție de a ieși din rahatul în care s-a băgat de bună voie. Ca orice sociopat, *dementul* nu acceptă ideea unei înfrângeri. E clar pentru toată lumea că el nu-i poate bate pe ucraineni cu arme convenționale, iată de ce va apela la o rachetă tactică, cel puțin. Prețul plătit, nu contează.

Și acum, câteva rânduri sinistre. Dacă nu citiți acest text, înseamnă că s-a întâmplat ceea ce e mai rău. Înseamnă că s-au adeverit prezicerile apocaliptice și din planeta noastră s-a ales praful. Mult praf cosmic. Într-o singură clipă, totul a luat sfârșit. Totul ce ni s-a părut până acum al naibii de important: relații tensionate cu colegii de serviciu, probleme de ordin personal de nerezolvat, frustrări, ambiții, orgolii, frontiere, state, regi, nebuni, merge și regi nebuni, armate, războaie, exterminarea triburilor vecine, crime și celelalte splendori pe care le-am cunoscut în existența noastră de până acum.

„Peste tot în lume este război!” spunea Petra, iar eu mă gândesc cu tristețe că nici măcar paginile acestea ale mele, scrise până la izbucnirea războiului, nu-și mai au vreun rost. De ce scriem? mă întreb în fața unui cataclism devastator și nu găsesc un răspuns. Putem oare opri războiul cu un poem? Dar cu un roman? Fie și genial?

Nu pot scăpa de imaginea înfricoșătoare din *Melancolia* lui Lars von Trier: o sferă uriașă atârână, palidă, deasupra capetelor celor adunați la o vilă să întâmpine sfârșitul lumii. Sfera fascinantă, planeta care se apropie de Pământ pentru un impact devastator, pare prinsă pe cer ca un glob argintiu pe pomul de Crăciun. Pare că nici nu se mișcă. Oamenii mai speră că va trece

pe alături. Nu trece. Asta, probabil, am simțit și în legătură cu războiul din Ucraina.

Și acum câteva rânduri optimiste. Dacă ați ajuns la lectura acestor rânduri, înseamnă că s-a produs un miracol: catastrofa a fost evitată și omenirea a scăpat. Dar să nu ne facem iluzii: nu pentru mult timp. De data aceasta, omenirea trebuie să facă un lucru de care s-a ferit pe tot parcursul istoriei ei. Este puțin să scrii în manualul de istorie că Putin a fost un criminal. Umanitatea trebuie să curețe planeta de gunoi și să stabilească reguli total noi, intolerabile la cel mai mic semn de derapaj antidemocratic. Oriunde în lume. Noi, cei amenințați cu pericolul dispariției într-un război atomic, avem tot dreptul s-o facem. Acum, nu e vorba doar de faptul că *dementul* va fi condamnat la Curtea de la Haga. Acest lucru este insuficient. E puțin doar să pedepsim răul. Trebuie să inventăm un mecanism de suprimare a dictatorilor cu mult timp înainte de a-și săvârși crimele, și nu după.

Cea mai tare fază a acestor zile a fost anunțul făcut de Guvernul României de oferi de ajutor umanitar pentru refugiații ajunși în R. Moldova. Printre tot felul de produse a fost trimisă și... hrană pentru animale. Mi-au dat lacrimile. Cineva s-a gândit și la soarta bietelor patrupeze care îi însoțesc pe ucraineni în fuga lor de tăvălugul rusesc. Nu e chiar totul pierdut! mi-am zis. Omenirea mai are șanse de salvare.

La polul opus, am văzut niște secvențe de la consfătuirea de pomină de la Kremlin, când se vota invazia. Un cameraman (probabil că e un geniu!) a fixat mâinile *dementului* care trăgea cu pixul conturul clamei cu care era prins un stoc de foi din fața lui. Făcea câteva linii în jurul clamei, se oprea să-și examineze opera, arunca o privire piezișă spre generalii lui și revenea la munca lui de retardat.

Dacă ieșim vii din acest război, vom avea de eradicat *putinismul* încă multe decenii înainte. Nu-mi imaginez ce șoc vor avea rușii (în cazul în care sunt capabili să aibă vreodată un șoc) când la televizoarele pe care le vor deschide într-o bună zi li se va arăta adevărul despre cotropirea criminală. Nu știu dacă vor fi în stare să înțeleagă că imaginile sunt netrucate. Și că ei, cetățenii de rând, naivii și neștiutorii, poartă răspundere pentru atrocitățile pe care au refuzat să le accepte ca fiind reale. Imaginați-vă scena: stau în fața televizoarelor turme de rinoceri, se uită la cadrele documentare, și nu înțeleg care-i fișka.

Ce să vorbim de Rusia! Mult mai tare mă tem de dragii noștri conaționali drogați în faza terminală cu propaganda putinistă. Și nu e vorba doar de rușii de la noi. Așa-zișii moldoveni mi se par bolnavi de o formă și mai gravă de rinocerită. Apropo de ruși, mi se pare demn de remarcat efortul zilnic, aproape eroic, al jurnalistei Lilia Burakovski de a se lua la harță cu rușii în încercarea disperată de a le spune adevărul. Credeți că e vorba de o îndeplinire banală

a funcțiilor de serviciu? Nu este așa. În cazul jurnaliștilor ruși care-l confruntă pe *dement*, aceste acte de curaj se plasează uneori în zona riscului pentru viața lor.

Dacă ieșim vii din război, vor apărea, sunt convins, multe romane despre evenimentele din Ucraina. Nu știu dacă vor fi mai bune ca *Războiul sfârșitului lumii* de Llosa, ca *Adio, arme!* de Hemingway sau ca *Pe frontul de vest nimic nou* de Remarque. Știu însă că aceste viitoare cărți vor constitui un document acuzator la adresa dictatorilor lumii. Poate că, atunci, după ce se va mai cutremura o dată, omenirea va fi revenit la lecturi serioase. Sper că mai multă lume va înțelege importanța scrisului, a romanului în special.

Câteva zeci de scriitori ruși, grupați în jurul revistei „Literaturnaia gazeta” (culmea ironiei: pe timpurile sovietice această revistă era poate cea mai progresistă), au dat publicității o declarație prin care salută masacrul putinist. Atenție: scriitorii! Mă întreb imediat dacă s-ar găsi la noi măcar unul dintre aceștia. Mă tem că da, s-ar găsi. În legătură cu asta, îmi apar insistent în minte imaginile unor artiști care, lustruind imaginea lui Plahotniuc, o țineau una și bună: „Noi ne facem meseria, nu ne băgăm în politică!” Ba nu, v-ați băgat, dar ați sperat să vi se treacă cu vederea. Nu vi se va trece. Nu vom uita căpșunăresele de la Sadova luând în gură căpșunile, direct din mâna lui Kirkorov; nici *ministresele* („Nu-i așa, Vlade?”) prezentând concerte megalomane și nici vocile de aur ale unor tenori de la Opera Națională cântând imnul Rusiei, într-o pivniță duhnind a dodonism, în fața unui gunoi politic, deputat al Dumei de la Moscova. Voci de aur și niște brute care se amuză! Degeaba ai talent, dacă Dumnezeu nu ți-a dat niciun dram de demnitate umană și națională! Și Anna Netrebko are talent, dar tot canalie rămâne! Am invocat aceste exemple în speranța că, de data asta, la Chișinău s-a terminat cu „Literaturnaia gazeta”.

Chiar dacă disperarea e mare, chiar dacă există pericolul dispariției noastre ca specie umană, trebuie să ne împotrivim. Cât nu e prea târziu. Vocea fiecăruia dintre noi care în aceste zile vorbește răspicat se transformă în literatură. Orice cuvânt curajos e un început de viitor roman.

* www.vanturile-valurile.com

CARTIER DE COLECȚIE

CONSTANTIN KAVAFIS
AȘTEPTÂNDU-I PE BARBARI
(POEME)
TRADUCERE ȘI STUDIU INTRODUCȚIV
DE AUREL RĂU

„Pentru Kavafis a scrie e sinonim cu a face binele sau a-ți îndeplini datoria supremă. Chiar o producție restrânsă incipientă se clasează ca «o mare glorie», căci reușita presupune să devii «cetățean al orașului ideilor». Prin elinism, prin umanism, prin simbioza realului cu artificialul, într-o artă clasică, el a obținut și obține această cetățenie din confruntarea cu timpul, «legiuitorul» pe care «nici un aventurier nu e în stare să-l înșele», într-o agora sustrasă patriilor și chiar naționalității limbii.”

Aurel RĂU

Foto de Liliانا GRECU

RETROSPECȚII

EUGENIU COȘERIU, LITERATUL „JURNALUL LITERAR” (1939)

de LUCIA ȚURCANU

Eugeniu Coșeriu ar fi ajuns, cu siguranță, un critic literar sau un prozator excelent (dar și un poet bun) dacă ar fi stăruit în preocupările-i scriitoricești din adolescență și tinerețe („dacă ar fi perseverat în a scrie proză, excepțional dotat cum era, cred că Eugeniu Coșeriu putea deveni unul din marii prozatori ai lumii”, scrie autorul unei croniche nesemnate la *Anotimpul ploilor* – probabil, Vasile Gârnet, pentru că el este cel care îngrijește suplimentul tematic *Modelul Coșeriu* – din revista „Contrafort”, nr. 10-11 [108-109], octombrie-noiembrie 2003).

Poeziile, prozele și eseurile pe care le publică până în 1940 dovedesc un simț estetic deosebit de elevat, dar și o judecată critică acută. A debutat în 1937 (când era elev la Liceul „Ion Creangă” din Bălți), cu povestirile *Suflet de vultur* și *Sinceritate*, care apar în revista liceului, „Crenguța”, nr. 1, septembrie-decembrie 1937 (le amintește Nicolae Leahu în studiul *Eugeniu Coșeriu, poetul și prozatorul*, inclus în volumul omagial *Eugeniu Coșeriu: Vocația universalității*, ediție de Gheorghe Popa, Editura Știința, 2021). A publicat proză și versuri în revistele ieșene „Arhiva”, „Revista critică”, „Cuget moldovenesc”, precum și la „Viața Basarabiei” din Chișinău. Revista „de vază” care a avut un adevărat impact formativ asupra scriitorului începător a fost însă „Jurnalul literar”, fondată de G. Călinescu la Iași în 1939. În România, își amintește Eugeniu Coșeriu într-un interviu acordat lui Constantin Severin pentru revista „Basarabia”, în martie 1992, „încă din liceu începusem să scriu poezii și să scriu eseuri literare tocmai în această sferă a filologiei sau a culturii văzute foarte larg. Adică mă interesa să înțeleg studiul literaturii. Însă mă interesa să iau parte și eu la creația literară. Și începusem să public, întâi în revista liceului, în revista literară a elevilor, pe care am dirijat-o timp de doi sau trei ani, și începusem să trimit și la alte reviste, de exemplu, în particular, la «Jurnalul literar». Căci de la început mi-am spus: dacă trimit, să trimit la o revistă de vază. Și surpriza mea a fost că primul lucru trimis, un rondel foarte prost, a și fost publicat de G. Călinescu. Atunci, imediat, i-am mai trimis unul. Și Călinescu mi-a răspuns la Poșta redacției, din nou: «Nu e rău, e destul de bun, dar nu vă monotonizați în rondel!» Și atunci mi-am zis: «Ia să-i trimit eu un eseu și cu un portret făcut de mine». Și i-am trimis un eseu despre Bacovia, cu portretul lui Bacovia făcut de mine. A fost publicat esul fără portret. Se vede că nu puteau face clișeu după desenul meu cu penița, însă

m-a bucurat foarte mult că s-a publicat și acesta. Și atunci am continuat această activitate literară și de critic”.

Rondelul, considerat de autor „foarte prost”, dar care, citit astăzi, pare destul de rezistent, era publicat pe pagina 3 a „Jurnalului literar” din 9 aprilie 1939, se numea *Rondelul corăbiei ce vine dinspre nord* și era semnat Floria-Eugen Coșeriu, iar la Poșta redacției se consemna: „Floria-E. Coșeriu, Bălți: Merge un rondel”. Mizând pe melodicitatea (aproape incantatorie) obținută prin repetiții și enumerații și pe crearea senzația de incert, de vag, proprie și prozelor de mai târziu, rondelul, constată Nicolae Leahu, își are „originile melodice în prozodia macedonskiană” și „îl îngână, parodic, pe declamativul Minulescu, înțepând expres și excesele ponositei – deja la acea oră! – recuzite simboliste”. Iată textul:

Vine o corabie din nord,
Încet, cu pânzele lăsate,
Cu fețe dure-ntunecate,
Cu marinari bolnavi la bord.

Începe-un cânt în trist acord.
Cu dor de țări în depărtate.
Vine o corabie din nord,
Încet, cu pânzele lăsate.

Ea poartă trupul unui lord,
Nebun, sfârșit într-o cetate
Cu flamuri negre, sfâșiate,
Din neguros, străfund fiord.

Vine o corabie din nord.

Interesant este faptul că poeziile publicate în „Jurnalul literar” alternează cu eseuri care ne relevă, într-un fel, concepția tânărului autor asupra poeziei. Astfel, după *Rondelul corăbiei ce vine dinspre nord*, pe 14 mai 1939, Eugeniu Coșeriu publică esul *Gh. Bacovia* (de această dată, pe pagina 2 a revistei, numele – schimbat în Horia-Eugen Coșeriu –, stându-i alături de cel al lui G. Călinescu, care își continuă textul despre Ion Pillat început pe pagina 1). Frazele, scurte, sacadate, amintind de cadențele din poezia bacoviană (se produce, de fapt, o pliere a scriiturii critice pe scriitura poetică), sunt de o percutanță deosebită, iar tranșanța cu care tânărul critic formulează „verdicte” e uimitoare. Textul începe cu o îndrăzneală scoatere din clișeu interpretativ (Bacovia, poet simbolist), autorul *Plumb*-ului fiind comentat din perspectiva prezenței mărcilor anti-simboliste în poezia sa: „Bacovia a scris foarte puțin. Toate poeziile lui sunt scurte. Peste tot e simplu. Imaginea dezbrăcată de haina inutilă a cuvintelor.

Și fuga de prolixitate, simplitatea extremă sunt elemente anti-simboliste”. Spiritul critic al lui Coșeriu nu se diminuează deloc de-a lungul eseului, spre final constatându-se și un declin al originalității lui Bacovia, îndeosebi în poemele cu tentă sentimentală: „Dar deîndată ce poetul trece de limitele poeziei bacoviene și încearcă să cânte dorul de iubire (*Nervi de toamnă*), iubirea trecută (*Poveste*) ori regretul iubirii (*Romanțele din Comedii în fond*) – își pierde originalitatea și devine eminescian, – căci Eminescu a cântat integral aceste sentimente, nelăsând nimic pentru alții”. Asistăm la formarea celui spirit critic și intransigent care-l va caracteriza pe Eugeniu Coșeriu în toate aprecierile valorice ulterioare asupra literaturii române sau universale. Amintesc doar două dintre acestea, făcute la șase decenii după publicarea eseului *Gh. Bacovia* (ambele din interviul *Despre lingvistică, Heidegger, Clinton ș.a.*, publicat inițial în revista „Semn”, nr.3-4/1998, și inclus ulterior în volumul *Eugeniu Coșeriu Universul din scoică. Interviuuri realizate de Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu* Editura Știința, 2004): „Mircea Eliade a scris o singură carte, care a avut un anumit succes, a fost *Maitreyi*. Și-apoi nimic altceva în realitate. Nici ca filozof nu-l apreciez. Ultima lui carte chiar e scrisă prost. Pe strada Mântuleasa e scrisă prost românește. Se vede că a uitat limba” sau: „Și la Vieru este foarte multă poezie minoră, foarte multă poezie dulceagă. Se pot elimina toate și rămân cinci sau șase poezii care sunt. Aceea despre Brâncuși este extraordinară, aceea cu masa lui Brâncuși”.

Revenind la cronologia prezențelor lui Eugeniu Coșeriu în „Jurnalul literar”, constatăm că în numărul din 28 mai 1939 îi este consemnat numele într-o notiță de la Poșta redacției (pagina 4): „Horia-Eugen Coșeriu, Bălți: Biografia trebuie să fie ceva mai lungă”. Tânărul autor revine cu un text abia în numărul din 19 noiembrie 1939, fiind deja student la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Este poemul *Cer larg*, semnat Eugen Coșeriu și publicat (nota bene!) pe prima pagină a revistei:

Adu-ți aminte:
Jos sunt morminte!
Puterile răului,
Pe malul tăului,
Cântă izvorului
Vorbele dorului.
Mormânt de apă
Cerbii adapă.
Stafii în răstimpuri
Plutesc peste câmpuri.

Ape albastre:
Inimi sihastre.

Stele pustii:
Gânduri târzii.
Numai steaua albă,
Mărgea de salbă
Tremurătoare,
A rămas dalbă:
Nufăr în floare.
Pe ostrov de plaur,
Trece-un centaur
Cu trupul de aur,
Cu ochi de lună
Prin noaptea bună.

Poem din seria textelor „experimental-moderne” (Nicolae Leahu), *Cer larg* amintește, atât la nivelul imaginarului, cât și în ce privește ritmul, de poezia barbiană. De Ion Barbu îl apropie și tendința de etanșare prin metaforizare. Apropiat ca limbaj, nu și prozodic, va fi poemul *Mimoză*, publicat în nr. 2-3/1940 al revistei „Viața Basarabiei”, ale cărui versuri îmbină elementele poeziei de atmosferă cu cele ale meditației intelectualizate:

Liniște. Pasărea Phoenix a trecut prin solitudini.
Moment mic. Moment bun. Șerpi de cer.
Arse câmpii au vibrat în latitudini:
Pasărea tremură în izvoare și-n eter.

Filozoful blând murise topit în poiene;
Cineva i-a fript ochii – ca un mag, ca un zeu;
Filozoful blând a albit stelar în gene.
Liniștea, pasărea, azurul, zmeul ori eu?

În interviul *Despre lingvistică, Heidegger, Clinton ș.a.*, Eugeniu Coșeriu se referă la autorii care l-au influențat cu adevărat în poezie: „[Mihai] Cimpoi, de exemplu, găsește că poezia mea de început este inspirată de Blaga ș.a.m.d. Nu-i adevărat deloc. Eu nu-l cunoșteam pe Blaga. N-aveam niciun fel de idee despre Blaga. Poetul meu era, la vârsta aceea, Barbu. Eu îl știam pe de rost pe Barbu. Pe Blaga nici nu-l citisem și dacă există vreo coincidență, atunci aceasta ține de atmosfera generală, de atitudinea generală, dar nu este niciun fel de influență directă”. Despre poezia lui Ion Barbu, va publica, în 1949, articolul *La lingua di Ion Barbu (con alcune considerazioni sulla semantica delle lingue „imparate”)* (în nr. 2 al revistei italiene „Atti del Sodalizio Glottologico Milanese”), în care, după cum observă Cristinel Munteanu, „pune în evidență anumite trăsături ale limbajului poetic barbian, îndeosebi unele aspecte ce țin de creativitatea lingvistică a marelui scriitor. Altfel spus, înfățișând

și analizând numeroase exemple, Coșeriu dovedește convingător că și Barbu (la fel ca Eminescu, Coșbuc, Arghezi et alii) este un «creator de limbă»” (vezi: „Limba română”, nr. 5-6/2021). Ideile dezvoltate în acest studiu al lui Eugeniu Coșeriu sunt însă anticipate, se pare, de câteva texte publicate în „Jurnalul literar” zece ani mai devreme.

Ediția din 3 decembrie 1939 a revistei ieșene este deschisă de articolul – semnat Eugen Coșeriu – *Dadaism poporan* (amintesc că autorul avea doar 18 ani). Textul (care ocupă primele trei coloane de pe pagina 1 a revistei și primele trei coloane de pe pagina 3) confirmă interesul viitorului lingvist pentru formulele moderniste ale poeziei, mizând pe funcția poetică a limbajului în sine, a limbajului pur. Tânărul Coșeriu își începe eseu astfel: „Poezia poporană fiind o creație spontană și deci de poetism pur, n-are aproape niciodată intențiile de moralitate ori patriotism, pe care i le atribuie cercetătorii ori colecționarii de folklor. Versul poporan e născut dintr-o plăcere ori din necesitatea unei plăceri, unei încântări – nu din dorința de a da sfaturi ori a exprima convingeri. Poporul nu face morală, poporul «cântă». În baladă nu mai e important sensul etic, pe care-l putem scoate dintr-o întâmplare, ci măreția întâmplării, epicul în sine”. În poezia populară, îl fascinează imaginile ce rezultă din asocieri neașteptate și rezonanța melodică a versurilor, altfel zis, poezia pură, care iese la suprafață după ce textul este decorticat de posibilele-i strat-uri etice: „Poporul face adesea versuri numai pentru frumusețea lor verbală, pentru rezonanța lor exterioară. Versuri ca acestea: «Învârtește rășnița/ Și ți-i unge gătița» nu mai au niciun fel de intenție morală ori satirică, care spuse în proză se poate s-o fi avut, ci numai intenția de a produce o emoție prin asocierea lor barocă”. Astfel, ideile despre creativitatea limbajului tatonate în *Dadaismul poporan*, „prezintă o intuiție teoretică excelentă” (Cristinel Munteanu) a ideilor dezvoltate peste un deceniu de Eugeniu Coșeriu cu referire la poezia lui Ion Barbu, idei care, la rândul lor, vor fi rezultatul unei intuiții „din care se va dezvolta în anii următori concepția sa lingvistică”. Relevant pentru ceea ce ar fi, după Coșeriu, poeticitatea absurdului, este folclorul copiilor: „Copilul este creator involuntar de poezie. Jocul ritmic are nevoie de un vers care să-i semene și care să-l însoțească; de aceea copilul caută cuvinte, iar dacă n-are inventează, le așază la întâmplare și creează un fel de dadaism absurd, fără nicio urmă de organizare și tocmai prin asta poetic. Aceste creațiuni sunt cu atât mai importante cu cât nu sunt expresia unui sentiment ci sunt un simplu artificiu, o fabricație – ceea ce e foarte aproape de artă”.

Eugeniu Coșeriu publică în numărul următor al „Jurnalului literar”, din 10 decembrie 1939 (pe pagina 1) un poem care se pare că vine să confirme demonstrațiile din *Dadaism poporan*. Poemul se intitulează *Revelatio* și este în limba latină:

Ita Deo placuit,
Portas coeli aperuit.

Albae aves descenderunt,
Me cantare docuerunt.

Ecce summa ratio,
Summa revelatio!

Explicația – sau motivarea – publicării acestui poem o găsim în coloana intitulată *Un limbaj pur*, de pe aceeași pagină (semnată: J.L., bănuim că textul e scris de G. Călinescu): „Am discutat cu tânărul nostru colaborator Eugen Coșeriu, a cărui inteligență sprintenă și ardentă e încă una din speranțele revistei noastre, asupra limbajului poetic și am emis părerea că faptul că un Baudelaire ori un Pasoli au scris versuri în limba latină își are tâlcul său. Descărnată de orice întrebuintare în sensul comunicării, limba latină rămâne un vehicul al lirismului celui mai pur. Mai ales adaptată la versificația cu cadențe și rime, ca în cântecele goliardice medievale, efectul e surprinzător. Tocmai fiindcă mintea nu mai e așa atentă la conținut, pe care chiar când îl înțelege nu-l mai percepe sub unghiul savoei verbale, limba latină apare ca o muzică stranie cu atât mai tulburătoare cu cât inspirația e mai modernă. Melancolia eminesciană în vers latin are un sunet de harpă. Tendința poetului spre un limbaj închis poate găsi în latina nepractică, susceptibilă de o perfecționare total independentă de uzul vorbirii, un instrument prin care s-ar sparge ca în sânul catolicismului barierele între miresmele inefabile ale limbilor naționale. Poezia ca și credința ar căpăta caracterul universalității pe care îl și are sub raportul substanței. În definitiv, *Cir-li-lai* și *Lit-liu-gean* din I. Barbu aparțin unei astfel de limbi purificate de orice sediment. /.../ D. E. Coșeriu s-a entuziasmat de idee și ne-a dat grațioasă poezie de mai jos, de o surprinzătoare muzică mistică”.

În 1939 (pe 24 decembrie), Eugeniu Coșeriu mai publică un poem în „Jurnalul literar” (pe pagina 2) – *Proverb*, care atestă o oarecare oscilație între poetica tradiționalistă și formulele simboliste:

Supra urbem dormientem,
Per requietem crescentem,
Vox sublimis Domini
Resonuit Homini.

Super tecta et dolores,
Super templa et amores,
Ingens flamma cecidit,
Mihi verbum redidit.

Audi preces populorum
Carminaque puerorum.

Ita Deo placuit,
Portas coeli aperuit.

Albae aves descenderunt,
Me cantare docuerunt.

Ecce summa ratio,
Summa revelatio!

Explicația – sau motivarea – publicării acestui poem o găsim în coloana intitulată *Un limbaj pur*, de pe aceeași pagină (semnată: J.L., bănuim că textul e scris de G. Călinescu): „Am discutat cu tânărul nostru colaborator Eugen Coșeriu, a cărui inteligență sprintenă și ardentă e încă una din speranțele revistei noastre, asupra limbajului poetic și am emis părerea că faptul că un Baudelaire ori un Pasoli au scris versuri în limba latină își are tâlcul său. Descărnată de orice întrebuintare în sensul comunicării, limba latină rămâne un vehicul al lirismului celui mai pur. Mai ales adaptată la versificația cu cadențe și rime, ca în cântecele goliardice medievale, efectul e surprinzător. Tocmai fiindcă mintea nu mai e așa atentă la conținut, pe care chiar când îl înțelege nu-l mai percepe sub unghiul savoei verbale, limba latină apare ca o muzică stranie cu atât mai tulburătoare cu cât inspirația e mai modernă. Melancolia eminesciană în vers latin are un sunet de harpă. Tendința poetului spre un limbaj închis poate găsi în latina nepractică, susceptibilă de o perfecționare total independentă de uzul vorbirii, un instrument prin care s-ar sparge ca în sânul catolicismului barierele între miresmele inefabile ale limbilor naționale. Poezia ca și credința ar căpăta caracterul universalității pe care îl și are sub raportul substanței. În definitiv, *Cir-li-lai* și *Lit-liu-gean* din I. Barbu aparțin unei astfel de limbi purificate de orice sediment. /.../ D. E. Coșeriu s-a entuziasmat de idee și ne-a dat grațioasă poezie de mai jos, de o surprinzătoare muzică mistică”.

În 1939 (pe 24 decembrie), Eugeniu Coșeriu mai publică un poem în „Jurnalul literar” (pe pagina 2) – *Proverb*, care atestă o oarecare oscilație între poetica tradiționalistă și formulele simboliste:

Supra urbem dormientem,
Per requietem crescentem,
Vox sublimis Domini
Resonuit Homini.

Super tecta et dolores,
Super templa et amores,
Ingens flamma cecidit,
Mihi verbum redidit.

Audi preces populorum
Carminaque puerorum.

Ita Deo placuit,
Portas coeli aperuit.

Albae aves descenderunt,
Me cantare docuerunt.

Ecce summa ratio,
Summa revelatio!

Explicația – sau motivarea – publicării acestui poem o găsim în coloana intitulată *Un limbaj pur*, de pe aceeași pagină (semnată: J.L., bănuim că textul e scris de G. Călinescu): „Am discutat cu tânărul nostru colaborator Eugen Coșeriu, a cărui inteligență sprintenă și ardentă e încă una din speranțele revistei noastre, asupra limbajului poetic și am emis părerea că faptul că un Baudelaire ori un Pasoli au scris versuri în limba latină își are tâlcul său. Descărnată de orice întrebuintare în sensul comunicării, limba latină rămâne un vehicul al lirismului celui mai pur. Mai ales adaptată la versificația cu cadențe și rime, ca în cântecele goliardice medievale, efectul e surprinzător. Tocmai fiindcă mintea nu mai e așa atentă la conținut, pe care chiar când îl înțelege nu-l mai percepe sub unghiul savoei verbale, limba latină apare ca o muzică stranie cu atât mai tulburătoare cu cât inspirația e mai modernă. Melancolia eminesciană în vers latin are un sunet de harpă. Tendința poetului spre un limbaj închis poate găsi în latina nepractică, susceptibilă de o perfecționare total independentă de uzul vorbirii, un instrument prin care s-ar sparge ca în sânul catolicismului barierele între miresmele inefabile ale limbilor naționale. Poezia ca și credința ar căpăta caracterul universalității pe care îl și are sub raportul substanței. În definitiv, *Cir-li-lai* și *Lit-liu-gean* din I. Barbu aparțin unei astfel de limbi purificate de orice sediment. /.../ D. E. Coșeriu s-a entuziasmat de idee și ne-a dat grațioasă poezie de mai jos, de o surprinzătoare muzică mistică”.

Poate că-s adormit în somn letargic
de veacuri.

Undeva departe s-au și topit stelele;
Joacă acum, joacă în gându-mi ielele,
Ca uneori, când e noapte cu lună, pe lacuri.

Sunt însă trist și rănit ca o carte
cu filele rupte.

Fără să vreau m-au zăpezit amintirile:
Popi aud, pe nas cum citesc psaltirile
Oameni prin minte-mi trec cu fețele supte.

Iată merg nesimțit și fără vamă,
Printre pomii care și-au risipit florile.
Să mai aștepți, să vii, să-mi redai comorile?
Magice voci de cocor din adolescență
mă cheamă.

Proverb este ultimul text publicat de Eugeniu Coșeriu în „Jurnalul literar”¹. În ultimul număr al revistei, din 31 decembrie 1939, pe prima pagină, este un text totalizator intitulat *O promoție* (iar în spatele semnăturii redacției, J.L., tot G. Călinescu pare să stea), în care, „în afară de redacția propriu-zisă și de colaboratorii cunoscuți care se asociază deliberat acțiunii noastre literare, încercând împreună cu noi să orienteze haosul actual”, este amintită și echipa „de tineri pregătiți într-un spirit înalt”, printre care sunt menționați și basarabenii „Bogdan Istru, membru al învățământului, cu vocație lirică”, și „Eugen Coșeriu, tânăr ardent cu voință și posibilități de toate”. Cine nu și-ar fi dorit un astfel de gir?

NOTĂ:

1. Nu am amintit aici doar de eseu despre romanul lui Maurice Barrès *Les Déracinés*, publicat în ediția din 26 noiembrie 1939 (pe pagina 1), care, de asemenea, se remarcă prin formularea tranșantă a aprecierilor critice (iată un exemplu: „Cucerit de subiect și de concepția politică, Barrès nu mai are timp să fie liric în formă, deși fondul rămâne un înalt lirism: un sentiment de solemn și religios în fața patriei”).

FIRUL CU PLUMB

ALEXANDRU ROBOT (1916-1941)

FAUNUL

Își calcă singur umbra moartă
Și dintre buzele amare,
O cheie smulsă dintr-o poartă,
Îi cade naiul la picioare.

Într-o pădure de jăratec,
Oprită-n mâinile lui oarbe,
Ghicește viața și sălbatec
Pojar de primăvară soarbe.

Cu pași desculți și beți de rouă,
Și cântecul bolnav de soare,
Întinde brațele-amândouă
Și fură codrilor o floare.

Cu jertfa pomilor în mână,
Aruncă naiul după fluturi,
Și spânzurat lângă fântână
E parcă una dintre ciuturi.

SEMNAL

ALIONA GRATI
ELISAVETA IOVU-MACARI
OXANA POPA
DIANA DEMENTIEVA
RODICA GOTCA
OPERA LITERARĂ
CA DIALOG ȘI RELAȚIE

CHIȘINĂU, EDITURA ȘTIINȚA
2022

„Eugeniu Coșeriu publică în numărul următor al «Jurnalului literar», din 10 decembrie 1939 (pe pagina 1) un poem care se pare că vine să confirme demonstrațiile din «Dadaism poporan». Poemul se intitulează «Revelatio» și este în limba latină.”

L.Ț.

SURSĂ IMAGINI:
<https://dspace.bcuculuj.ro/handle/123456789/148687>

RĂBDAREA

de ION ANTON

În secolul nostru (secolul vitezei, așa cum este numit), oamenii sunt prea grăbiți și foarte ocupați să mai înțeleagă ce este răbdarea. Aș vrea să spun că răbdarea este o calitate tot mai rar întâlnită în societatea actuală. Am devenit cu toții irascibili și fără pic de răbdare uneori. Noi, cei vârstnici, adică părinții, le cerem copiilor noștri să aibă răbdare. De fapt, răbdarea este un produs al spiritului. Să ai inteligență și totuși să nu ai răbdare este o contradicție. În experiența noastră de viață, avem momente când ne pierdem răbdarea. Ce bine ar fi dacă asemenea momente ar fi cât mai puține!

Cât de mult am câștiga astăzi, dacă am fi dispuși să învățăm din lecțiile trecutului valoarea răbdării. Istoria exodului din Egipt ne relatează că izraeliții și-au pierdut pe drum răbdarea. Este o lecție amară din care putem învăța și noi, cei de astăzi, morala. Poți fi foarte hotărât să renunți la Egiptul tău, poți să ai o credință atât de puternică, încât să mergi pe ape și apele să se retragă la fel ca Marea Roșie. Poți să treci Iordanul sau să cucerești Ierihonul, însă, dacă îți pierzi răbdarea pe acest drum fără să ajungi în Canaan, la granițele „Țării Făgăduite”, ce importanță au toate aceste experiențe ale trecutului?

Ne este greu să înțelegem uneori de ce trebuie să avem răbdare. Dar nu ne-am gândit ce fel de răbdare trebuie să avem sau care este modelul răbdării la care trebuie să ajungem. Iată ce ne spune Biblia prin Martorul credincios: „Aici este răbdarea sfinților, care păzesc poruncile lui Dumnezeu și credința lui Iisus”.

„Răbdarea sfinților”, ce zicere minunată! Cei mai mulți dintre noi recunoaștem pe față că astăzi nu mai avem răbdare. Atunci când răspundem la întrebare cu un alt fel de răspuns decât cel pe care acesta îl merită, atunci când la iubire răspundem cu indiferență, la suferință răspundem cu nepăsare, iar la amabilitate rămânem pasivi, aceasta denotă că nu am înțeles ce e răbdarea. Fiecare dintre noi, cei care trăim azi, avem mare nevoie de această calitate. Înțeleg de ce Iisus a spus: „Prin răbdarea voastră, vă veți câștiga sufletele voastre”. Iată marele adevăr rostit de Iisus, căci răbdarea este ceva care ne poate aduce cel mai mare câștig. Tot El zicea: „Și ce ar da omul să câștige această lume, și ce ar folosi unui om să câștige toată lumea, dacă și-ar pierde sufletul sau s-ar prăpădi, sau s-ar pierde pe sine însuși?”

Totuși, există un paradox greu de înțeles: dacă prin răbdarea noastră ne putem câștiga sufletele, atunci, prietene, vreau

să te întreb: la Golgota pe cruce, răbdarea lui Iisus ce câștig I-a adus? Avem aici cea mai simplă lecție și cea mai umilă experiență. Răbdarea lui Iisus este un câștig pentru mine și pentru tine. De fapt, prin răbdarea lui pe cruce, el a făgăduit câștigarea sufletelor noastre. Chiar și astăzi îndelunga Lui răbdare ne îndeamnă la pocăință, să venim la El, să învățăm de la El marea lecție a răbdării, nu numai pentru noi, ci și pentru aproapele nostru. Iată că roada Duhului Sfânt, răbdarea, ne poate face să ne câștigăm sufletul nostru. Dar nu numai atât. Ea trebuie să treacă de la noi la ceilalți, adică să avem răbdare pentru familia noastră, prietenii noștri, vecinii noștri, dușmanii noștri. Să avem răbdare pentru câștigarea sufletelor celor de lângă noi.

De ar fi doar faptul că ea, răbdarea, ar putea lecui cât de cât nevroza metafizică a nerăbdării omului (pretins) civilizat, i-ar putea tempera acestuia febrilitatea orgolios-infantilă de stăpân răsfățat și isteric, s-ar putea opune demn și eficient impulsivității sale necontrolate și irascibilității erijate în sensibilitate superlativă, ar putea acredita și altă conduită, mai judicioasă decât agitația sterilă și activismul important – răbdarea ar merita să fie recuperată și reabilitată ca o virtute imperios necesară vremurilor actuale. Serviciul ei este însă mai prețios și mai delicat, căci ea nu-și propune nicidecum să anihileze nerăbdarea, ci doar să-i corecteze excesele care o irosesc, preluându-i energia dorinței și impetuozitatea năzuințelor.

Indubitabil, răbdarea poate funcționa ca o surdină sub care, însănoșită, vitalitatea neliniștii se poate perpetua benefic, cupolă sub care tonusul moral îi poate domoli pornirile și modula ecourile. Surdină sub care devenim mai receptivi la apelul și îndemnul de a nu mai plictisi timpul nici cu mălăiața noastră apatie, nici cu săcăitoarea, pretențioasă și pripita noastră impulsivitate. Prin toate acestea, răbdarea ni se arată ca o virtute edificatoare, decisivă pentru evoluția noastră și pentru buna întemeiere a raporturilor noastre cu lumea.

Lămurind mersul firesc sau forțat al lucrurilor, ea ne cere cu fermitate – oferindu-ne de fapt chiar climatul prielnic pentru această strădanie – să procedăm la o drastică reconstrucție de sine. Miza pe răbdare devine din acest moment chiar șansa evoluției noastre. Căci numai cu ajutorul ei putem depăși starea de inerție păguboasă și de nemulțumire infantilă în raport cu potrivnicia lumii. Doar răb-

NEGAREA NEGAȚIEI

dători, ne putem asuma ofensiv, demn și responsabil vitregiile și vicisitudinile sorții cu convingerea fermă că, numai făcându-le față, îndurându-le și înfruntându-le, putem deveni oameni în toată puterea cuvântului.

Surpriza revelatoare a acestei curajoase schimbări de atitudine în psihologia conului Nichita va fi aceea că adversitățile se dovedesc adesea doar provocări și încercări care ne călesc și întăresc, dăruindu-ne cu nebanuite puteri. Și, în cele din urmă, ne conving că și eșecul poate fi valorizat, că și suferința poate fi rodnică. Iată că, dezisă și scăpată de năravul istovitor al fumatului („răbdare și tutun”), răbdarea nu mai este așteptarea suficientă, stearpă și plicticoasă, ci răgazul tihnit și împrăpătător – plin de un dinamism măsurat, de o insistență adesea ascetică și austeră – prielnic atingerii finalității și fertilității fiecărui lucru: formare și maturizare, coacere și împlinire. Răbdarea deschide astfel un nou front, mai prielnic edificării de sine, un nou orizont, mai rodnic cooperării cu lumea.

Orice gând, cât de cât important, cere răbdare. Universul e o operă a răbdării. Creația a durat miliarde de ani. La fel și Viața, Evoluția, Omul, Civilizațiile. Pe când tot ce e distructiv ține de diabolica nerăbdare. Ce sunt războaiele dacă nu niște crize de nerăbdare ale omenirii? Între oameni, a răbda înseamnă a se suporta unul pe celălalt, a se suferi, a se accepta unul pe altul, a se tolera.

Ai răbdare să-l asculți pe cel de lângă tine când ți se plânge? Îl suporti pe semenul tău atunci când îi simți umărul lângă al tău?

– Nu mă împinge, nu ridică vocea! Chibzuiește-ți vorbele!

– Îl vezi cum se împinge la urcarea în autobuz? De ce nu-i permite celui mai în vârstă să treacă înaintea lui?

Poate că întotdeauna a fost așa, dar azi în toate gesturile noastre pătrunde, erodându-ne sufletele, neagra nerăbdare. Ea umple strada, birourile, șoselele, supermarketurile, școlile, spitalele. Nerăbdarea este soră geamănă cu lăcomia, cu egoismul, cu răutatea. De câtă răbdare e în stare funcționarul de la ghișeu? Dar medicul de familie? Dar profesorul, polițistul, judecătorul? Noi înde noi, ne răbdăm tot mai greu. Interconectați pe întregul cuprins al lumii, nerăbdarea noastră devine globală.

Cel mai jalnic lucru este că nu mai avem răbdare cu noi înșine. Cu propriul nostru suflet, cu propriul nostru trup. O fi fost, oare, dintotdeauna așa? Răbdarea te oprește să lovești. Să rănești, să umilești. Să blestemi. Să ucizi. Fiind răbdător, ești stăpân pe tine. Răbdarea e alt nume pentru generozitate, e sacrificiul din timpul tău. Dăruiești altuia din durata limitată a unicei tale vieți.

A avea înțelegere pentru Celălalt. Înțelegere chiar și pentru nerăbdare, atunci când e a celui flămând, a smintitului, a celui în suferință, a celui în agonie. A fi răbdător în a înțelege și a ușura nerăbdarea celui schilod, celui orb, lepros, neputincios. Răbdarea care îți încapă în inimă e măsura dragostei de care ești în stare. Dumnezeu mai are răbdare cu noi? Întrebarea nu mai e bună. Acum am putea zice că mai degrabă El ar avea nevoie de răbdarea noastră. Să suportăm greșelile, ineptiile, crimele secolului nostru. Îngăduind crimele și nedreptățile sociale, mai poate conta El pe umila noastră răbdare? Până când leii vor mai avea răbdare cu imblânzitorul? Dar natura cu cei care au „învins-o”? Pământul pe care călcăm mai are răbdare cu noi?

Să avem răbdare cu viața noastră. Viermii au răbdare. Veșnicia va avea răbdare infinită cu noi.

Viața abuzează uneori, fără rușine, de răbdarea noastră. Își bate joc de noi. Și totuși, având răbdare cu ea, ieșim în câștig. Sau nu? Din păcate, parcă tot mai mulți oameni își pierd răbdarea de a mai trăi.

Geniul e răbdare, sfințenia, adică geniul inimii, e tot răbdare. Călăul n-are răbdare. Ea nu face parte din meseria lui. Poate, uneori, judecătorul o are. Acum parcă nici părinții nu mai au aceeași răbdare cu copiii lor ca altădată. Cât despre copii, aceștia rareori mai au răbdare cu părinții lor. Numai mama are o răbdare dincolo de închipuire. Pe vremuri, învățătorii și profesorii aveau răbdare cu copiii, educându-le-o. Acum cine mai are grijă de răbdarea copiilor? Strada? Filmele cu violență crescândă? Jocurile electronice cu arme tot mai sofisticate?

Nici elevii nu mai au răbdare cu profesorii lor. Îi agresează verbal sau chiar fizic. Îi umilesc, îi terorizează. Bolnavii nu mai au răbdare cu medicii lor. Îi jignesc, îi agresează, îi iau la pumni. Îi amenință cu pistolul. Și părinții, la o anumită vârstă, ajung să aibă nevoie de răbdarea copiilor lor. Iar aceștia devin tot mai nerăbdători. Trăim în era brutală a lipsei de răbdare. A nerăbdării isterice, a simțurilor care se cer saturate imediat, a poftelor turbate de plăceri, a setei de obiecte care nu mai cunoaște limite. Credincioșii nu mai au răbdare cu Dumnezeu. În curând vom auzi că și Lui i se intențează vreun proces de ultragiu, de înșelătorie, de impostură, de vătămare corporală. Motive ar fi destule, de ce să nu recunoaștem? Singura problemă ar fi găsirea căilor de executare a eventualei sentințe. Dar, între timp, așa cum se pare, istoria își va pierde răbdarea cu noi toți și își va pune singură capăt. Violent și pe veci.

Ura alimentează nerăbdarea, nerăbdarea reaprinde flăcările urii. Am uitat că toate ale vieții cer răbdare. Și toate ale morții. Toate ale suferinței. Toate ale fericirii. E bine să ne-o repetăm: singurul leac împotriva nerăbdării este răbdarea. Sau înțelegerea, mila, generozitatea, bunătatea.

Andruhovîci este și unul dintre cei mai traduși scriitori ucraineni, inclusiv în română. Doar că la noi și numele său apare în multiple variante (și cam toate defectuoase): „Iuri Andruhovici (sic!) (corect/recomandabil: *Iuri Andruhovîci*), unul dintre cei mai cunoscuți scriitori ucraineni și un publicist activ la Kiev, a participat anul acesta la Festivalul Internațional de Literatură și Traducere (FILT) de la Iași, care a avut loc în octombrie” (newsweek.ro, 14 decembrie 2018) sau „Cărți, editura All, autor Iuri Andruhovyci (sic!) (nici englezește, nici românește; corect/recomandabil: *Iuri Andruhovîci*): *Moscoviada*. Preț dedus” (www.esteto.ro), sau „Apoi, după câțiva ani, am făcut cunoștință cu Stasiuk (apropo, acest nume se scrie și se pronunță corect: *Andrzej* [ângei] *Stasiuk* [stâșiuk], nu... „[stasiúk]”) la Chișinău, era însoțit de soția sa, Monika Sznajderman, antropolog cultural, redactor-șef al Editurii Czarne, și un bun prieten, apreciatul scriitor ucrainean Iuri Andruhovych (sic!) [corect / recomandabil: *Iuri Andruhovîci*; în engleză: *Yuri / Yuriy Andrukhovych*] (născut la Ivano-Frankivsk”) („Contrafort”, nr. 7-8, iulie-august 2016, p. 20).

Pentru că tot sîntem la capitolul „Exemple de cum nu trebuie transcrise numele proprii ucrainene”, stau și mă întreb, mai bine zis, vreau să-i întreb pe unii: Dacă o rupi cît de cît ucrainește, ba te și apuci, cîteodată, să traduci versuri din această limbă, cum să nu faci diferența între prenumele real al poetului ucrainean tălmăcit (de exemplu, *Микола* [míkóla]) și „forma” sa rusească, evident, adaptată (*Микола* [míkóla], uneori chiar *Николай* [nikalái]), dînd-o în traducere pe cea din urmă, sau, în alt caz, să-i indici autorului ucrainean, tot tradus (și asta, la fel, într-o revistă literară), prenumele în varianta sa rusească, iar numele de familie – transcris englezește, pe cînd denumirea regiunii în care s-a născut acesta – iarăși după vechiul calapod rusesc... Nici n-am mai pus semnul întrebării după această interogație, întrucît răspunsul îl am de mult, adică e același: „Atîta putem, atîta... făcăm [făș'ém]”. De fapt, iată-l: „Rondeluri de Mikola Borovko (sic!) (corect / recomandabil: *Mikola Borovko*), traducere de Boris Marian” („Revista literară”, nr. 8, 2018, p. 24). Dacă ar fi să retranscriem / retransliterăm, în ucraineană, numele „*Mikola* [míkóla] Borovko [borovkól]” (așa cum este el „ortografiat” mai sus), ne-ar ieși „*Микола* (sic!) *Боровко*”, în loc de, așa cum e corect, *Микола* [míkóla] *Боровко* [borovkól] (pentru că „i” din română este egal cu „i” din ucraineană, pe cînd aici este vorba de „u” [î] ucrainean, echivalent cu „i” românesc), ceea ce ar fi absolut jenant și pentru autorul tălmăcit, și pentru traducător. Alt caz, aceeași situație: „Compararea celor două variante ale Glossei (prima înfăptuită în 1974 de Mikola Ignatenko [sic!] [corect: *Mikola Ihnatenko*] și a doua inclusă de Vladimir Poiată în culegerea *Ecoul*, pe care am citat-o mai sus) lasă impresia că ultima e mai aproape de original, în primul rând, sub raport ideatic, iar miniatura lirică *Venin și farmec* e prezentată cititorului ucrainean în premieră” („Revista literară”, nr. 6, 2020, p. 21). Următoarea pildă: „Vladimir Danylenko (sic!) (corect / recomandabil: *Volodîmîr Danîlenko*) s-a născut la 13 septembrie 1959 în satul Tiroveț, raionul Jitomir, regiunea Jitomir (sic!) (corect / recomandabil: raionul *Jîtomîr*, regiunea *Jîtomîr*)” („Quadrat”, nr. 2, 2019, p. 89). Poftim și-o altă „monstră” de

FILTRE

CUM TE NUMEȘTI, STRĂINULE, ȘI DE UNDE EȘTI? (IX)

de VALENTIN GUȚU

transcriere a aceluiași nume într-un textuleț din doar trei alineate (adevărat, nu e dintr-o revistă literară, dar tot de-a noastră): „La 17 ianuarie, prim-ministrul Ucrainei, Aleksey Goncharuk (sic!) (atenție! nume ucrainean, transcris englezește în varianta rusească a acestuia: *Алексей Гончарук* – *Aleksey Goncharuk*) (corect: *Oleksii Honcearuk*), a anunțat pe pagina sa de Facebook că și-a prezentat cererea de demisie din funcție” (Ziarul de gardă, 23 ianuarie 2020, p. 19) și (tot acolo, la doar cîteva milimetri distanță) „*Oleksii Goncearuk* (sic!) (corect: *Oleksii Honcearuk*) anunță că și-a prezentat cererea de demisie din funcție [...]”.

Înceiem „dosarul ucrainean” cu o mică listă de toponime mai dificile, care sper să ne edifice și ele asupra diferențelor de transcriere a acestora în rusă, engleză și română, eventual, pentru a nu le mai mixta (ca în cazurile de mai sus), ci pentru a le unifica scrierea în românește și a le respecta specificul național: (ucr.) *Бердичів* – (rus.) *Бердичев* – (engl.) *Berdychiv* – (rom.) *Berdîciv* (nu „*Berdicev*”), (ucr.) *Біла Церква* – (rus.) *Белая Церковь* – (engl.) *Bila Tserkva* – (rom.) *Bila Ţerkva* (nu „*Belaia Ţerkovi*”), (ucr.) *Білгород-Дністровський* – (rus.) *Белгород-Днестровский* – (engl.) *Bilhorod-Dnistrovskiy* – (rom.) *Bilhorod-Dnistrovskîi* (nu „*Belgorod-Dnestrovskii*”), (ucr.) *Бориспіль* – (rus.) *Борисполь* – (engl.) *Boryspil* – (rom.) *Borîspil* (nu „*Borispol*”), (ucr.) *Винники* – (rus.) *Винники* – (engl.) *Vynnyky* – (rom.) *Vînnîkî* (nu „*Vinniki*”), (ucr.) *Вінниця* – (rus.) *Винница* – (engl.) *Vinnytsia* – (rom.) *Vînnîța* (nu „*Vin(n)îța*”), (ucr.) *Володимир-Волинський* – (rus.) *Владимир-Волинский* – (engl.) *Volodymyr-Volynskiy* – (rom.) *Volodîmîr-Volînskîi* (nu „*Vladimir-Volinskii*”), (ucr.) *Галич* – (rus.) *Галич* – (engl.) *Halych* – (rom.) *Halîci* (nu „*Galici/Halici*”, acum, denumire istorică), (ucr.) *Глухів* – (rus.) *Глухов* – (engl.) *Hlukhiv* – (rom.) *Hluhiv* (nu „*Gluhov*”), (ucr.) *Горлівка* – (rus.) *Горловка* – (engl.) *Horlivka* – (rom.) *Horlivka* (nu „*Gorlovka / Horlovka*”), (ucr.) *Дрогобич* – (rus.) *Дрогобыч* – (engl.) *Drohobych* – (rom.) *Drohobîci* (nu „*Drogobîci*”), (ucr.) *Єнакієве* – (rus.) *Енакиево* – (engl.) *Yenakieve* – (rom.) *Ienakieve* (nu „*Enakievo*”), (ucr.) *Житомир* – (rus.) *Житомир* – (engl.) *Zhytomyr* – (rom.) *Jîtomîr* (nu „*Jîtomir*”), (ucr.) *Жмеринка* – (rus.) *Жмеринка* – (engl.) *Zhmerynka* – (rom.) *Jmerîinka* (nu „*Jmerinka*”), (ucr.) *Запоріжжя* – (rus.) *Запорожье* – (engl.) *Zaporizhzhya* – (rom.) *Zaporijjea* (nu „*Zaporojie*”, acum, denumire istorică), (ucr.) *Івано-Франківськ* – (rus.) *Ивано-Франковск* – (engl.) *Ivano-Frankivsk* – (rom.) *Ivano-Frankivsk* (nu „*Ivano-Frankovsk*”), (ucr.) *Кам'янець-Подільський* – (rus.) *Каменец-Подольский* – (engl.) *Kamîa-*

nets-Podilskiy – (rom.) *Kameaneț-Podilskîi* (nu „*Kamenet-Podolskii*”), (ucr.) *Київ* – (rus.) *Киев* – (engl.) *Kyiv* – (rom.) *Kiiv* / (tradițional) *Kiev*, (ucr.) *Кривий Ріг* – (rus.) *Кривой Рог* – (engl.) *Kryvyy Rih* – (rom.) *Krîvîi Rih* (nu „*Krivoi Rog*”), (ucr.) *Луганськ* – (rus.) *Луганск* – (engl.) *Luhansk* – (rom.) *Luhansk* (nu „*Lugansk*”), (ucr.) *Львів* – (rus.) *Львов* – (engl.) *Lviv* – (rom.) *Lviv* / (tradițional) *Lvov*, (ucr.) *Макіївка* – (rus.) *Макеевка* – (engl.) *Makiivka* – (rom.) *Makiivka* (nu „*Makeevka*”), (ucr.) *Миколаїв* – (rus.) *Николаев* – (engl.) *Mykolaiv* – (rom.) *Mikolaiv* (nu „*Nikolaev*”), (ucr.) *Миргород* – (rus.) *Миргород* – (engl.) *Myrhorod* – (rom.) *Mîrhorod* (nu „*Mirgorod*”), (ucr.) *Могилів-Подільський* – (rus.) *Могилёв-Подольский* – (engl.) *Mohyliv-Podilskiy* – (rom.) *Mohîliv-Podilskîi* (nu „*Moghili-ov-Podolskii*”), (ucr.) *Ніжин* – (rus.) *Нежин* – (engl.) *Nizhyn* – (rom.) *Nijîn* (nu „*Nejin / Nijin*”), (ucr.) *Нова Каховка* – (rus.) *Новая Каховка* – (engl.) *Nova Kakhovka* – (rom.) *Nova Kahovka* (nu „*Novaia Kahovka*”), (ucr.) *Новодністровськ* – (rus.) *Новоднестровск* – (engl.) *Novodnistrovsk* – (rom.) *Novodnistrovsk* (nu „*Novodnestrovsk*”), (ucr.) *Новгород-Волинський* – (rus.) *Новгород-Волинский* – (engl.) *Novhorod-Volynskiy* – (rom.) *Novhorod-Volînskîi* (nu „*Novgorod-Volînskii*”), (ucr.) *Обухів* – (rus.) *Обухов* – (engl.) *Obukhiv* – (rom.) *Obuhiv* (nu „*Obuhov*”), (ucr.) *Одеса* – (rus.) *Одесса* – (engl.) *Odesa* – (rom.) *Odesa* (nu „*Odessa*”), (ucr.) *Олександрія* – (rus.) *Александрия* – (engl.) *Oleksandriia* – (rom.) *Oleksandria* (nu „*Aleksandria*”), (ucr.) *Очаків* – (rus.) *Очаков* – (engl.) *Ochakiv* – (rom.) *Oceakiv* (nu „*Oceakov*”), (ucr.) *Подільськ* – (rus.) *Подольск* – (engl.) *Podilsk* – (rom.) *Podilsk* (nu „*Podolsk*”), (ucr.) *Почаїв* – (rus.) *Почаев* – (engl.) *Pochaiv* – (rom.) *Poceaiiv* (nu „*Росеаев / Pociaeiv*”), (ucr.) *Рівне* – (rus.) *Ровно* – (engl.) *Rivne* – (rom.) *Rivne* (nu „*Rovno*”), (ucr.) *Роздільна* – (rus.) *Раздельная* – (engl.) *Rozdilna* – (rom.) *Rozdilna* (nu „*Razdelnaia*”), (ucr.) *Семенівка* – (rus.) *Семёновка* – (engl.) *Semenivka* – (rom.) *Semenivka* (nu „*Semionovka*”), (ucr.) *Славутич* – (rus.) *Славутич* – (engl.) *Slavutych* – (rom.) *Slavutîci* (nu „*Slavutici*”), (ucr.) *Слов'янськ* – (rus.) *Славянск* – (engl.) *Sloviansk* – (rom.) *Sloveansk* (nu „*Slaveansk / Sloviansk*”), (ucr.) *Тернівка* – (rus.) *Терновка* – (engl.) *Ternivka* – (rom.) *Ternivka* (nu „*Ternovka*”), (ucr.) *Тернопіль* – (rus.) *Тернополь* – (engl.) *Ternopil* – (rom.) *Ternopil* (nu „*Ternopol*”), (ucr.) *Ужгород* – (rus.) *Ужгород* – (engl.) *Uzhhorod* – (rom.) *Ujhorod* (nu „*Ujgorod*”), (ucr.) *Харків* – (rus.) *Харьков* – (engl.) *Kharkiv* – (rom.) *Harkiv* (nu „*Harkov*”), (ucr.) *Хмельницький* – (rus.) *Хмельницкий* – (engl.) *Khmelnyskiy* – (rom.) *Hmelnițkîi* (nu „*Hmelnițkii*”), (ucr.) *Чернігів* – (rus.) *Чернигов* – (engl.) *Chernihiv* – (rom.) *Cer-*

nihiv (nu „*Cernigov*”), (ucr.) *Чорнобиль* – (rus.) *Чернобыль* – (engl.) *Chornobyl* – (rom.) *Ciornobil* (nu „*Cernobil*”), (ucr.) *Чорноморськ* – (rus.) *Черноморск* – (engl.) *Chornomorsk* – (rom.) *Ciornomorsk* (nu „*Cernomorsk*”), (ucr.) *Шахтарськ* – (rus.) *Шахтёрск* – (engl.) *Shakhtarsk* – (rom.) *Șahtarsk* (nu „*Șahtiorsk*”), (ucr.) *Шепетівка* – (rus.) *Шепетовка* – (engl.) *Shepetivka* – (rom.) *Șepetivka* (nu „*Șepetovka*”), (ucr.) *Южне* – (rus.) *Южное* – (engl.) *Yuzhne* – (rom.) *Iujne* (nu „*Iujnoe*”) (ucr.) *Ямпіль* – (rus.) *Ямполь* – (engl.) *Yampil* – (rom.) *Iampil* (nu „*Iampol*”), (ucr.) *Яремча* – (rus.) *Яремча* – (engl.) *Yaremche* – (rom.) *Iaremce* (nu „*Iaremcea / Iaremcia*”).

Ajunși la „dosarul belarus”, vom începe cu două nume de politicieni, apoi vom continua cu cîteva nume de literați – mai vechi și mai noi, dar cunoscute –, pentru a lua aminte cum se transcriu acestea în rusă, engleză și română. S-ar putea să ne prindă bine: (bel.) *Сяргей Ціханоўскі* – (rus.) *Сергей Тихановский* – (engl.) *Siarhei Tsikhanouski* – (rom.) *Searhei Ţihanouski* (nu „*Serghei Ţihanovskii*”), (bel.) *Святлана Ціханоўская* – (rus.) *Светлана Тихановская* – (engl.) *Sviatlana Tsikhanouskaya* – (rom.) *Sveatlana Ţihanouskaia* (nu „*Svetlana Ţihanovskaia*”), (bel.) *Максім Адамавіч Багдановіч* (clasic al literaturii belaruse, unul dintre fondatorii limbii belaruse moderne) – (rus.) *Максим Адамович Богданович* – (engl.) *Maksim Adamavich Bahdanovich* – (rom.) *Maksim Adamavici Bahdanovici* (nu „*Maksim Adamovici Bogdanovici*”), (bel.) *Пятрусь Броўка* – (rus.) *Петрусь Бровка* – (engl.) *Piatrus Brouka* – (rom.) *Peatrus Brouka* (tradițional și *Petrus Brouka*), (bel.) *Рыгор Іванавіч Барадулін* – (rus.) *Рыгор Иванович Бородулин* – (engl.) *Ryhor Ivanavich Baradulin* (nu „*Rîgor Ivanovici Borodulin*”), (bel.) *Васіль Быкаў* – (rus.) *Василь Быков* – (engl.) *Vasil Bykau* – (rom.) *Vasil Bîkau* (nu „*Vasil / Vasili Bîkov*”), (bel.) *Уладзімір Караткевіч* – (rus.) *Владимир Короткевич* – (engl.) *Uladzimir Karatkevich* – (rom.) *Uladzimir Karatkevici* (nu „*Vladimir Korotkevici*”), (bel.) *Аляксандр (Алесь) Адамовіч* – (rus.) *Александр (Алесь) Адамович* – (engl.) *Alyaksandr (Ales) Adamovich* – (rom.) *Aleaksandr (Ales) Adamovici* (nu „*Aleksandr / Alesi Adamovici*”), (bel.) *Іван (Янка) Брыль* – (rus.) *Иван (Янка) Брыль* – (engl.) *Ivan (Yanka) Bryl* – (rom.) *Ivan (Ianka) Brîl* (nu „*Ivan Brîli*”), (bel.) *Іван Пташнікаў* – (rus.) *Иван Пташников* – (engl.) *Ivan Ptashnikau / Ptashnikaw* – (rom.) *Ivan Ptașnikau* (nu „*Ivan Ptașnikov*”).

VA URMA

O CRONICĂ DRAMATICĂ A DESTINULUI ROMÂNILOR BASARABENI

de VASILE FLUTUREL

„Un popor care nu-și cunoaște trecutul
e condamnat să-l repete.”
(Nicolae Iorga)

Aparută în condiții grafice excelente la Editura Unu din Chișinău, în 2020, cartea *Profesorul Ștefan Sevastian Bulat. In memoriam*, de Eugenia Bulat, se constituie într-un omagiu binemeritat adus unui diligent slujitor al școlii basarabene postbelice. Apariția volumului este o împlinire a unei vechi promisiuni a autoarei („visul vag al fragedei mele tinereti”): „Cândva voi scrie neapărat despre neprețuitul meu profesor de Limba Română, Ștefan Sevastian Bulat”.

Un motto inspirat, ales din cugetările eminesciene („Ceea ce scrie un profesor pe tabla vieții nu poate fi niciodată șters”), și un succint dar dens *Argument* prefătează acest volum, structurat pe șase capitole bine articulate, având titluri sugestive, urmate de un *Epilog*, un consistent *Album fotografic* (binevenită completare la bogata serie de imagini presărate pe parcursul întregului volum) și un inedit *Post scriptum* – relate despre „gratificarea post mortem (de către Mitropolia Basarabiei – n.n., V.F.) a șase personalități emblematic pentru comunitate (Sadova – n.n., V.F.) în ultima sută de ani”, profesorul Ștefan Sevastian Bulat figurând printre acestea¹.

Gheorghe Tomozei, marcat profund de tragedia ce s-a abătut în anul 79 d.Hr. asupra orașului de la poalele Vezuviului (unde ajunge în anii ‘80), afirmă că „vizita la Pompei e o vizită într-o rană”. Vizită într-o rană, rana „așchiei de țară” (vorba regretatului Nicolae Dabija) dintre Prut și Nistru, se dovedește a fi și volumul omagial al Eugeniei Bulat, asupra căruia ne-am aplecat cu răbdare și interes, așa cum merită o apariție editorială ca aceasta, extrem de densă, scrisă cu sufletul, pe baza unui profund sentiment de recunoștință, și elaborată după o acribioasă colectare de material probator.

O încercare de alinare a acestei răni sunt cutremurătoarele pagini ale volumului ce exprimă omagiul adus, pe de o parte, fostului dascăl de românească limbă, profesorul Ștefan Sevastian Bulat, cel datorită căruia autoarea însăși a urmat studii filologice, și, pe de alta, tuturor românilor basarabeni care au avut de suferit în urma includerii teritoriului românesc dintre Prut și Nistru în imperiul roșu de la Răsărit, după cea de-a doua conflagrație mondială.

„Pășiți încet, cu grijă tăcută, feții mei./ Să nu-i călcați nici umbra, nici florile de tei”, așa îi îndemna Tudor Arghezi pe cititori să

se apropie de geniala creație eminesciană, și acest îndemn ne-ar putea fi de folos în încercarea noastră de a înțelege la adevăratele dimensiuni calvarul sutelor, miilor de români basarabeni pentru care înfometarea provocată, persecutarea, deportarea, dezmembrarea familiilor, aflarea sfârșitului la mii de kilometri de vatra natală au fost realități palpabile.

Am avut și avem ferma convingere că, pentru a ne putea pronunța avizat asupra destinului Basarabiei (pe axa existențială trecut-prezent-viitor), a trăitorilor pe aceste meleaguri, trebuie să ne edificăm cât mai bine cu putință asupra realităților istorice specifice acestui colț de Țară înstrăinat din cauza convulsiilor Istoriei. Cartea Eugeniei Bulat vine în ajutor tuturor celor dornici de a-și spori informațiile în domeniu, constituindu-se într-o cronică a suferinței și dârzeniei, a deznădejzii și speranței, a întunericului și luminii abia zărite la capătul unui tunel imaginat ca un drum al purificării prin perseverență, omenie și credință. Lectura acestei cărți trebuie făcută neapărat printr-o grilă specială, aceea a unei înțelegeri bazate pe cunoașterea de la sursă a genocidului săvârșit la mijloc de secol XX asupra unei populații pașnice, care nu avea altă vină decât aceea de a aparține Neamului Românesc ori/și (pentru o parte a ei) aceea de a fi agonisit, prin trudă și chibzuință, bunuri materiale mai consistente. Ne ajută în acest proces martori oculari, supraviețuitori ai tragicului fenomen ori urmași ai lor, prezenți în paginile acestei cărți ce aduce în fața cititorului scene de un dramatism de-a dreptul șocant.

Integrând biografia omagiatului (profesorul Ștefan Sevastian Bulat, a cărui elevă a fost autoarea în Sadova natală) în pagina de istorie basarabească a celei de-a doua jumătăți a secolului trecut, Eugenia Bulat realizează, de fapt, o amplă cronică a „Rezistenței Naționale din Basarabia anilor ‘60-‘70”.

Figura centrală a cărții („carte-muzeu”, după cum atât de frumos o denumește autoarea) este, se înțelege, cel căruia îi este dedicată (o primă dovadă, sintagma „in memoriam” din titlu) și al cărui destin îl urmărește *da capo al fine*. Scăpat ca prin minune de urgia prigoanei și a deportărilor din vara anului 1949, care i-au răpit părinții (tatăl, decedat la scurt timp după ieșirea din detenția la care a fost supus pentru neplata impozitelor, și mama, deportată în Siberia fiindcă figura pe lista chiaburilor, a oamenilor cu stare din sat), tânărul învățător Ștefan Sevastian Bulat își începe cariera didactică la Găleşti și și-o continuă

și încheie la Sadova, unde-și are și locul de veșnică odihnă. Faptul că, din cauza originii sale sociale, s-a aflat în permanență sub supravegherea autorităților nu l-a împiedicat pe Profesor să sădească în sufletele învățăcelilor săi dragostea pentru Limba Română, pentru istoria Neamului Românesc, pentru valorile lui supreme, între care Eminescu și creația sa ocupau primul loc. „Dar, accentuez”, spune Eugenia Bulat în capitolul *Țara în lumina Luceafărului*, „*Marea Simfonie a Limbii Române* a început în viața noastră de elev, precum și în viața poporului român, cu opera marelui Eminescu. Profesorul nostru ne-a amalgamat cu Eminescu prin tot ce a găsit cu putință: prin orele de curs, prin atenția ce-o acorda celor mai buni dintre noi, prin frumoasa nebunie de a înscena poemul *Luceafărul* etc. [...] Era, cu adevărat, spectacolul cel mare al Poeziei, pentru că profesorul nostru știa cum să citească un vers, cum să-l aducă la conștiința noastră, cum să ne provoace”.

Această carte este deopotrivă un jurnal intim și un volum evocator. Îndrăgostită de Eminescu, pe care, copil și adolescent fiind, autoarea îl vede întruchipat în tânărul bibliotecar din Sadova natală (cel „care a trecut ca o cometă prin viața noastră de adolescenți cititori”) și-i descoperă opera prin Profesorul ei de Limba Română. Eugenia Bulat ne poartă prin lumea copilăriei și adolescenței ei, făcându-ne, *volens, nolens*, martori ai aventurii cunoașterii pe care o parcurge copila născută „într-o casă fără cărți” și pe care lectura o ajută să trăiască și într-o altă lume decât cea reală, lume ce i se relevă prin intermediul paginii tipărite și care este scăldată într-o lumină aparte. De altfel, și intrarea în viața ei a Profesorului se face sub auspiciile unei miraculoase aure fotonice: „Curând aveam să cunosc un om care avea să amplifice lumina, să-mi dea cu deplinătate demnitatea de care aveam nevoie [...] Lumina acelui om avea să fortifice și să închege cioburile de lumină ce le acumulasem latent și cu frică până atunci, iar el urma să-mi devină *părinte spiritual*. Era Ștefan Sevastian Bulat”.

Portretul Profesorului se încheagă atât din mărturisirile autoarei (capitolul intitulat *Profesorul*), din *Caietele profesorului* (titlul celui de-al doilea capitol al cărții, cuprinzând însemnări din anii studenției, scrisori, texte folclorice), cât și din interviurile luate membrilor familiei, unor foști elevi (unii ajunși intelectuali de prestigiu) ori colegi de cancelarie, interviuri care se întind pe trei din cele șase capitole ale cărții („El era al meu și nu-l puteam împărți cu nimeni”;

**EUGENIA BULAT
PROFESORUL
ȘTEFAN SEVASTIAN BULAT.
IN MEMORIAM
CHIȘINĂU, EDITURA UNU
2020**

„El a mers pe calea umanismului”; „Noi aveam nevoie de modele și le-am avut”).

Imagini fizice din memoria fostei eleve („Avea o frunte înaltă, luminoasă, o ținută mereu distinsă, mereu proaspăt, mereu la cravată”) i se suprapune cea morală. „Pentru absoluta majoritate a elevilor, Stepan Sevastianovici Bulat era un profesor exigent, dar cu dreptate. Era întruchiparea bucuriei orelor de la școală. Personal, atunci când știam că urmează Limba și Literatura Română, îmi cânta sufletul ca înainte de o mare sărbătoare”, spune autoarea pe una din paginile unde îi creionează portretul. Era omul care, continuă Eugenia Bulat, „nu avea nevoie de nimic în plus ca să se facă iubit: mereu omenos, echilibrat și înțelept [...] aducându-ne mereu în clasă bucuria caietelor controlate și a temelor explicate cu har”.

Un excelent portret moral îi schițează și fostul elev, prof. univ. dr. Boris Boguș: „Nouă, cu adevărat, ne-a mers în viață avându-l pe Stepan Sevastianovici Bulat drept profesor, fiindcă, prin accesul lui la subconștientul nostru, noi am fost, de copii, *ancorați la românism* [...] Ancorarea noastră la românism, în timpuri când noi mai scriam cu grafie chirilică, a fost făcută într-un mod foarte delicat și subtil [...] Profesorul Bulat ne-a așezat pe palierul demnității, a umanismului, prin propriile sale calități, prin faptul că el însuși era lipsit de cele patru trăsături distructive ale firii umane: invidia, gelozia, furia și ura. El a fost lipsit de toate acestea, lipsit cu desăvârșire. Pășind cu demnitate prin

suferință, prin dramatismul situației familiei sale, el și-a asumat cu verticalitate propriul trecut și nu a alunecat pe panta urii și a furiei, a tot ceea ce provoacă întuneric”.

Văzut și de alții, Profesorul „era om subțire, rafinat” și „se simțea tare bine între copii” (Valeriu Bulat, fiu); „se bucura de un respect mare în sat [...] avea o frunte înaltă, luminată, nu se puteau speria copiii de el” (Veronica, fiică); „se apropia de orice lucru în mod creativ [...] „cred că jumătate din sat a învățat de la dânsul arta fotografică” (Elena Bulat, fiică); „a fost un creator și un stăpân de univers” (Marin Bulat, nepot); un om de o hârnicie exemplară: „Nu l-am văzut niciodată stând degeaba, odihnindu-se sau uitându-se pur și simplu la televizor” (Doina Ferent, nepoată); un pedagog care „dezvolta în noi nu doar latura spirituală, ci și varii deprinderi de viață, foarte necesare” (ing. Valentina Bujă Găină); un dascăl care „a plantat în noi dragostea pentru limba maternă” (ing. Petru Eghenie); un om pentru care „școala... era o sărbătoare și așa făcea să fie și lecțiile pentru noi” (ed. Nadia Gorbuleac); un „om de o inteligență rară, cu un har pedagogic aparte, care atrăgea spre sine sufletele gingașe și pure ale elevilor, asemenea unui magnet” (dr. Gh. Gaberi); „o personalitate puternică, care a îmbinat armonios inteligența, sapiența cu omenia și bunul-simț” (prof. Iulia Iasinschi); un „model de comportament, de cumsecădenie și înțelepciune, de iubire de Neam și de Țară, dar și un erudit profesor” (prof. Luiza Arhip); „o personalitate marcantă pentru noi toți – foștii lui elevi, pentru membrii corpului profesoral de ieri și de azi ai școlii din Sadova, pentru întreaga comunitate, dar, poate, și pentru întreaga pedagogie din Republica Moldova” (înv. Viorica Cozma); un slujitor al școlii, care „s-a dedicat profesiei de pedagog până la sacrificiu” (ing. Ana Gangură); „o călăuză, un model – omul care m-a învățat să fiu Om” (regretata prof. Nadia Bolea, citată de soțul ei, prof. Tudor Bolea); „un om de o cumsecădenie și de o modestie exemplară” (prof. Gh. Vulpe).

Educația primită de la dascălul atât de venerat a dat roade în formarea personalității autoarei, ajunsă ea însăși în postura de pedagog, de formator de con-

științe, ca profesor la școala din Sadova. Devenită membră a Frontului Popular, și-a modelat discipolii în spiritul cunoașterii istoriei adevărate a Neamului și a Țării, a redescoperirii alfabetului latin, a trezirii conștiinței naționale. Îi duce pe elevi la mănăstirea ștefaniană de la Căpriana și la Cetatea Albă, organizează „manifestări culturale în ideea de a deștepta lumea amorțită de propaganda sovietică”, marchează „jubileul de 50 de ani ai poetului Dumitru Matcovschi”, aflat atunci în spital, după un tragic accident rutier pus la cale de cei care se împotriveau procesului de Renaștere Națională ce luase avânt în Basarabia anilor ‘90. Prin tot ce întreprinde, se dovedește o luptătoare aflată mereu pe baricade și care trăiește o adevărată revelație la vederea (în 1990) a meleagurilor românești din dreapta Prutului: „Atunci am văzut Iașul, Suceava, Putna, Moldovața, Sucevița, Voroneț, îmbătându-mă de frumusețea Țării mele și sorbind pe viu Logosul Limbii Române. Tot atunci l-am văzut pe Eminescu într-un mod absolut halucinant. Din cele trei zile cât urma să fim în Țară, o zi și o noapte ni le-a furat vama. URSS-ul nu căzuse încă, dar «se rupses» hotarul după Podul de Flori din 6 mai ‘90 și toți voiau să vadă Țara-mamă [...] Eram la doi pași de Iași, dar eu aveam sentimentul că ceea ce se vede e doar o mărgioară și că Țara e încă departe, foarte departe. Mă trezii însă brusc, izbită ca de un fulger incandescent. Chiar în fața mea, inundat de o lumină profundă, se avânta spre cer Mihai Eminescu [...] Era monumentul lui Mihai Eminescu de lângă Biblioteca Universității «Alexandru Ioan Cuza», de la Iași (îl văzusem în «Glasul» – primul nostru ziar în grafie latină) [...] Așa mi-am regăsit Țara – Țara căreia aparținuse profesorul meu și de întâlnirea cu care, sunt sigură, ne pregătise. Așa a rămas în inima mea Țara: un Eminescu avântat spre cer și inundat de lumină. Altfel zis, Limba Română, în toată verticalitatea ei, scăldată în lumina Luceafărului”.

Urmași demni ai vistiernicului lui Ștefan cel Mare (a se vedea ultimul capitol al cărții), românii basarabeni din neamul Bulat ajung, în condițiile istoriei tragice a mijlocului de veac XX, să suporte enorma presiune a

acesteia, materializată în acțiuni distructive ce au culminat cu exilul siberian, căruia i-au căzut victime mii și mii de trăitori pe teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, la fel cum li s-a întâmplat și celor din Nordul Bucovinei. Mărturiile culese de autoare și iscusit integrate în textul cărții sunt de o cutremurătoare relevanță, toate dovedind cu prisosință nu numai tragismul situației celor deportați, dar și extraordinara lor forță de rezistență, puterea de neimaginat de a-și continua viața pe acele meleaguri aflate la mii de kilometri de vatra natală și apoi de a se întoarce acasă și a o lua de la capăt. Sunt realități dintr-un scenariu apocaliptic greu de închipuit de cei care n-au trecut printr-un asemenea calvar.

Cititorul volumului devine martorul unor scene uluitoare ce au darul a înveșnici și mai mult memoria protagoniștilor. Iată-l pe „bunelul Sevastian” (din relatarea lui Valeriu Bulat, fiul Profesorului) ajuns din „dvorean” (nobil), arestat, condamnat pe motiv că nu și-a plătit impozitele (deși le achitase) și ieșit din pușcărie cu sănătatea zdruncinată; pe „bunica Maria” (din aceeași relatare), dusă în Siberia și supraviețuind cu gândul la cei dragi rămași acasă, din ale căror fotografii alcătuiše un adevărat „iconostas”; pe bunelul Leonaș Ingenunchind și sărutând toți copacii din ogradă înainte de a fi deportat; pe bunicii dinspre mamă, care în câteva luni și-au făcut casă în Siberia, împrejmuid-o apoi cu gard (lucru curios pentru locuitorii din zonă), construindu-și fântână, crescând în anii următori găini și porci (determinându-i astfel pe localnici și pe cei aduși să se gospodărească și ei), iar la revenirea în Basarabia, luând viața de la capăt; pe tinerii căsătoriți care au scăpat de deportare, ascunzându-se, dar cărora le-a fost luată casa și au fost nevoiți să doarmă luni de zile în pădure; pe cei care, asemenea Profesorului și soției sale, erau terorizați pentru faptul că erau urmași de deportați („descendenți din culaci”) și, care (în cazul celor doi), periodic, trebuiau să găzduiască un inspector școlar venit de la raion, timp în care în casă nu trebuiau să existe icoane și nimeni nu avea voie să-și facă semnul crucii; pe toți foștii deportați, care, la întoarcerea acasă (cei care s-au întors, pentru că mulți n-au mai revenit),

nu aveau voie să se instaleze în fostele locuințe; pe tinerii moldoveni condamnați la 20 de ani de detenție pentru tentativă de evadare din lagăr; pe oamenii înfometați pentru că „au fost măturate podurile de toate rezervele de cereale pe care oamenii le aveau din anii precedenți”; pe părinții care erau nevoiți să-și boteze pe ascuns copiii și să-și țină dosite icoanele.

Relatarea despre drumul spre Siberia este tulburătoare: „Am fost puși în vagoane de vite, spune Nicolae Bulat, și adio Școală Pedagogică. În fiecare vagon erau 60-70 de persoane. La geam era rețea de sârmă ghimpată. [...] Trecând peste șine, acolo, prima dată am văzut copii nou-născuți și aruncați din vagon. [...] La gara Șadrinsk, regiunea Kurgan, ne așteptau cumpărătorii de robi. [...] Am fost anunțați că am fost aduși în exil pe vecie și cine va îndrăzni să părăsească locul de aici, va fi judecat la 20 de ani de muncă silnică”. Este destinul unor oameni puși în fața unor situații-limită și care s-au salvat doar printr-o extraordinară forță de a-și purta crucea, forță izvorâtă dintr-o credință puternică, din convingerea că nimic nu poate sta în calea adevărului, omeniei, hârnicii și a bunelor intenții, că spiritul de solidaritate la greu trebuie să fie liantul necesar supraviețuirii. Lectura unor asemenea pagini merită a fi făcută în genunchi (măcar simbolic), la lumina unui sfeșnic al recunoștinței. Prin semeni ca aceștia s-a asigurat de-a lungul veacurilor dăinuirea noastră ca popor.

Nu putem încheia aceste considerații pe marginea cărții Eugeniei Bulat fără a spune că volumul este o cronică a destinului basarabean postbelic, văzut atât prin ochii autoarei, cât și a celor care i-au fost interlocutori. Arta evocării ține, se știe, de talentul celui care o face și, în cazul de față, cititorul va remarca, suntem siguri, o deosebită forță de coagulare a faptelor trecute prin propriul filtru sentimental. O carte ca aceasta se poate scrie doar dacă autorul are o bogată mobilare interioară, dacă sufletul său vibrează la unison cu cele ale căror destine le evocă și dacă este înzestrat cu harul creației. Eugenia Bulat întrunește pe deplin toate aceste condiții, ceea ce face ca, de la prima pagină, cititorul să fie captivat și de fluența povestirii, și de armonia limbajului, și de arta îmbinării episoadelor într-un întreg evocator plin de semnificații, dând cărții dreptul să stea cu cinste pe raftul cel mai de sus al Bibliotecii Istoriei Tragice a Neamului Românesc, alături de atâtea alte apariții editoriale din ultimele decenii.

Adâncă reverență în fața autoarei, pios omagiu pentru profesorul Ștefan Sevastian Bulat și pentru toți înaintașii ori contemporanii săi evocați în paginile acestei cărți!

NOTĂ:

1. „Gramată. Prin prezenta, se confirmă că în data de 06 septembrie anul 2020, domnul ȘTEFAN BULAT, fost învățător de limba română din parohia «Sfântul Ierarh Nicolae», localitatea Sadova, rn. Călărași, pentru merite deosebite pe care domnia sa le-a avut față de Biserica Neamului, în promovarea creștinismului ortodox și a valorilor naționale, a fost decorat post-mortem cu înalta Distincție Mitropolitană: «Crucea Mitropoliei Basarabiei pentru mireni» [...] + Petru, Arhiepiscop al Chișinăului, Mitropolit al Basarabiei și Exarh al Plaiurilor.”

octombrie 2021

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

**EUGEN DOGA
MARIA MIRABELA
PE VERSURI DE GRIGORE VIERU**

„Se întâmpla pe la începutul anilor ‘80. Pe toate meridianele globului pământesc făcea furori filmul «Șatra»; valsul de nuntă din filmul «Gingașa și tandra mea fiară» răsuna pe marile și micile ecrane din lumea întreagă. Ne pregăteam cu Emil Loteanu pentru filmările unei noi pelicule despre celebra balerină rusă Anna Pavlova (1881-1931). Și tocmai atunci studioul «Moldova-film» mă anunță că regizorul român Ion Popescu Gopo vrea să facă un film cu desene animate – și cu actori vii în cadru – după opera marelui Ion Creangă, exprimându-și dorința ca anume eu să compun muzica pentru acest film. Vestea m-a bucurat nespus, fiindcă până la acea oră colaborasem cu regizori de pretutindeni, numai cu regizorii români – nu. Echipa de filmare era alcătuită din ruși de la Moscova, români de la București și două persoane de la Chișinău, poetul Grigore Vieru și, firește, fiica Primului Secretar al Partidului Comunist din Moldova, Natalia Bodiul. Acesta a fost marele nostru noroc, fiindcă datorită protecției tatălui ei, am scăpat de problemele legate de plecarea în România, pe care nu o mai vizitasem până atunci. Și iată-ne, cei «trei crai de la Răsărit», luându-ne zborul din aeroportul moscovit Șeremetievo spre București. (Așa era pe atunci – din Chișinău, nu se putea ajunge la București decât via Moscova!) La aeroport, ne-a întâmpinat marele regizor și om de o excepțională cultură universală Ion Popescu Gopo, invitându-ne să luăm cina la el acasă. Deja la masă, Gopo îmi zice, mai în glumă, mai în serios, că trebuie să-i compun o muzică genială pentru filmul său! De unde s-o iau?!, îi răspund eu, dacă clasicii deja au scris toată muzica genială. Mie nu-mi rămâne decât să scriu și mai frumos. Această glumă i-a înveselit pe comeseni, care au râs tare și cu poftă încât l-au speriat și pe cocoșul Co-Co care, ca o emblemă a casei, stătea de strajă pe pervaz.”

Eugen DOGA

VISUL CA SCENARIU*

de OVIDIU MOCEANU

OVIDIU MOCEANU (N. 17 FEBRUARIE 1949, ÎN S. COPRU, CLUJ) ESTE ABSOLVENT AL FACULTĂȚII DE FILOLOGIE DIN CLUJ (1971) ȘI AL FACULTĂȚII DE TEOLOGIE DIN SIBIU (2002). DOCTOR ÎN FILOLOGIE (1997). ÎN PREZENT, PROFESOR UNIVERSITAR LA FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII „TRANSILVANIA” DIN BRAȘOV. ÎN ANUL 2003, A FOST HIROTONIT PREOT AL ACESTEI UNIVERSITĂȚI. ESTE MEMBRU AL UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA DIN 1990. A DEBUTAT ÎN 1983 CU VOLUMUL DE PROZĂ SCURTĂ „O PRIVIRE SPRE IOAN” (DACIA, CLUJ-NAPOCA). A PUBLICAT VOLUMELE DE PROZĂ: „FII BINEVENIT, CĂLĂTORULE” (1986); „ORDINUL BUNEI SPERANȚE” (1989); „ÎMPĂRATUL IUBIRII” (1994); „POVESTIRI CU UȘA DESCHISĂ” (2009). STUDII ȘI ESEURI: „EXPERIENȚA LECTURII” (BRAȘOV, 1997); „VISUL ȘI ÎMPĂRĂȚIA. O TEOLOGIE A VISULUI” (1998), „VISUL ȘI LITERATURA” (1999); „SENSURI FUNDAMENTALE” (2001); „LITERATURA ROMÂNĂ VECHIE” (2002); „LITERATURA ROMÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA (1900-1918). REVISTE, CURENTE ȘI DIRECȚII LITERARE” (2002); „CU HRISTOS PRIN BABILON” (2004); „CUVINTE ȘI CĂRȚI” (2006); „DISCIPLINA LECTURII” (2010); „SPOVEDANIA. ROMAN CU 30 DE FERESTRE” (2012).

Când visul nu se mai îmbracă în podoa-be alegorice, parabolice sau simbolice, visătorul se confruntă cu o problemă pe care n-au rezolvat-o convingător nici epoca „științifică” a interpretării viselor, nici cea „preștiințifică” (dacă acceptăm delimitările temporale cu care operează S. Freud¹): în ce măsură imaginile onirice reiau evenimente, întâmplări din starea de veghe ori în ce măsură sunt prevestiri ale celor ce vor urma. Se știe, profetismul visului i-a fascinat pe antici, care s-au preocupat de aflarea unor chei (în mod deosebit Artemidor și Macrobius), dar și pe visătorii Evului Mediu sau pe romantici. S. Freud², încercând o sinteză despre „antichitatea clasică”, sublinia preocuparea pentru mesajul premonitor, visul fiind înțeles ca mesaj al divinității. Distincția între visele care trebuiau luate în seamă, pentru că preziceau ceva, și cele neimportante, pentru că nu conțineau un mesaj, îi elibera pe visători de interesul pentru cea de a doua categorie. Freud atrăgea atenția că „ar fi eronat să credem că în zilele noastre doctrina despre originea supranaturală a viselor este lipsită de adepți”, dar și că e dificil să se realizeze un istoric al cunoașterii științifice a visului, deși s-au publicat studii foarte importante, deoarece „fiecare autor nou o ia mereu de la capăt, abordând aceleași și aceleași probleme”. Prin urmare, socotea necesară „cercetarea de detalii” în așteptarea unui alt moment, prielnic sintezei³.

N-a fost nimic mai dificil întotdeauna decât răspunsul la întrebarea dacă vorbește sau nu visul despre viața viitoare. Atitudinea de încredere totală a mers până la a considera că visul arată și ce este dincolo de pragul morții și, din această perspectivă, s-a născut o literatură extrem de bogată, uneori simple pagini de colportaj religios. Profetia prin vis și vedenie a marcat destinul popoarelor evocate în *Vechiul Testament* (și în primul rând al „poporului ales”), a menținut ființa umană în orizontul Revelației.

Profetii *Vechiului Testament* „descriu”, cu amănunte surprinzătoare, scene din viața poporului, care aveau să se petreacă la multă vreme după momentul istoric al vieții lor. O anume realitate pare suspendată în atemporal și câțiva oameni cu calități deosebite, învrednicindu-se, izbutesc să „vadă” dincolo de prezent. Care ar fi explicația,

dintr-o altă perspectivă decât cea mistică? V. Foișoreanu, care a studiat raportul dintre vis și memorie, afirmă că gândirea din vis „se pare că interferează simbolic timpul, pe axul trecut-prezent-viitor, permițând raportarea experienței prezente la trecut”, funcție „tradusă în imagini”⁴. Visul profetic ar fi, așadar, o problemă a Timpului ca noțiune de „înainte și după”, în directă legătură cu relația „cauză și efect”. Realizând o sinteză a chestiunii, Erwin Schrödinger⁵ se întreba dacă știința poate să ajute, cel puțin în această direcție, „la câștigarea unei atitudini raționale și mulțumitoare”. Lăsând la o parte concepțiile unor personalități din afara științei (Fericitul Augustin și Boethius), Schrödinger trece în revistă teoriile lui Platon, Kant și Einstein despre timp. Platon a emis ideea existenței atemporale, ca o realitate mai puternică decât existența umană reală, umbră a celei dintâi, în care se află izvorul realității trăite. Adevărata cunoaștere se realizează prin revelație, așa cum considera și un înaintaș al lui, Parmenide. Așadar, visul ar avea puterea de a accede la existența atemporală, de unde aduce în memoria noastră imagini din ceea ce numim noi, în limitele existenței noastre, trecut-prezent-viitor. Nici Freud, nici psihanaliștii moderni, nici cercetătorii români ai visului nu s-au eliberat de această imagine secvențială a timpului. Desigur, aici se află una din explicațiile faptului că profetismul visului (aspect incontestabil, așa cum reiese dintr-o literatură abundentă) rămâne încă o enigmă și, poate pentru a eluda răspunsul, se recurge la exemplificări.

Pentru Kant, ordinea temporală „înainte și după” nu este o însușire a lumii percepute, ci a percepției care situează actul respectiv în prezent, prin raportare la trecut și viitor.

Lucrurile par mai complicate, după teoria relativității restrânse a lui Einstein. Kant a eliberat lumea de prejudecată, sugerând că ar exista, dat fiind subiectivismul percepțiilor, și o altă ordine decât cea „tradițională”. În esență, demonstrează Einstein (1905), relația anterior-posterior („cauză și efect”) nu se verifică universal, fiindcă există zone ale așa-numitei „simultaneității potențiale”, care o contrazic. Spațiul și timpul pot fi reversibile – iată ideea care a avut un impact deosebit asupra gândirii din secolul nostru. Venită dinspre știință, o atare concluzie convinge mai mult decât

ceea ce se afirma deja de secole prin „realitatea” Revelației. Dovadă stau nu numai consecințele în cercetarea științifică și în filosofie, ci și bogata literatură SF generată de ea. E. Schrödinger aduce în discuție și numele a doi oameni de știință care, consideră el, au propus modele mult mai interesante decât Einstein: Willard Gibbs (american) și Ludwig Boltzmann (austriac). Tot ce se petrece în natură, demonstrează ei, are o singură direcție. „Săgeata timpului” (numită așa de Eddington) se naște doar din considerațiile noastre statistice, prin comparație. Ireversibilitatea apare, în chip paradoxal, ca efect al mecanismelor reversibile. Bineînțeles, argumentările, de la cele mai simple până la cele mai complicate, n-au reușit să înlăture toate suspiciunile, contraargumentele, încât azi reprezentarea cu care operăm rămâne îndeobște cea secvențială.

Am adus în discuție aceste chestiuni ca să demonstrăm că profetismul viselor contrazice afirmațiile lui Freud și ale altor cercetători, care cred că „visul își extrage elementele din realitățile trăite”, deși „nu repetă niciodată tale quale întâmplări din timpul zilei”⁶. E drept, de multe ori se folosește lângă asemenea afirmații, formularea „în general”. Însuși Freud pare convins de demonstrația lui F.W. Hildebrandt, care prezenta un vis, fără a avea caracter premonitoriu, însă mult îndepărtat de ceea ce era visătorul, de experiențele sale anterioare⁷. De altfel, Hildebrandt consideră visul „o existență cu totul diferită și care, în fond, nu are nimic de a face cu existența noastră reală” producând „totala izolare”. Evenimentele onirice ar lega segmente de viață care se intercondiționează.

Până la Maury și Freud, caracterul profetic al viselor n-a fost contestat decât de cei nepreocupați în mod special de vis, filosofi sau oameni de știință. Romantismul reafirmă, din perspective bine întemeiate, legătura dintre realitate și scenariul oniric, considerând, așa cum va spune Novalis, că „Lumea devine vis, visul devine lume”⁸. Schubert, Moritz, Hoffmann, Tieck, von Arnim, Carus ș.a. cred în legătura dintre vis și poezie, din perspectiva profetismului. Ei aduc în discuție inconștientul, ca depozitar al formelor esențiale ale conștiinței, trecute sau viitoare. Carl Gustav Carus subordona capacitatea de previziune a inconștientului principiului prometeic, iar

supraviețuirea trecutului, în diverse forme ale memoriei (inclusiv cele vegetale sau animale), principiului epimeteic⁹. Cât de mult au crezut în visul profetic, vom analiza într-o altă secvență. Reținem preocuparea pentru a explica resorturile profunde ale fenomenului.

/.../

NOTE:

1. S. Freud, *Interpretarea viselor*. Trad., preambul la versiunea în limba română și note de dr. Leonard Gavrilu, Ed. Științifică, București, 1993, pp. 19 și urm.
2. *Ibidem*, pp. 18 și urm.
3. *Ibid.*, p. 19.
4. Vezi L. Popoviciu, *Visul. Probleme de fiziologie, psihologie și patologie*. Sub redacția lui..., Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 118. V. și ed. 1994, p. 144.
5. Vezi Erwin Schrödinger, *Ce este viața? și Spirit și materie*, cuvânt-înainte A. Glodeanu, trad. din limba engleză V. Efimov, Ed. Politică, București, 1980, pp. 173 și urm.
6. S. Freud, cit. *supra*, pp. 21 și urm. Freud trece în revistă opiniile cercetătorilor care consideră visul altceva, ca: „eliberare” de realitatea stării de veghe (K. Burdach), binefacere, prin crearea unei lumi complementare (J.H. Fichte), șansă de a părăsi constrângerile conștiinței din starea de veghe (L. Strümpell) ș.a. Freud se situează însă de partea „determiniștilor”: P. Haffner („Visele noastre se leagă întotdeauna de reprezentările care, puțin timp înainte, se aflau în conștiință”), W. Weygandt („marea majoritate a viselor se reduce tocmai la viața obișnuită, în loc să ne elibereze de ea”), A. Maury („visăm ceea ce am văzut, zis, dorit sau făcut”), Jessen („Conținutul visului este întotdeauna, mai mult sau mai puțin, determinat de personalitatea individului, de vârstă, sex, situație, cultură, obișnuințe, ca și de evenimentele și experiența întregii vieți de până în acel moment”), J.G.E. Maass, („pasiunile noastre influențează în mod necesar formarea viselor”), Lucrețiu (*De rerum natura*, IV, vezi pp. 959 și urm.), Cicero (*De Divinatione*, II) ș.a. Freud transcrie și câteva pasaje din F.W. Hildebrandt, care contrazic poziția lui (vise al căror conținut nu are nici o legătură cu factorii determinativi enumerați de Jessen) și trage concluzia că „opoziția dintre cele două puncte de vedere referitoare la raportul dintre vis și starea de veghe pare, în fapt, insolubilă” (p. 23).
7. *Ibidem*, p. 23.
8. Apud A. Béguin, *op. cit.*, p. 261.
9. Apud A. Béguin, *op. cit.*, p. 185. Cele două denu-miri ale principiilor se referă la piesa lui Goethe *Pandora*, unde Prometeu și Epimeteu, fratele său, le-ar ilustra.

* Fragment din *Tratatul despre vis, în curs de apariție la Editura Cartier.*